מדשן ביתך

חיי שרה
תשפ"ז

פנינים ורעיונות נפלאים לפרשת השבוע
מאוצרו של הרב יוסף זריצקי שליט"א

גליון
מס' 596

"ויהיו חיי שרה" (כ"ג - א')

הפרשיות המדברות על פטירת צדיקים, נקראות בלשון חיים. "חיי שרה" "ויחי יעקב", רמז למה שאמרו חז"ל [ברכות י"ח] צדיקים במיתתן קרויים חיים. ויש להוסיף גם את פרשת "וזאת הברכה" המספרת על פטירתו של משה רבנו.

"ויהיו חיי שרה" (כ"ג - א')

ויהיו בגימטריא שלושים ושבע – כתב ה"**דעת זקנים**" נרמז בזה, כי ימי חייה היו שלושים ושבע שנים, משנולד יצחק, שהרי בגיל תשעים נולד יצחק ועד סוף ימי ימיה מאה עשרים ושבע שנים עולים שלושים ושבע שנים שהם ימי חייה, כי קודם לכן לא היו חייה חיים, כי מי שאין לו בנים חשוב כמת.

"ויהיו חיי שרה" (כ"ג - א')

בת ק' כבת כ' לחטא, ובת כ' כבת ז' ליופי. [רש"י]

ויהיו נקרא ישר והפוך, אומר **רבי מאיר מפרמישלן**, שהדבר בא לרמז שסוף ימיה היו כתחילתם.

"ויהיו חיי שרה מאה שנה וכו'" (כ"ג - א')

כולם שווין לטובה. [רש"י]

בת ק' כבת כ'. [רש"י]

לכאורה, איך אפשר לומר כולם שווים לטובה, בו בזמן שבמשך תשעים שנה היתה עקרה ונלקחה לבית פרעה ולבית אבימלך וסבלה צרות וביזיונות? והביאור, כתוב בגמרא [ברכות נ"ד.], חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, אדם צריך להגיע למדרגה שיברך דיין האמת באותה שמחה כמו הטוב והמטיב. וזו כמובן דרגה גבוהה מאוד, שלרוב האנשים אין השגה בדרגה כזו. אך שרה אמנו, כמובן, לימדה את עצמה והיתה שם, ולכן כל מה שבא עליה, גם כשנולד יצחק, וגם כשהוא עדיין לא נולד, הכל היה טוב, וממש באותה שמחה קבלה את העקרות שלה כמו בשעת לידתו של יצחק.

רומזי רמזים אמרו רמז בזה, "מזמור לתודה" נכתב בפרק ק' בתהילים, ואילו המזמור "יענך ה' ביום צרה" נאמר בפרק כ' בתהילים. אצל שרה אמנו כתוב שהיתה בת ק' כבת כ'. והכוונה שהודתה ביום צרה שהוא מזמור כ' כמו מזמור לתודה שהוא מזמור ק'.

"ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה" (כ"ג - א')

כולם שווין לטובה. [רש"י]

הקשה ה"**אלשיך**" הקדוש, מדוע שרה לא זכתה לחיות מאה שבעים וחמש שנה כמניין שנותיו של אברהם, הרי גם היא היתה צדקת כמוהו (וכפי שפירש רש"י [בראשית כ"א - י"ב] עה"פ "כל אשר תאמר לך שרה שמע בקלה" - בקול רוה"ק שבה, למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות)?

ותירץ עפ"י דברי המדרש [בראשית רבה ל' - ח'] "ר' חנינא ור' יוחנן תרוויהון אמרין בן ארבעים ושמונה שנה הכיר אברהם את בוראו", ושנינו בגמרא [יבמות מ"ח:] "רבי יוסי אומר גר שנתגייר כקטן שנולד דמי", נמצא שאם תנכה מספר ארבעים ושמונה שנה שבהם אברהם לא הכיר עדיין את בוראו ממאה שבעים וחמש שנות חייו, יוצא המספר מאה עשרים ושבע שנה כמניין שנותיה של שרה.

אך חשבון זה מתאים רק בתנאי שכל שנות חיי שרה היו כולם בשלימות הראויה, אבל אם גם היא הכירה את בוראה מאוחר יותר כפי שהיה אצל אברהם, נמצא חוסר שוויון של שנות חיי אברהם ושרה, ולכן ציין רש"י בהדגשה 'כלן שוין לטובה', שבאמת כל חיי שרה היו שווים לטובה, ומכאן ששניהם הכירו את בוראם במספר שנים זהה - מאה עשרים ושבע שנים.

"ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה וכו'" (כ"ג - א')

בכל יום מימי ראש השנה קוראים בתורה ומפטירים בנביא, ביום הראשון קוראים בתורה "וה' פקד את שרה" [בראשית כ"א א'], וקוראים למפטיר "ובחודש השביעי" [במדבר כ"ט א'], ומפטירים בנביא], "ויהי איש אחד" [שמואל א' א'], וביום השני קוראים בתורה את פרשת העקדה [שם כ"ב א'] וקוראים למפטיר בתורה כמו ביום הראשון, ומפטירים כה אמר ה' מצא חן במדבר [ירמיה ל"א א'] דבר מעניין חישב ומצא **רבי יעקב עדס**, שסך כל מנין הפסוקים שקוראים בתורה בקריאות אלו כולל המפטיר, עולה שבעים פסוקים, מנין הפסוקים שקוראים בנביא הוא חמישים ושבע, סכום כל הקריאות בתורה ובנביא יחד עולה - מאה עשרים ושבע פסוקים, כמניין שנות חייה של שרה, שהתחלת הקריאות ביום הראשון של ראש השנה הוא בעניינה "וה' פקד את שרה".

"ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה" (כ"ג - א')

נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שע"י בשורת העקידה, שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרחה נשמתה ממנה ומתה. [רש"י]

מיתתה של שרה נסמכה לעקידת יצחק, כידוע, כי השטן בא אל שרה וסיפר לה על העקידה, ומרוב שמחה על זה שבנה זכה להיות קרבן עולה, פרחה נשמתה ונפטרה. אומר ה"**פענח רזא**", יש בזה מידה כנגד מידה, כשבא המלאך לבשר לשרה שיוולד לה בן "ותצחק שרה בקרבה", היא חשבה

שהמלאך מטעה אותה, לכן בעת עקידת יצחק בא המלאך והטעה אותה כאילו נשחט יצחק.

"ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה" (כ"ג - א')

נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שע"י בשורת העקידה, שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרחה נשמתה ממנה ומתה. [רש"י]

בחז"ל מופיע בכמה לשונות איך הגיע השטן אל שרה [עיין פרקי דרבי אליעזר פרשת וירא פרקים ע"א ע"ב].

יש להבין, מה ראה השטן לצער את שרה על לא דבר, איזה טעם יש בזה, ואם הגיעה שעתה למות, למה לא לקח את נשמתה בלי יסורים מיותרים? ועוד, הלא שרה היתה גדולה בנבואה מאברהם והיה לו לשטן להיזהר בה, כמובא שהשטן בעצמו אמר (קידושין פא.) שהוא מתיירא מרבי עקיבא ורבי מאיר ?! מבאר **רבי זלמן סורוצקין** בשם בן גיסו **רבי ליבר הירשוביץ**, באמת הגיע זמנה של שרה למות, אבל מרוב דבקותה בבורא עולם במחשבה ובמעשה, בעוסקה עם "כל הנפש" להכניסם תחת כנפי השכינה, לא יכול היה השטן להתקרב אליה, לקחת את נשמתה. לכן "התחכם" לבטלה רגע מעבודת הקודש, אז נטל את נשמתה כמצווה עליו. כן מצינו בדוד המלך שהיה שקוע בלימוד ומלאך המוות בחש באילנות. וכן היה עם רב חסדא שמלאך המוות פקע את הארז.

"ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה" (כ"ג - א')

רבי עקיבא היה יושב ודורש והציבור מתנמנם. ביקש רבי עקיבא לעורר אותם, ואמר להם, מה ראתה אסתר שתמלוך על מאה עשרים ושבע מדינות. אלא, תבוא אסתר שהיתה בת בתה של שרה שחייתה מאה עשרים ושבע שנה, ותמלוך על מאה עשרים ושבע מדינות. [מד"ר נ"ח - ג]

צריך להבין מהי המידה כנגד מידה, ומדוע חשבון זה אמור לעורר ישנים מתרדמתם. מסבירים המפרשים, רבי עקיבא לימד את הציבור, שבשכר מאה עשרים ושבע שנים של תורה ומעשים טובים של שרה, זכתה נכדתה למלוך על מאה עשרים ושבע מדינות. כלומר, על כל שנה של עבודת ה' זוכים למלוך על מדינה אחת. על פי חשבון זה, בכל חודש של עבודת ה', זוכים למלוך על מחוז שלם במדינה, ועל שבוע, או אפילו על יום של קיום תורה ומצוות, זוכים לעיר שלימה. ולפי אותו יחס, על כל רגע של תורה ומעשים טובים, זוכים לפחות למספר בניינים ברחוב, א"כ חבל על כל רגע, כי הרי בכל רגע של לימוד תורה משיגים שכר רב מאוד.

במדרש תנחומא דורשים את כל פסוקי "אשת חיל" על שרה אמנו, כי אברהם אבינו אמר פרק זה על שרה אשתו. "ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחוק לנערותיה". שואל ה"**חתם סופר**", למה מוזכר "חוק לנערותיה" בנפרד, והרי נערותיה הן חלק מהבית ונכללות במילים "טרף לביתה". אלא, רמז יש כאן, ששרה אמנו בזקנתה קמה לעבודת ה' גם בלילות, כדי להשלים את עבודת ה' של ימי הילדות, שהרי כשהיתה קטנה לא יכלה לעבוד את עבודת ה' באותה מידה שעבדה את ה' בבגרותה, ובזה זכתה להשלים "חוק לנערותיה", וכנגד זה זכתה אסתר המלכה, שכתוב עליה "ותיטב הנערה בעיניו ותשא חן וחסד לפניו" שהושלמו לה מאה עשרים ושבע המדינות כנגד מאה עשרים ושבע שנים של עבודת ה' ע"י שרה. - ולפי"ז כוונת ר' עקיבא בדברי ההתעוררות למתנמנמים - אם שרה אמנו קמה בלילה להשלים, איך אתם ישנים פה.

עוד מובא בשם ה"**חתם סופר**", אות כ' באשת חיל הוא הפסוק "כפה פרשה לעני". המליץ ה"**חתם סופר**", שרה אמנו לא היה דרכה ככל הנשים שצרות עיניהם באורחים, שהרי "כפה פרשה לעני", אברהם אמר לה להביא קמח והיא הביאה סולת שמשובח יותר, וזה הרמז "חדל להיות לשרה אורח כנשים", שלא היו עיניה צרות באורחים ככל הנשים.

"ויהיו חיי שרה וכו' שני חיי שרה" (כ"ג - א')

בספר "**דרשות רבנו יוסף נחמיה**" [מילי דהספידא] שואל, מפני מה כפילות המילים, "חיי שרה" פעמיים בפסוק אחד. וכן להלן "ויטע אשל בבאר שבע" ואח"כ "ויגר בארץ פלשתים ימים רבים" ושוב "וישב אברהם בבאר שבע" שוב מוזכר פעמיים באר שבע, מדוע, הרי כבר נאמר שאברהם היה בבאר שבע? תירץ **רבי הלל ליכטנשטיין מקולמייא**, דוד המלך אמר "אגורה באהלך עולמים" [תהילים ס"א - ה'], וכי אדם יכול לחיות בשתי עולמות? אלא, כאשר אנשים מקיימים מצוות, עושים טוב וחסד על פי מה שהורה להם רבם שחינך אותם, נחשב הדבר כאילו הרב עדיין חי. כאשר אומרים שמועה בשמו של אדם, נחשב כאילו הוא עדיין גר בעולם. אברהם אבינו, גם שנים רבות אחרי שעזב את ארץ פלישתים, התנהגו בני פלישתים על פי התורה והדרך שאברהם אבינו לימד אותם. כך הדבר בשרה שגיירה את הנשים, המספר מאה עשרים ושבע אלו השנים שחיה בעצמה, אבל יש עוד "שני חיי שרה", והם של תלמידותיה, אותם המעשים הטובים שהן עושות, נחשב כאילו שרה עודנה חיה וקיימת בדורות הבאים אחריה. השנים הללו, רק הקב"ה, קורא הדורות, יודע לחשב, וזהו שנאמר [תהילים ל"ז - ט"ז] "ה' יודע ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה".

רבי יעקב קמינצקי מתרץ מיתתה של שרה נגרמה כתוצאה משמועות העקידה, ורינון יצא בעולם כאילו העקידה גרמה למיתתה, ולולי העקידה היתה חיה עוד הרבה שנים. לכן התורה מעידה "שני חיי שרה", אלו הן השנים שלה שנקצבו לה מהשמים.

מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים וכו'" (כ"ג - א')

בת ק' כבת כ' לחטא, ובת כ' כבת ז' ליופי. [רש"י]

"ויהיו חיי שרה וכו' - משמתה שרה התחיל אדם הראשון לדבר בלשון ארמי". [מדרש פליאה]

דברי המדרש צריכים תלמוד, אומר ה"**חתם סופר**", כתוב בחז"ל, כשאדם הולך למות, הוא בא לאדם הראשון ואומר לו, בגללך אני הולך למות, שאכלת מעץ הדעת. עונה לו אדם הראשון שהוא מת בגלל חטאיו. אך כל זה תשובה לאדם רגיל כי אין צדיק אשר יעשה טוב ולא יחטא, אבל מה יענה אדם הראשון לשרה אמנו שנאמר עליה בת ק' כבת כ' ובת כ' כבת ז', א"כ מתה בלא חטא, אלא, אדם הראשון ענה לה בלשון ארמי, בלשון התרגום, ובתרגום כתוב והוו חיי שרה מאה עשרין ושבע שנין, המילה שנה מוזכרת

על פעם אחת בלבד, וממילא כל הדרשה של בת מאה כבת כ' וכו' בטלה ואיננה.

"ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" (כ"ג - א')

בת ק' כבת כ' לחטא, ובת כ' כבת ז' ליופי. [רש"י]

צריך ביאור, אכן יופי היא מעלה לאשה, אך האם מסתבר שהתורה תשבח את שרה אמנו ביופי הגוף, בפרט עתה כשמסכמים את חייה? בספר **"לתתן עליון"** ביאר **רבי זיידל אפשטיין** זצ"ל מנהל רוחני בישיבת תורה אור, יופי הוא מתנת שמים. מאידך, כידוע טמונה בו גם סכנה שהפילה חללים רבים. זאת, כאשר היא מביאה לגאווה ולא משתמשים בה בצורה הנכונה.

ילדה קטנה בת שבע שנים, יורדת לגינה משחקת בחול, מתמלאת אבק ולכלוך ולא מפריעה לה העובדה שהדבר מכהה את יופיה, כי עדיין אינה מרגישה במעלתה. ככל שהיא גדלה היא מרגישה ביופיה ושומרת עליו. שיא הכרת האשה בזה הוא בגיל עשרים. השמיעונו חז"ל ששרה אמנו למרות שהיתה מארבע יפיפיות [מגילה י"ד.] לא התגאתה בזה והתייחסה לזה כפי שילדה בגיל שבע מתייחסת לזה.

"ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון" (כ"ג - ב')

על שם ארבע ענקים שהיו שם, אחימן ששי ותלמי ואביהם. דבר אחר, ע"ש ארבע זוגות שנקברו שם איש ואשתו, אדם וחוה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה. [רש"י]

לכאורה מדברי הפסוק "ותמת שרה בקרית ארבע" משמע שיש קשר בין קרית ארבע למיתתה. ואכן, לפי הפירוש כי המקום נקרא ע"ש ארבע זוגות שנקברו שם, ובכללם אברהם ושרה, מובן הענין היטב, - אולם אם נאמר כי הוא נקרא ע"ש ארבעת הענקים שהיו שם, מה ענין מיתתה של שרה לאותו מקום. בספר **"אבן ישפה"** מובא מדרש, שהשטן בא אל שרה ואמר לה בנך היכן הלך? אמרה לו "אביו הוליכו ללמוד תורה אצל עבר". אמר לה שטן, אוי עלובה, לא ללמוד תורה הוא מוליכו, אלא לשוחטו הוא מוליכו. מה עשתה? הלכה אל ארבעת הענקים שממרום גובהם יכולים להשקיף למרחוק, וביקשה מהם לומר לה מה עושה אברהם עם יצחק באותה שעה. אמרו לה, רואים אנו את השניים בהר המוריה, אברהם עוקד את יצחק על גבי המזבח ומאכלת בידו. כאשר שמעה שרה את דבריהם, מיד פרחה נשמתה מרוב צער. וזה שאומר הכתוב "ותמת שרה בקרית ארבע", הלא הם ארבעת הענקים שדבריהם גרמו למיתתה של שרה.

"ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון בארץ כנען ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה" (כ"ג - ב')

"ולבכותה - כ"ף קטנה, שלא בכה אלא מעט". [בעל הטורים]

בספר **"כסף נבחר"** הקשה, מדוע בכה רק מעט על אשה צדקת כ'שרה'. ועוד (וכן הקשו שאר המפרשים), הרי כתוב בגמרא [מועד קטן כ"ז:] "שלשה ימים לבכי ושבעה להספד", נמצא שבתחילה יש בכי ולאחמ"כ הספד, ואם כן היה צריך לכתוב 'ויבוא אברהם לבכות לשרה ולסופדה'?

ותירץ, מקום העקידה היה רחוק מבאר שבע מהלך ג' ימים כדכתיב [בראשית כ"ב - ד'] 'ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק', ואם כן בחזרתו גם כן היה צריך להתעכב שלושה ימים, והרי דרשו חז"ל [שם] 'ג' ימים ראשונים לבכי', וכשחזר כבר חלפו ימי הבכי של שרה, לכן הכ"ף של "ולבכותה' היא כ"ף קטנה משום שלא היה יכול לבכות עליה רק שעות אחדות מיום השלישי, אבל על ההספד היו לו כל הז' ימים, לכן כתיב 'לספוד' בתחילה, משום דעיקר ביאתו היה על ההספד.

"ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון וכו' ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה" (כ"ג - ב')

מבאר שבע בא לספוד לשרה ולבכותה, ונסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק וכו'. [רש"י]

מה כוונת רש"י בסמיכת שתי הפרשיות זו לזו? מסביר **רבי יהודה אסאד זצ"ל**, על הפסוק [בראשית כ"ב א'] "אחר הדברים האלה והאלוקים ניסה את אברהם", כתוב במדרש [בר"ר נ"ה - ד'], אחר הדברים האלה, אחר הרהורי דברים שהיו שם [אחרי שאברהם אבינו עשה משתה גדול ביום הגמל את יצחק], מי הרהר אברהם הרהר ואמר שמחתי ושמחתי את הכל ולא הפרשתי להקדוש ברוך הוא לא פר אחד ולא איל אחד. אמר לו הקדוש ברוך הוא על מנת שנאמר לך שתקריב את בנך ולא תעכב. עוד כתוב במדרש שם, אמר לו ישמעאל, אני חביב ממך שנמולתי לשלש עשרה שנה, אבל אתה נמולת בקטנך ואי אפשר למחות. אמר לו יצחק כל מה שהלוית להקדוש ברוך הוא שלשה טפים דם הם, אלא הריני עכשו בן שלשים ושבע שנה אלו מבקש לי הקדוש ברוך הוא להשחט איני מעכב, אמר הקדוש ברוך הוא הרי השעה, מיד והאלהים נסה את אברהם.

יוצא שעקידת יצחק היתה צריכה להיות שלושים וחמש שנים קודם לכן, כי יצחק היה בן שלושים ושבע בזמן העקידה, ויום הגמל את יצחק הוא כשיצחק נהיה בן שנתיים, ולמה רק עכשיו ציווה לעשות את העקידה. אלא, מכיוון שמיתת שרה תלויה בעקידת יצחק, וזמן מיתת שרה עדיין לא הגיע, לכן דחה ה' את העקידה עד שתגיע לגיל מאה עשרים ושבע ואז תמות ע"י העקידה.

"ויבוא אברהם" (כ"ג - ב')

שואל **רבינו בחיי**, מדוע לא מוזכר בפסוק שיצחק בא להספיד את אמו ולבכותה, שהרי החיוב של יצחק גדול מחיובו של אברהם, ועוד, שהיא אהבתו אהבה יתרה, שילדה אותו על דרך הפלא, והייתה נפשה קשורה בנפשו. מתרץ **רבנו בחיי**, יתכן לומר, שלא ידע יצחק באותו הפרק שמתה אמו, כי לפי שמיתתה הייתה בגללו, בשמועת העקדה, לכן העלימו ממנו מיתתה ולא אמרו לו. ולכן שמו של יצחק לא הוזכר כלל, לא במיתתה ולא בקבורתה.

מוסיף **רבנו בחיי** להעיר, גם מעת שנעקד על גבי המזבח לא ראינוהו, שהרי כשהלכו אברהם ויצחק להר המוריה - כתוב בחזרה [כ"ב - י"ט] 'וישב אברהם אל נעריו', והיה ראוי שיאמר 'וישובו אל הנערים', ולא הזכיר חזרת יצחק".

אלא יתכן שנשאר שם בהר המוריה שלוש שנים עד שנשלמו לו ארבעים שנה ונשא רבקה, ומפני זה לא נזכר שובו עד שהביא לו העבד את רבקה, ואז הזכירו הכתוב, הוא שאמר [כ"ד - ס"ב] "ויצחק בא מבוא באר לחי רואי".

ה"**פרדס יוסף**" מתרץ, מובא **בילקוט שמעוני** [רמז תשעו], כשמשה רבנו נפטר "זקנים שבאותו דור אמרו: פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה". מדוע אמרו זאת רק הזקנים ולא הצעירים. כי אמנם גם הצעירים ראו את ההבדל בין פניו של משה לפניו של יהושע, אך אמרו מי יודע? אולי כשמשה רבנו היה בגילו של יהושע כיום, גם הוא היה נראה כך, וכשיגיע יהושע לגיל שמשה רבנו נפטר, גם פניו יראו כפני חמה. אבל הזקנים שהכירו את משה רבנו כשהיה צעיר - בגילו של יהושע כיום, ידעו שכבר אז היו פניו כפני חמה, לכן הם אלו שאמרו "אוי לאותה בושה או לאותה כלימה". מעתה נבין, מה כבר יכול יצחק להספיד את שרה, הלא כשהוא נולד היא היתה בת תשעים, וא"כ זה שהיא היתה צדיקה גדולה, אין בכך חידוש גדול, כל אחד בגילה יכול להיות צדיק, ויתכן שבגיל צעיר לא היתה במדרגת צדקות כזאת. אבל אברהם אבינו אמר, אני הכרתי אותה כשהיתה צעירה, וכבר אז היא היתה אשה גדולה ונביאה, כי היתה 'בת ק' ככת כ' - מה בת כ' לא חטאה, שהרי אינה בת עונשין, אף בת ק' בלא חטא', ואכן לו נאה להספידה. לכן "ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה" - הוא באמת יכול היה להספידה כראוי.

❖

לפעמים בהספדים, נשמעים דברים על הנפטר שלא שייכים אליו כלל, עד כדי כך, שכשאדם מגיע להלוויית חבירו שהוא מכירו, מוצא את עצמו תוהה האם לא טעה והגיע להלוויה של מישהו אחר, או שמא חבירו היה צדיק נסתר. אבל כאשר הספיד אברהם את שרה, כותב בספר "**מטה יהודה**", כמה שהספיד וכל מה שאמר, עדיין כולם ידעו שזו שרה. לא היו שבחים מוגזמים, וזהו "ויבוא אברהם לספוד לשרה".

מספר **הרב שלמה לוינשטיין**, התקיימה הלוויה של יהודי בימים שאסור להספיד, ואפילו שהיה ת"ח חשוב, הורה **הרב שטיינמן** לא לומר דברי הספד ולא להקל בעניין זה. ולאחר כלות ימי השבעה, מספר **ר' שלמה**, ביקשו ממני להספיד. נכנסתי **לרבי אהרן לייב שטיינמן**, ושאלתי מה כדאי לומר. וכך אמר לי: אנשים חושבים, מספידים אומרים, אפליג בשבחו של הנפטר, וארבה לספר מעשים שראוי היה לעשותם, מה יכול להיות? אך באמת אדם יושב בזמן הזה בדין קשה - באים אנשים ואומרים עליו שהוא צדיק נשגב, כל מעשיו לשם שמים, ושם בשמים שומעים זאת וצוחקים עליו. אם הנפטר היה יכול, היה מתחנן ואומר 'תפסיקו עם זה'. והוסיף ואמר, הלוואי ואחוז אחד של מעשי האדם יהיו לשם שמים. שאלתי אותו, וכי השו"ע לא ידע סברא זו? ובכל זאת מובא שיש להספיד? ענה לי, אז היו אנשי אמת, אומרים רק מה שאמת, וגם הנפטרים שאותם הספידו היו אנשי אמת, לכן לא היתה כל בעיה. והוסיף דוגמא, על אדם שהיה אוסף תרומות למוסדות בארץ, וכשנפטר אמרו עליו שכל כולו היתה מסירות נפש לתורה. ואילו אני יודע, שהיו לו בעיות בבית, והוא חיפש איך לברוח.

❖

בספר "**דרשות המגיד מווילנא**" מסופר, שבמות אחד מגדולי המשכילים בווילנא, דרשו מ"המגיד מווילנא" **רבי זאב** שיבוא להספידו ולא רצה בשום אופן, עד שכמעט הביאו שוטרים והכריחוהו להספיד, פתח ואמר: פעם היה בדחן שהיה מבדח בחתונות והיה משמח מאד את האנשים. באחת החתונות ניסה בכל כוחו לשמח ולא עלתה בידו, ואז אמר להם: רגיל אני לשורר ולומר חרוזים בשמותיהם של החתן הכלה, אך עד היום אני מורגל לחרוז שמות ידועים ומוכרים כגון ראובן ורחל, אבל כאן שהשמות זרים ובלתי מוכרים כ'זיגמונד' ו'אלברט' וכדו, לכן אינני מצליה לחבר עליהם חרוזים יפים כדרכי.

המשיך המגיד ואמר: עד היום אני רגיל לומר הספדים על גאונים וצדיקים גדולים בתורה ובמצוות, אבל המשכיל המת המוטל לפנינו אין בו שום מעלה מהמעלות האלו שאני רגיל לדבר עליהן, ועל כן אינני יודע להספידו. ואז הוסיף ואמר: אבל דבר אחד אני יכול לומר, כתוב 'בכו בכה להולך' ומבארים חז"ל (בבא בתרא קט"ז.) שזה מתייחס למי שלא השאיר אחריו בן ותלמיד, כאן אפשר לומר שצריכים לבכות על שהנפטר לא לקח אתו ביחד את תלמידיו ...

❖

בספר '**אבני שלמה**' מסופר, כי המשגיח **רבי שלמה וולבה** זצ"ל לא נתן לבני הישיבה לצאת להלוויות של כמה מגדולי ישראל [מלבד של הגאון **רבי יחזקאל לוינשטיין** זצ"ל, שאמר שמכיון שהיה ממש רבו, אם כן הוא רבי של הישיבה וצריכים כולם ללכת] ונימק זאת בכך שהוא קיבל מרבותיו כיצד לפתוח ישיבה, אבל כיצד לסגור ישיבה - לא קיבל. וע"כ אינני מסוגל לסגור את הישיבה"! פעם אחרי כמה הלוויות של גדולים, להם לא הרשה המשגיח ז"ל לנסוע, היתה תסיסה גדולה בישיבה.

המשגיח אמר עליהם הספד, ואח"כ התייחס לתלונות על ההלוויות וזעק: "בחיים שלהם הייתם אצלם? פתאום אתם רוצים להיות בהלוויות שלהם - הייתם צריכים ללכת ולשמשם בחייהם"!

"ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה" (כ"ג - ב')

"מהיכן בא? ר' לוי אמר מקבורתו של תרח לשרה בא". [מד"ר נ' – ה']

שואל **רבי יהונתן אייבשיץ**, הגמ' במו"ק [כ"ז:] אומרת, שלושה ימים ראשונים לבכי, ואח"כ ימי הספד, שמתוך הבכי נסגר הדיבור לאדם ואינו יכול לדבר, ולכן קודם יש ימי בכי ואח"כ ימי הספד. ומדוע כתוב כאן ויבא אברהם קודם **לספוד** ורק אח"כ **לבכות**, ומתרץ ע"פ מש"כ במדרש, ויבוא אברהם, מהיכן בא, רב לוי אמר מקבורתו של תרח בא. וא"כ אם היה בוכה קודם ההספד, היו סבורים כולם שבוכה על אביו, והאמת שבכה על שרה. לכן קודם הספיד את שרה, וידעו הכל שהבכיה היא בשביל שרה.

ויש מתרצים, שרה אמנו תמיד היתה באוהל, צנועה. וכשנפטרה לא כולם הכירו את מעלותיה המיוחדות. ולכן היה צריך אברהם קודם להספידה, כדי שידעו מי היא שרה אמנו, וכששמעו את ההספד וגודל גדלותה של שרה אמנו, הבינו מה גדולה האבידה, ורק אז התחילו לבכות.

"ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה" (כ"ג - ב')

"מהיכן בא? ר' לוי אמר: מקבורתו של תרח לשרה בא. אמר לו ר' יוסי: והלא קבורתו של תרח קדמה לקבורתה של שרה שתי שנים? אלא מהיכן בא, מהר המוריה" [מד"ר נ' - ה']

הרב שך בהספדו על המשגיח של ישיבת חברון **רבי מאיר חדש**, ציטט את המדרש הנ"ל, ואמר, אין מחלוקת בין הדעות, שרה כשנפטרה היתה בת מאה ועשרים ושבע, זקנה מופלגת, מה ניתן להספיד אשה זקנה? אומר ר' לוי אברהם נקרא "אברהם העברי", שהעולם כולו עומד בצד אחד והוא לבדו ניצב בצד השני. כל העולם עובדים עבודה זרה, והוא היחיד שמפיץ את האמונה בבורא במסירות נפש. ואיך יכול לעמוד נגד כולם? התשובה: שרה אמנו, היא היתה לו לעזר. וזה הפירוש "בא מקבורתו של תרח", שכאשר בא אברהם להספיד את שרה, אמר דברי הספד "מקבורתו של תרח", מהעזרה הרבה שעזרה לו "לקבור" את העבודה זרה של תרח, ובלעדיה לא היה מגיע לאן שהגיע. ואילו ר' יוסי סובר, שאברהם "בא מהר המוריה", פירושו, כשנולד יצחק, אברהם היה בן מאה, ופתאום הוא מקבל ציווי לשחוט את יצחק, כנגד כל הדעות שלהם הטיף, שהרי הוא הטיף שיש בורא עולם ואסור לרצוח וצריכים להיות בעלי מידות ונימוסים טובים, איך הוא יסביר לעולם על הקרבתו של יצחק לקרבן? אבל אברהם לא שאל ולא התחשב, והלך לשחוט את בנו יחידו, ויצחק הולך איתו בשמחה כי ידע שכל מה שאביו אומר ועושה נעשה בנבואה, וגם כשהגיע המלאך ומצווה את אברהם "אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה", עדיין לא היה אברהם בטוח שזהו רצון הקב"ה. מהיכן לוקחים כוחות נפשיים גדולים כאלו? רק מהחינוך של שרה אמנו, בלי שרה אמנו לא היה יוצא בן בגדלות נוראה כל כך כמו יצחק אבינו. זהו הכוונה "מהר המוריה בא".

"ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה" (כ"ג - ב')

נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שע"י בשורת העקידה שנזדמן בנה לשחיטה **וכמעט שלא נשחט** פרחה נשמתה ממנה ומתה. [רש"י]

אין הקב"ה בא בטרוניה עם בריותיו [ע"ז ג'.], ואין הוא מעמיד בניסיון אדם שלא יוכל לעמוד באותו ניסיון, שכן כל ניסיון אינו אלא לפי כוחותיו של המנוסה.

מה שנחשב לצדיק אחד כניסיון שחובה עליו לעמוד בו, נחשב לגבי האחר כניסיון שהוא למעלה מכוחותיו. מאברהם אבינו נתבע כי יעמוד בניסיון העקידה, שכן זה היה לפי כוחותיו וצדקתו העצומה, ואכן עמד אברהם בניסיון וכבש את רחמיו. לא כן שרה אמנו ע"ה, אשר היה זה למעלה מכוחותיה לשחוט את בנה, ומשום כך לא מצאנו בתורה שום רמז, טענה או תביעה כלשהי על שרה, כשפרחה נשמתה כשנודע לה על שחיטתו של יצחק, אדרבה, בפסוק זה דרשו חז"ל כי היתה בת מאה כבת עשרים לחטא, וכל שנותיה היו לטובה.

לפי"ז מפרש **החידושי הרי"ם** את הגמ' בכתובות [ל"ג:], אלמלא נגדוה (הלקו) לחנניה מישאל ועזריה - היו משתחווים לצלם. כלומר, אילו היו מלקים אותם ומייסרים אותם, היו משתחווים לצלם. שאמנם היו מוכנים להישרף ולמות על קידוש השם, אבל לסבול ייסורי גוף ממושכים, לא. שואל **החידושי הרי"ם**, מה רצו חז"ל ללמדנו בזה, האם הם באו למעט מערכם של חנניה מישאל ועזריה? אלא חז"ל לימדו אותנו, כי לא מנסה הקב"ה את האדם אלא בניסיון שגלוי וידוע לפניו שיוכל לעמוד בו, וגלוי וידוע היה לפני הקב"ה שהם לא יעמדו בניסיון של ייסורי הגוף, ולא ניסה אותם אלא בניסיון השריפה שבו יוכלו לעמוד. ומכאן יסוד לאדם, שכל הניסיונות שבהם מתנסה, הכל לפי כוחותיו.

"ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה" (כ"ג - ב')

לפי שע"י בשורת העקידה שנזדמן בנה לשחיטה **וכמעט שלא נשחט** פרחה נשמתה ממנה ומתה. [רש"י]

הקשה **רבי יוסף נחמיה קורניצר**, איך הצטערה הצדקת הגדולה על דבר זה ולא עמדה בניסיון? ומתרץ, הצדיקים כל חייהם, כל עניינם ובייחוד בעת קבלת עול מלכות שמים כגון קריאת שמע, מוסרים נפשם ורוחם להקב"ה עד כלות הנפש. אך מה יעשו? הלא יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, והקב"ה רוצה שיחיו לפניו ויעבדוהו. לכן בעל כרחם מצמצמים השגתם והתלהבותם להישאר בחיים, וכך נהגה שרה. אבל כששמעה שהקב"ה שלח את בנה לעקידה, ובנה מוסר את נפשו - הבינה בטעות כי זהו רצון ה', אז בפעם הזאת בקריאת שמע התמסרה כולה לה' ב"כל נפשך" עד שיצאה נשמתה - בקריאת שמע.

"ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה" (כ"ג - ב')

לפי שע"י בשורת העקידה שנזדמן בנה לשחיטה **וכמעט שלא נשחט** פרחה נשמתה ממנה ומתה. [רש"י]

שואל **רבי שלמה קלוגר**, מדרש זה היה על רש"י להביא על המילים "ותמת שרה", ומדוע רש"י אמר זאת על המילים "לספוד לשרה"? אלא מחדש **רבי שלמה קלוגר** שהביאור הוא ההיפך מהפשט, שרה לא נפטרה מהפחד שאולי ימות יצחק, אלא שרה שידעה כי אברהם הולך בציוויו של הקב"ה לשחוט את בנם, חששה שלא יעמדו הבעל והבן בניסיון הקשה. כאשר בישרו לה שאברהם ויצחק חוזרים בריאים ושלמים, פרחה נשמתה, כי חשבה שלא עמדו בניסיון. שבח גדול זה באמונת שרה בהקב"ה היה גוף ההספד של אברהם כשהספיד את שרה אשתו, ושיבח אותה על גודל אמונתה, ועל שכל כך חרדה שלא עמדו בניסיון, ולכן פרחה נשמתה, וזאת הסיבה שרש"י מביא זאת על המילים "לספוד לשרה", כי זה היה גוף ההספד.

"ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה" (כ"ג - ב')

וכמעט שלא נשחט פרחה נשמתה ממנה ומתה. [רש"י]

המילים "וכמעט שלא נשחט" נראות כמיותרות, כי גם בלעדיהן היה ניתן להבין את דברי רש"י. חסידים מספרים על אדמו"ר, שאחד מחסידיו קיבל הודעה כי אחד מקרוביו נפטר, ומיד התעלף מרוב צער. העירו אותו מעלפונו, נזכר בבשורה הרעה והתעלף בפעם השניה. כך קרה גם בפעם השלישית. האדמו"ר העיר אותו מעלפונו, ואמר לו שזו היתה טעות, אותו קרוב חי וקיים. לאחר זמן, באמת הגיעה ההודעה שהכל היה טעות. אמרו

החסידים, שזו רוח הקודש. אמר להם האדמו"ר, אין זו רוח הקודש. ב"ברוך שאמר" כתוב "ברוך גוזר ומקיים", כשקב"ה גוזר גזירה, הוא נותן גם את הכח להתקיים עם הגזירה. במקרה שלפנינו, ראיתי שהחסיד אינו מסוגל להתקיים עם הגזירה. אמרתי, אם כך, ודאי שאין גזירה כזאת.
מובא בספר **"אוצר הידיעות"** בשם **רבי משה קורדוביו**, כשבא השטן ואמר לשרה "כמעט ונשחט בנך" פרחה נשמתה. ומשמע, שאילו יצחק היה נשחט, לא היתה פורחת נשמתה, כי הקב"ה הגוזר ומנסה, נותן גם כח לקיום עצמו, אבל מכיוון שזה לא היה אמת, ממילא לא ניתן לה כח קיום, ולכן פרחה נשמתה. וזו כוונת רש"י בדבריו **וכמעט שלא נשחט**.

"לספוד לשרה ולבכותה" (כ"ג - ב')

לא כתוב מה היה ההספד. **רבי חיים שמואלביץ** היה אומר, שההספד טמון במילים "שני חיי שרה", רש"י אומר כולם שווים לטובה. על כמה אנשים אפשר לומר שכולם שווים לטובה? וזה ההספד הגדול ביותר שאפשר לומר. ויש אומרים מה היה ההספד, "ויקם אברהם מעל פני מתו". דהיינו, כל התקומה וההתעלות שהיה לי, וכל מה שהצלחתי בעבודתי, זה הכל היה מעל פני מתו - בזכותה.

"לספוד לשרה ולבכותה" (כ"ג - ב')

שואל ה**"נודע ביהודה"**, המילה "לשרה" לכאורה מיותרת, שהרי ברור שמדובר בשרה, וצריך היה לכתוב "לספוד לה ולבכותה"? אלא, עד שבא אברהם להספיד, שיבחוה והספידוה כ"אשת אברהם", הדגישו את מעלותיו של אברהם עצמו. בא אברהם והספיד את שרה, כאישיות בפני עצמה, לדבר על מעלותיה שלה.

רבי ברוך דוב פוברסקי שליט"א בספרו **"בד קודש"**, הקשה עוד למה קדם הספד לבכי - הרי הבכי קודם להספד?
וביאר, עפ"י מש"כ כתב ב**"ספורנו"**: 'לספוד לשרה בשביל שרה ולבכודה, כאמרם ז"ל [סנהדרין מ"ו:] 'הספידא יקרא דשכבי'. ולפי"ז יש לומר, שענין הבכי - הוא צערו של האבל, וההספד - הוא כבוד המת, ולכן הקדים אברהם מצות הספד - שהוא לכבודה של שרה, לענין הבכי - שהוא צערו שלו.
ועוד ביאר בדרך אחר, הנה תיבת "לבכותה" נכתבה בכ"ף קטנה, וכמו שכתב **"בעל הטורים"** הטעם: 'שלא בכה אלא מעט לפי שזקנה היתה', אם כן היה מן הראוי להקדים דברי הספד כדי לעורר הבכי.

"ולבכותה" (כ"ג - ב')

"ולבכותה" כף קטנה, שלא בכה אלא מעט, לפי שזקנה היתה. [בעל הטורים]
צריך ביאור, וכי משום שהיתה זקנה, זו סיבה להפחית את הבכי עליה? והרי על שרה יש לבכות אף יותר מהבכי הראוי לאדם מן השורה? מבאר בספר **"להתענג בתענוגים"** על פי מה שמובא במדרש, שהטעם שהשטן הבהיל את שרה להטעותה שיצחק נעקד, ובכך גרם לה את מיתתה, היה כדי שיחשוב אברהם אבינו שהוא גרם את מותה של שרה, וע"י כך יבא להרהר על נסיון העקידה ויתמעט שכרו. לכן מיעט אברהם בבכי, להדגיש כי מבין הוא שסיבת מותה היא משום שהגיע זמנה, בלא קשר לעקידה.
לפי זה יש לבאר גם, מה שהקדים הפסוק את ההספד של אברהם לבכי, והרי הדרך להקדים בכי למספד, אלא מאחר שרצה להדגיש שמקבל את מות שרה באהבה, הקדים את ההספד, ורק אחר ההספד בכה.
בספר **"ברכת הזבח"** כתב, כתוב בחז"ל שהעקידה היתה ביום כיפור, וכן מופיע בפיוט ליוכ"פ. ומהר המוריה לשם היה מהלך שלושה ימים, כמו שכתוב "ויהי ביום השלישי וירא את המקום מרחוק". וא"כ מיתת שרה חלה ביום כיפור ונקברה בערב סוכות, לכן היה הבכי והאבילות רק יום אחד, כי יו"ט מבטל אבילות, ולכן הכ' של "לבכותה" נכתב בכ' קטנה.

"ויקם אברהם מעל פני מתו" (כ"ג - ג')

יש להבין, מדוע לא כתוב "מעל מתו", מהו הדגש **"פני** מתו"? מתרץ **רבי יהונתן אייבשיץ**, הגמ' בעבודה זרה [כ:] אומרת, כשמגיע זמנו של אדם למות, בא מלאך המוות וזורק בפיו של האדם טיפה מרה, וע"י זה פניו של אדם מוריקות. וכתוב במדרש, שבמערה נקברו רק מי שמת מיתת נשיקה, ולכן בא אברהם לבדוק אם שרה ג"כ נפטרה במיתת נשיקה, או ע"י מלאך המוות, ואחר שראה שאין פניה מוריקות כי לא מתה ע"י מלאך המוות וא"כ מתה מיתת נשיקה, יכולה היא להיקבר במערת המכפלה, וזהו "פני מתו".

"ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת לאמר"(כ"ג - ג')

שואל **הרב מבריסק**, מדוע אברהם אבינו היה צריך לבקש רשות מבני חת, הרי השדה היתה שייכת לעפרון. וביותר קשה, שבפסוק כ' כתוב "ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם לאחוזת קבר מאת בני חת" מדוע "מאת בני חת" הרי השדה היתה שייכת לעפרון. ומתרץ, שהרשות וההסכמה מבני חת היה לא בשביל הקבר עצמו, אלא שגם כל החלקה מסביב שתהיה לאחוזת קבר, שלא יוכלו בני העיר להפקיע לצרכי העיר, ולכן ביקש רשות גם מבני חת. ולפי"ז מובנים הפסוקים. "ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו אשר בקצה שדהו בכסף מלא יתננה לי בתוככם לאחוזת קבר". אברהם מדבר על שני דברים, א'. שעפרון יתן לו את החלק שלו בשדה, וגם שתהיה השדה בתוכם לאחוזת קבר.
לפי"ז מובן גם המשך הפסוקים. "ויקם השדה וכו' לאברהם למקנה", ואחרי כך כתוב "ואחרי כן קבר אברהם את שרה" ואח"כ "ויקם השדה לאברהם". וקשה, למה כפל הלשון, מדוע פעמיים "ויקם". אלא, כי לפני הקבורה היתה מספיקה הרשות מעפרון, ועל זה עשה איתו קנין, ואז שרה נקברה בקבר שלה. אבל מה שקנה מבני חת, לא היה צריך לעשות לפני הקבורה, כי חשש שמא יפקיעו את השדה, אבל אחרי שקבר את שרה, עשה את המשא ומתן עם בני חת.

"גר ותושב אנוכי עמכם" (כ"ג - ד')

הקשה **המגיד מדובנא** זצ"ל בספרו **"אהל יעקב"**, הרי שני דברים אלה סותרים זה את זה - אם גר אז איננו תושב, ואם תושב אינו גר?

ותירץ, אברהם אבינו פנה אל בני חת לקבל מאיתם מקום לקבורה. לאמיתו של דבר הלא ניתנה לו הארץ מאת ה' בברית בין הבתרים, כדכתיב "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמור לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת וגו' ואת החיתי ואת הפריזי", ולפי זה היה אברהם אבינו הבעלים החוקיים של הארץ הזאת, אבל למעשה שלטו שם עדיין החיתים, ואברהם אבינו היה נזקק לטובתם, לכן הוא נזהר בדיבורו - מצד אחד לא לפגוע ברגשות בני הארץ שחשבו עצמם לאדוני הארץ, ומצד השני לא רצה אברהם להוציא שקר מפיו לומר שהארץ היא שלהם, לכן השתמש אברהם בלשון שמשתמעת לשתי פנים, וכל אחד מפרש את זה כפי הבנתו, "גר ותושב אנוכי עמכם" - אני ואתם הם גר ותושב כלפי הארץ הזאת, הם הבינו בזה כי אברהם הוא הגר והם התושבים, ואילו אברהם התכוון לומר את האמת - כי הם הגרים כאן באופן זמני ואברהם הוא התושב שנתנה לו הארץ לקנין עולם.

ובספר "**תכלת מרדכי**" תירץ, חברון היא ארץ כנען כדכתיב "קרית ארבע היא חברון בארץ כנען", והחיתים היו מושבם בעבר הירדן כמו שכתב רש"י [שמות כ"ג - כ"ח] שהחיתים היו בארץ סיחון ועוג, ורק משפחה אחת מהחיתים ובכללם עפרון התיישבו בחברון בארץ כנען. אם כן בני עפרון החיתי היו גרים שהתיישבו כאן - ממש כמו אברהם שהיה גר והתיישב כאן. ולכן אמר אברהם לבני החיתי "גר ותושב אנוכי עמכם" - כמוני כמוכם - אנו גרים ממקומות אחרים שהתיישבנו כאן.

"תנו לי אחוזת קבר וגו'" (כ"ג - ד')

דבר פלא ומופלא כתב **ה'חתם סופר'** [תורת משה השלם' עמ' ע"ח-ע"ט] וז"ל בתו"ד: "... אבאר בזה דבר נפלא וכו', והנה אברהם לא קנה לו אחוזת קבר עד היום שמתה שרה, ויפלא הענין הזה, אמנם נראה, כי אברהם חשב אולי יהיה גם הוא כמו חנוך, ותתקשר נשמתו בקשר העליון ויהיה מלאך, ועל כן לא קנה לו אחוזת קבר, אבל כאשר ראה שמתה שרה, שהוא היה רק טפל לה בנביאות [ראה רש"י לעיל כ"א - י"ב] - אמר בהספד שלה אם באריזם נפלה שלהבת אם כן גם אנחנו לא טוב ממנה [לשונו בתו"מ מהדו"ק דף י"ב טו"ד] - אם כן קל וחומר שימות הוא, ומיד קנה לו אחוזת קבר וכו'".

"ואקברה מתי" (כ"ג - ד')

בפסוק זה לא כתוב "את". ואילו בפסוק "את מתך קבור" כתוב "את", מתרץ **רבי ישראל אליעזר מינץ מלובלין**, אברהם ביקש לקבור את שרה ואמר "ואקברה מתי מלפני", ובני חת השיבו לו בחיוב, "במבחר קברינו קבור **את** מתך, המילה **את** מלמדת על ריבוי, שהם יתנו לו בעין יפה מקום שיוכל לעשות שם קבר משפחתי. אבל עפרון צמצם ואמר "קבור מתך" - לא אחוזה משפחתית, ורק שרה לבדה. ולכן כתוב "וישתחו אברהם לפני עם הארץ", לפני עם הארץ ולא לפני עפרון. אבל אח"כ כשאמר אברהם לעפרון שישלם לו בעד המקום, כבר נתרצה עפרון ואמר לו "**ואת** מתך קבור", כי בעד כסף נתרצה גם הוא לתת לו קבר עם אחוזת משפחה.

"ואקברה מתי מלפני" (כ"ג - ד')

"רדף צדקה וחסד ימצא חיים", צדקה, זהו אברהם אבינו אשר בא לקבור את שרה אשתו. [ב"ר נ"ט - ט']

שואל **רבי ראובן קרלינשטיין**, האם זה נקרא חסד? וכי לא כל אדם היה דואג לקבורת אשתו? ומתרץ, כל אדם שאוכל מטרת אכילתו בשביל להתקיים, אך בשעת האוכל הוא אוכל כי האוכל טעים וערב לחיך. ואינו חושב בשעת האכילה שאם לא יאכל ימות, כך גם כאן, כולם קוברים את מתיהם, אך הם פועלים מתוך רגשות ולאו דווקא מתוך כוונה להידבק במידותיו של הקב"ה כמו שהגמ' אומרת [סוטה י"ד.] מה הקב"ה קובר מתים אף אתה קבור מתים. אבל אברהם, מעיד המדרש, עשה את זה לשם מצוות חסד, ומאחר שכוונותיו היתה לשם כך, הוא נקרא רודף צדקה וחסד.

❖

בספר "**לב שלום**" מסופר על **רבי שלום שבדרון**, פעם אחת הלכתי עם אחד מילדי לרופא, בדרך פגש אותי **רבי אייזיק שר**. אמרתי לו שלום והחזיר לי שלום. שאל אותי לאן אני הולך, עניתי לו לרופא. ושאל אותי, למה אתה הולך לרופא, עניתי לו, כי הילד חולה. ושוב שאל אותי א"כ מדוע אני הולך לרופא ועניתי לו... וכך שאל אותי מספר פעמים, בנימה והדגשה שונה. לאחר מספר פעמים שתקתי, והבנתי שלא זו התשובה. אמר לי **ר' אייזיק**, הרי שהבהמה הגדולה הולכת עם הבהמה הקטנה לרופא. אני המשכתי לשתוק, והוא חזר עוד הפעם על אמירתו ובתוספת הסבר. כל בהמה דואגת לעוללייה הרכים, מאכילה אותם, משקה אותם ודואגת לכל צרכיהם. א"כ גם אתה עושה מעשה בהמה, ומה באמת ההבדל. אבא שהולך עם בנו לרופא, הוא צריך לדעת שהוא עושה חסד עם נשמה ישראלית שצריכה רפואה, אלא שזה גם ילד שלו, ולא כמו בהמה שמאכילה ועושה את צרכי צאצאיה מפני שהם צאצאיה, אלא מפני שהתורה ציוותה לעשות חסד. באותו יום, מוסיף **ר' שלום** ומספר, הזדמן לי לראות את אחד מגדולי החכמים בירושלים, **רבי חיים טודרוס הרשלר** זצ"ל, שראה בדרכו לביתו את אשתו שואבת מים מהבור, והיא מתקשה להוציא את הדלי. שמעתי שהוא ממלמל לעצמו "הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות חסד, וזה כמובן לא מפני שהיא אשתי, אלא שהיא גם אשתי". ואח"כ שמעתי שכשהיה מאכיל את ילדיו הקטנים, היה אומר "הנני מקיים מצוות גמילות חסדים".

ומספר מעשה נוסף, הייתי עם המשגיח **רבי לייב חסמן** כשלא חש בטוב, וביקש שאכין לו כוס תה. כשהבאתי לו את התה, שאל אותי, למה הכנת לי כוס תה, ושתקתי. שוב שאל אותי, ועניתי לו, מפני שרציתי לשמש תלמיד חכם. אמר לי **ר' לייב חסמן**, ידעתי שזה מה שתענה לי, אבל למה לא לחשוב יותר פשוט, אתה מכין לי כוס תה, שאני אדם זקן וחלוש, ואני גם לא מרגיש טוב, וא"כ זהו חסד אמיתי.

תירוץ נוסף מתרץ **רבי ראובן קרלינשטיין**. כתוב בזוהר "ואל הבקר רץ אברהם". בקר אותיות קבר, כשאברהם הלך לשחוט את הבקר לכבוד האורחים, הוא רץ אחרי הבהמה שברחה, עד שהגיע אל מערת המכפלה, וראה את אדם הראשון מחייך אליו. הבין אברהם שכאן קבור אדם הראשון, וכי גם הוא יזכה להיקבר במקום זה. ומאז היה הולך להתפלל מידי יום

במערת המכפלה. א"כ יוצא, מהיכן ידע אברהם היכן יקבר? מהחסד שעשה עם האורחים. ועל כך אומר הפסוק במשלי [כ"א - כ"ב] "רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד". מי שרדף צדקה וחסד עם האורחים שלו, ימצא את מערת המכפלה.

"ואקברה מתי מלפני" (כ"ג - ד')

שבע פעמים נזכרו בפרשה זו מיתה וקבורה. א'. "ואקברה מתי מלפני" [כ"ג - ד'] ב'. "קבור את מתך" [כ"ג - ו']. ג'. "מקבור מתך" [כ"ג - ו'] ד'. "לקבור את מתי" [כ"ג - ח'] ה'. "קבור מתך" [כ"ג - י'] ו'. "ואקברה את מתי" [כ"ג – י"ב] ז'. "ואת מתך קבור" [כ"ג – ט"ו]. בכולם הקדים קבורה למיתה, חוץ מהפסוק האחרון שנאמר "ואת מתך קבור", שהקדים מיתה לקבורה. אומר **הגר"א מוילנא** - כשאברהם רצה לקבור את שרה, היו קבורים שם אדם וחוה, והיה צורך לקבור עוד שלשה זוגות, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה, עליהם מרמזים הפסוקים הראשונים, שבהם הקבורה קודמת למיתה, כי הגמ' [ברכות י"ח.] אומרת "צדיקים במיתתם קרויים חיים", ורק שעה אחת קודם תחיית המתים ישובו לעפרם כמבואר במס' שבת [קנ"ב.], נמצא שהם נקברים לפני מיתתם, לכן הקדים שש פעמים קבורה למיתה. אבל הגמ' בסוטה [י"ג.] אומרת, שגם ראשו של עשו נקבר במערת המכפלה, [ויש לזה רמז בפסוק "ויקם **שדה** עפרון" - רמז שמו של עשו בראשי התיבות ללמדך שרק ראשו נקבר שם], וכנגדו נאמר בפעם השביעית "ואת מתך קבור", שקדמה לו מיתה לקבורה, כי רשעים אפי' בחייהם נקראים מתים.

"שמענו אדוני נשיא אלוקים אתה בתוכנו" (כ"ג - ו')

במשך המשא ומתן בין בני חת לבין אברהם, הם קראו לו מספר פעמים "אדוני". גם בפסוק י"א כשמסרב עפרון למכור את השדה בכסף לאברהם, הוא אומר "לא אדוני שמעני", אבל אברהם לא קרא להם אפילו פעם אחת "אדוני". אומרים בעלי המוסר, אברהם אבינו היה הראשון בעולם לקרוא בתואר זה את הקב"ה, וכמו שכתוב בחז"ל [ברכות ז':], כי מיום שברא הקב"ה את העולם, לא היה אדם שקראו אדון, עד שבא אברהם אבינו וקרא לו אדון. ולאחר שנתן אברהם תואר זה לקב"ה, שוב לא היה יכול להשתמש לאחרים בתואר זה, ואפילו לא מטעמי נימוס ודרך ארץ.

❖

מספרים, מחבר ספר אחד בא עם חיבורו - פירוש לסידור התפילה – ל**הגר"א מוילנא**. הגאון הסתכל בפירושו שכתב שם מדוע אומרים את הפיוט אדון עולם בתחילת תפילת שחרית, וביאר, שכן תפילה זו תוקנה ע"י אברהם שהיה הראשון לקרוא לקב"ה בשם אדון, ומשום כך יאה ויפה לפתוח את תפילתו של אברהם אבינו - תפילת שחרית - בפיוט הנושא את שבחו של אברהם אבינו "אדון עולם". **הגר"א** התפעל מאוד מביאור זה – מסופר עוד ש**הגרי"ד סולוביצ'יק** שאל את אביו **מרן הגרי"ז** זצ"ל ממה התפעל **הגר"א**, הרי זה לא ווארט מיוחד. ענה לו **הגרי"ז**, כיון שהפירוש נכון, ע"כ שהוא אמת, ועל אמת אין נפקא מינה אם הוא דבר גדול או דבר קטן, שהרי אחרי הכל הוא אמיתי.

"שמענו אדוני נשיא אלוקים אתה בתוכנו" (כ"ג - ו')

בני חת מתחילים לענות לאברהם בלשון רבים "שמענו", אך מיד עוברים ללשון יחיד "נשיא אלקים אתה", מדוע? מתרץ **רבי יהושע הלוי מליסבון** בספרו **"אוצר חיים"** בדרך צחות, אליעזר עבד אברהם היה כנעני והיה רגיל להסתובב אצל בני חת ולספר להם על גדלותו של אברהם אדונו, תמיד היה אומר להם "אדוני", כלומר אברהם, נשיא אלוקים. כאשר מגיע אברהם לבני חת ומציג את בקשתו לקבל חלקת קבר עבור שרה, הם מיד מגיבים ואומרים "שמענו", תקשיבו, לא מהיום אנו מכירים אתכם, מכיוון ש"נשיא אלוקים אתה בתוכנו", בשם ובתואר זה אתה ניכר אצלנו זה מכבר, וממילא "במבחר קברינו קבור את מתך איש ממנו לא יכלה ממך מקבור מתך".

"במבחר קברינו קבור את מתך" (כ"ג - ו')

אברהם אבינו ביקש "ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו אשר בקצה שדהו", ומדוע לא התרצה למה שהם הציעו לו "במבחר קברינו". והתירוץ, אברהם אבינו שמע שהם רוצים לתת לו קבר בחלקת "גדולי האומה", אך אי אפשר לדעת מי נחשב אצלם גדול האומה, אולי איזה רוצח או שיכור, ולכן ביקש תנו לי קבר בקצה השדה.

"ויקם אברהם וישתחו לעם הארץ לבני חת" (כ"ג – ז')

בחו"ל היה נהוג, שבחורי הישיבות היו אוכלים אצל בעה"ב. יום אחד הגיע בעה"ב אחד ל**"חתם סופר"**, ואמר לו הבחור שאוכל אצלי, אין לו ח'. כלומר, הוא לא בחור, אלא "בור", ענה לו ה**"חתם סופר"**, אם לבחור אין ח', זה לא נורא. אבל אם ל**מחזיק** תורה אין ח', הוא כבר נהיה **מזיק** תורה, וזה יותר גרוע. מאידך, אם מחזיק התורה הוא "עם הארץ", אפשר להשתחוות לו, והתורה אף מחשיבה ביותר את מחזיק התורה והקדימה את זבולון ליששכר. זה מה שכתוב "וישתחו אברהם לפני עם הארץ לבני **חת**" - אם יש לו ח' בשם, אפשר להשתחוות לו אפילו אם הוא עם הארץ. [**"לקוט גרשוני"**]

ה**"נודע ביהודה"** הלך לאסוף צדקה לדבר חשוב, כשהגיע לבית של גביר רשע שהיה קמצן וגס רוח, אמר לו מלווהו, אין זה מכבודו של הרב להיכנס אליו, הוא בעל גאווה, גס ובור. ענה לו ה**"נודע ביהודה"**, האדם הוא בחיר היצירה, אבל כשצריך לחלוב את הבהמה, מתכופפים לפניה וחולבים אותה, ולכן מוכן אני להתכופף לפניו ובלבד שנוציא ממנו מטבע לצדקה. ל**רבי אברהם גניחובסקי** היתה הנהגה מיוחדת של ענווה, ובכל פעם שהיה פוגש מישהו, היה מתכופף ומברך אותו בענווה וחביבות. פעם אחת פגש את ידידו **רבי משה מרדכי שולזינגר**, התכופף כדרכו ודרש בשלומו. מיד בשנינותו אמר ר' משה מרדכי "וישתחו אברהם לפני עם הארץ".

"ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו אשר בקצה שדהו" (כ"ג - ט')

הגמ' במסכת מכות [י"ד.] אומרת, שחברון היתה עיר מקלט, וההלכה היא שאין קוברין בערי מקלט, חוץ אם הגולה עצמו מת בעיר שגלה. ובתוספתא שם כתוב, שכל הקברים מתפנין חוץ מקבר המלך או הנשיא. אומר **הרוגצ'ובר** זה שאמר אברהם "ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו אשר

בקצה שדהו", כי בתוך העיר אינו יכול לקבור, כיון שהיא עיר מקלט ולעתיד לבוא יצטרכו לפנות את הקבר של שרה. אמרו לו בני חת "נשיא אלוקים אתה בתוכנו", ואם אתה נשיא, הדין הוא שקברו אינו מתפנה. ולכן "במבחר קברינו קבור את מתך", וא"כ אתה יכול לקבור גם בתוך העיר.

"ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו אשר בקצה שדהו בכסף מלא יתננה לי" (כ"ג - ט')

פתח אברהם ואמר בלשון מתנה סתם, "ויתן לי", וסיים במקח, "בכסף מלא". וכן עפרון פתח "לעיני בני עמי נתתיה לך", לשון מתנה סתם והדר אמר "ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא", שזה מקח גמור. ומאי האי.

אלא, מבאר **רבי יהודה פרץ** זצ"ל בספרו **"פרח לבנון"** [ברלין תע"ב], אברהם אבינו חשש שמא כעבור תקופה יבוא אחר ויטען כי הוא שכנו של עפרון באותה הקרקע, ואם כן מדינא דבר מצרא הוא קודם [עי' ב"מ ק"ח.], ויוציא את השדה מידי אברהם. לכן ביקש אברהם מעפרון שיתן לו את השדה במתנה, כי במתנה קיימא לן [כתובות מ"ד.] שאין דין בר מצרא.

ה**"שפת אמת"** [ליקוטים] מתרץ, אברהם חשש לטענת אונאה. כי מחר תתגלה מעלת המקום ויתפרסם בחשיבותו, ואז יבוא עפרון ויטען כי המחיר אינו מצדיק את מכירת הקרקע ונמצא בטל המקח. לכך אמר אברהם לעפרון שהוא מוכן לשלם עליה ארבע מאות שקל כסף, אבל הוא מבקש שיתן לו את הקרקע בתורת מתנה, ואחר כך יתן לו את שכרה.

הסטייפלר מבאר, הסיבה שאברהם הקפיד לשלם את מחירה המלא של אחוזת הקרקע, משום שאברהם לא רצה להישאר חייב איזה שהוא דבר לעפרון. ולימדו אותנו חז"ל **בבראשית רבה** [פנ"ח] "אם קדמך חברך בעדשים קדמנו אתה בבשר", ולמה, שהוא גמל לך תחילה. מוסיף **הסטייפלר**, אם הנותן הוא אדם רע, כל החיים הוא יבקש מהמקבל שיחזיר לו עבור הטובה שעשה לו. וידועה אמרתו של **הרב מבריסק**, שהתשלום הכי זול, זה תשלום בכסף.

"ויען עפרון החתי את אברהם באוזני בני חת לכל באי שער עירו לאמור" (כ"ג - י')

" לא אדוני שמעני השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה לעיני בני עמי נתתיה לך" (כ"ג - י"א)

בפסוק י"א המילה **"לא** אדוני שמעני" מיותרת, מה באה התוספת "לא" לומר? ולכאורה הפסוק מסתדר מצוין ללא המילה "לא"? מסביר **רבי יהודה אסאד**, חז"ל אומרים על עפרון [משלי כ"ח - כ"ב] "נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו". עפרון היה נתון במערכת לחצים פנימית אדירה, כי מצד אחד הוא ניצב בפני כל עמו והוא צריך להיראות יפה בעיניהם, וזה לא נראה יפה שיתחיל להתעקש על כסף, והיה צריך לומר שהשדה ניתנת במתנה. אבל הוא לא היה מסוגל לכך, כי הוא מעוניין בכסף, מה איפה עושים במקרה כזה. עפרון רומז לאברהם אבינו **"לא** אדוני **שמעני"**. כלומר, אל תשמע למה שאני אומר, ומה אני אומר, קח את השדה בחינם - לזה אל תשמע, כי רק "לעיני בני עמי נתתיה לך", מפני שכולם עומדים פה, לכן אמרתי שאתן בחינם. אבל אחר כך, כשהם יפנו לדרכם, נשב בינינו ונדבר עסקים "ביני ובינך" כדברי עפרון.

"השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה" (כ"ג - י"א)

מבואר בפסוק שעפרון נתן לאברהם גם את השדה וגם את המערה. ולכאורה קשה, הלא בפסוק ט' נאמר "ויתן לי את מערת המכפלה אשר בקצה שדהו", ומבואר שאברהם ביקש לקנות רק את המערה בלא השדה, וא"כ למה נתן לו עפרון גם את השדה. וביותר יש להקשות, ממה שנאמר בפסוק י"ג: "נתתי כסף השדה קח ממני", ויש להבין, מדוע הזכיר לו את השדה, הלא עיקר רצונו של אברהם היה לקנות את המערה. גם יש לדקדק הלשון 'השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה', מדוע לא כללם יחד, והיה לו לקצר ולומר השדה והמערה נתתי לך.

מתרץ בספר **"מקרי דרדקי"**, מסיפור הדברים נראה שעפרון התבייש לבקש מאברהם כסף עבור מקום הקבורה כיון שאברהם היה נשיא אלוקים, עד שאמרו כולם לאברהם 'במבחר קברינו קבור את מתיך'. אך כיון שלא רצה עפרון לתת בחינם בא לאברהם בערמה ואמר לו שעבור מקום קבורה אינו שואל ממנו דמים, אך כיון שהמערה היא בקצה השדה, עצתו לאברהם שיקנה את השדה, ובזה אין פחיתות כבוד לאברהם שישלם עבור זה, ועשה בערמה ששאל עבור השדה דמים מרובים ארבע מאות שקל שהם מחיר השדה והמערה יחד. ולפי זה, מיושב היטב הטעם שלא כלל עפרון המערה והשדה יחד, משום שנתן לו את המערה במתנה ורק השדה היה במכר. וזהו גם הטעם שאמר אברהם 'נתתי כסף השדה' ולא הזכיר המערה, כיון שהבין אברהם את עורמתו של עפרון ונתרצה לו, ומשום כך דייק אברהם ואמר 'נתתי כסף השדה' ולא הזכיר המערה.

"ארץ ארבע מאת שקל כסף ביני ובינך מה הוא" (כ"ג - ט"ו)

בספר **"ישמח משה"** הקשה, על סמך מה העריך עפרון את שוויה של אחוזתו ארבע מאות שקל כסף? ותירץ, עפרון ידע מה שהובטח לאברהם בנבואה שאחרי ארבע מאות שנה - היינו שמונה יובלות - תחזור הארץ לזרעו של אברהם, ומכיוון שדרשו חז"ל: הפודה שדה אחוזה ביובל נותן חמישים שקל כסף - הרי שבעד שמונה יובלות צריך ליתן ארבע מאות שקל, וזה שאמר עפרון: "ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך" - ארץ ששוויה היא ארבע מאות שקל כסף, "ביני" - בין הזמן שהיא שייכת לי, "ובינך" - עד לזמן שהיא אמורה לעבור לרשותך - אף אם לא תקנה אותה - "מה היא"? מחיר השדה לא ישתנה, משום שהמחיר הוא בגין היובלות שיחלפו.

ומן העניין להביא את ביאורו של ה**"בן איש חי"** בספרו **"אדרת אליהו"**, מה כוונתו של עפרון באמרו "ביני ובינך", עפרון רצה ארבע מאות שקל כסף, אבל זהו סכום כסף גדול, חשש עפרון, שאם יאמר לאברהם ארבע מאות, יענה אברהם ויאמר שזה גימטריה כמניין "רע עין" ויוסיף אברהם ויאמר,

אם עפרון רע עין, גם אני אברהם רע עין ותקבל פרוטות עבור השדה. מה עשה עפרון, "ביני וביניך". אמר עפרון לאברהם, האות האמצעית בשם שלך הוא ר', שזה בגימטריה מאתיים. האות האמצעית אצלי הוא גם ר', גם מאתיים, וביחד זה ארבע מאות, ולכן אני רוצה ארבע מאות וזה לא בגלל שאני רע עין. אך עפרן לא ידע את המשך הפסוק "ולא ידע כי חסר יבואנו", עפרון לא ידע שהתורה כתבה את שמו ללא ו', ולפיכך האות ר' אינה באמצע, ומה שנשאר שעפרון הוא רע עין.

"ארבע מאות שקל כסף ביני וביניך מה היא" (כ"ג - ט"ו)

בשלש מקומות מצאנו את הלשון **מה היא**, "וראיתם את הארץ **מה היא**" [במדבר י"ג - ח'] "הודיעני קיצי ומדת ימי **מה היא**" [תהילים ל"ט - ה'] אדם בנעוריו רודף תענוגים, כשרוצה להשקיט את מצפונו, אומר, אחרי החתונה אני אקבע עיתים לתורה. ואז בא אליו יצר הרע, "ארבע מאות שקל כסף מה היא", אין לך רכוש, אין לך כלום, לך תעבוד ותבסס את מעמדך הכלכלי. אחרי שיוצא לפנסיה, בא אליו יצר הרע ואומר לו "וראיתם את הארץ מה היא" - עליך לנסוע לחו"ל לראות את העולם. ועל זה בא היצר הטוב ואומר לו, ימיך ספורים "ומדת ימי מה היא".

"ארבע מאות שקל כסף ביני וביניך מה היא" (כ"ג - ט"ו)

בין שני אוהבים כמונו, "מה היא", חשובה לכלום [רש"י]

שואל ה"**אמרי חיים**" מויז'ניץ, ממתי אברהם ועפרון היו שני אוהבים? ומתרץ, שנינו אוהבים, אני אוהב כסף, וארבע מאות שקל כסף נחשב בעיני לכלום, ואילו אתה אוהב מצוות ומפזר הרבה כסף עד שארבע מאות שקל אינם חשובים בעיניך, וא"כ, אצל שנינו ארבע מאות שקל חשובים לכלום.

"וישקל אברהם לעפרן את הכסף וגו' עובר לסוחר" (כ"ג - ט"ז)

עפרן חסר ו' לפי שאמר הרבה ואפילו מעט לא עשה. [רש"י]

שואל ה"**בעל הטורים**", מדוע נאמר "עפרן" בלי האות ו'? ומתרץ, עפרון היה רע עין, ואפילו שאמר לו שיתן לו בהתחלה את חלקת השדה בחינם, ובשעת מעשה דרש עפרון את מלוא המחיר, כסף עובר לסוחר. מידה זו טמונה גם בשמו, עפרן בגימטריה ארבע מאות, "רע עין" בגימטריה ארבע מאות, והתשלום אותו ביקש עפרון גם הוא ארבע מאות.

הגר"א מוילנא אומר, שהפסיד עפרון שש מאות שקל על זה שאמר לאברהם "ארבע מאות", כי כשאבימלך החזיר את שרה לאברהם, נתן לו אלף שקל כסף כפיצוי כספי שלקח בטעות את שרה, ואברהם אבינו לא רצה ליהנות מכספו של הרשע, ולכן החליט אז שכשיצטרך לקנות קבר לשרה, ישתמש בכסף זה, ואילו לא היה אומר עפרון שיתן לו ארבע מאות שקל, היה אברהם נותן לו אלף שקלים שקיבל מאבימלך. אך ע"י שאמר עפרון ארבע מאות, הפסיד שש מאות, וזה נרמז בדברי רש"י עפרן חסר ו', שהפסיד שש מאות.

רבי ראובן קרלינשטיין מוסיף, מה אכפת לעפרון שהורידו לו ו' בתורה? האם זה עושה לו משהו, הלא רק אם היו מורידים לו כמה דולרים זה היה אכפת לו. אלא, כשאדם עושה פרקמטיה לתלמיד חכם, זוכה בזה להידבק בה'. איך אפשר להידבק בה', הלא הוא אש אוכלה, אלא מי שעושה פרקמטיה לתלמיד חכם יוצר לו צינור, מקשר להידבק לה'. - כאן היתה הזדמנות לעפרון להידבק לאברהם אבינו, אם היה נותן לו בחינם. מה עשה הטיפש, לקח כסף ולא נדבק. ו' תמיד היא ו' החיבור, כאן הורידו לו את הו', מפני שהוא לא התחבר לצדיק. ואיפה כן הוסיפו ו' בתורה? אצל יתרו שנתן את הבת שלו למשה רבנו, ולפני כן קראו לו יתר, ולכן הוא קיבל ו' בשמו, כי השיא את בתו לתלמיד חכם.

רבי שלמה לוינשטיין מביא הסבר נוסף מדוע עפרון פעם מופיע עם ו' ופעם בלי ו'. המדרש רבה בקהלת [א' - י"ג] אומר, אין אדם מת וחצי תאוותו בידו, יש לו מנה רוצה מאתיים. כשעפרון קיבל ארבע מאות שקל וגם עובר לסוחר, קיבל תאבון - ועל זה מרמזת לנו התורה, שמא יעלה בדעתך שעכשיו הוא כבר מרוצה מהכסף שהוא קיבל - דווקא עכשיו נעשה חסר יותר ויותר. ולכן, דווקא כאשר "וישקול אברהם", נעשה עפרון חסר. ולכן מובן מה שכתוב "וישמע אברהם **אל** עפרון" ולא לעפרון, א"ל פירושו שהוא שמע והבין אותו, ואכן אברהם הבין שעפרון רוצה הרבה כסף.

❖

רבי אפרים זלמן מרגליות זצ"ל הלך להשתדל בענייני הקהילה אצל אחד הפקידים הגבוהים של הרשות בעיר 'ברוד'. אותו פקיד היה רגיל בלקיחת שוחד, אך כיון שלא היה נאה לו לדבר על כך עם הרב בגלוי, רמז לו בעקיפין - שהואיל והוא חייב סכום כסף לאחד מסוחרי העיר, יואיל נא הרב להסדיר את העניין בשבילו ישירות מול הסוחר.

לאחר מכן סיפר **רבי אפרים זלמן**, שבכך נתיישב לו לשון הפסוק התמוה - על שום מה נאמר אצל אברהם 'וישקל אברהם לעפרון את הכסף וגו עובר לסוחר', לכאורה מפני מה צריך הכסף להיות 'עובר לסוחר? אלא מסתבר שלא היה נאה לו לעפרון - נשיאם של בני חת - ליטול את הכסף בעצמו, לכן ביקש מאברהם שיסדיר את הענין באמצעות יד שניה - 'עובר לסוחר', בהוראת תשלום לחשבונו של אחד הסוחרים ...

"ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם לאחוזת קבר" (כ"ג - כ')

אמר רבי אלעזר כמה דיות משתפכות כמה קולמוסין משתברין - כדי לכתוב בני חת. [מד"ר נ"ח - ה']

עשר פעמים כתוב "בני חת" "בני חת". עשרה כנגד עשרת הדיברות, ללמדך שכל מי שהוא מברר מקחו של צדיק, כאילו מקיים עשרת הדיברות. ובפרשתנו מופיע רק שמונה פעמים. והפעם התשיעית נזכרת בסוף חיי שרה [כ"ה - י'], ואילו הפעם העשירית נזכרת בפרשת ויחי [מ"ט - ל"ב] בצוואתו של יעקב לבניו.

שואל **רבי משה פיינשטיין**, בני חת הוזכרו בפרשה עשר פעמים כדי לשבחם על מאמציהם, ולכאורה, השדה היתה של עפרון וממנו קנאו אברהם ולא

מבני חת, ומדוע התורה אומרת "מאת בני חת"? ומתרץ, כל עוד שאברהם נדד ממקום למקום וקרא בשם ה' ומיד למחרת עזב את המקום, בכל מקום שהגיע כיבדו אותו ואפילו שהיה להם הוא זר במנהגיו. אבל עכשיו שרוצה לקבוע את מקומו על ידי כבישת הקרקע, לכאורה זו סיבה שלא יתלהבו לקבלו, אבל בני חת נהגו ההיפך, אדרבה, קראו לו "נשיא אלקים אתה בתוכנו" וביקשו לקבלו בתוכם, נמצא שבזכות הסכמתם לקבלו בסביבתם התאפשר לו לקנות השדה, לכן ראוי לכתוב "ויקם השדה וכו' מאת בני חת". ה"**זרע שמשון**" מתרץ, אמנם עפרון היה הבעלים של השדה וממנו הוצרך לקנותו, אלא כיוון שבני חת היו בר מצרא של השדה, ובשביל לקנות את השדה הוצרך אברהם לאישורם, כי מבואר בב"מ [ק"ו] שבר מצרא יכול לעכב מכירת השדה ואף להוציא מהלוקח, ולכך היה צריך אברהם גם לבקש רשותם של בני חת, ובלי רשותם קניינו של אברהם לא היה נחשב.

"ואברהם זקן בא בימים" (כ"ד - א')

כותב **בעל הטורים**: כשהגיע למנין "ימים", דהיינו מאה, נולד יצחק.

"ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל" (כ"ד - א')

אנשים, בדרך כלל צעירים, מחשיבים עצמם לחכמים, וממילא הרבה פעמים מלאים קושיות על הנהגת הקב"ה. לעומת זאת, אנשים זקנים שעברו בחייהם הרבה הרפתקאות, וראו דברים שונים שהחכימו אותם, בדרך כלל הם הרבה יותר מתונים, רגועים ומבינים שהנהגת הקב"ה נשגבה מאתנו, וגם כשלא מבינים, הכל לטובה. על דרך הדרוש אומר ה"**ילקוט גרשוני**", שרעיון זה נרמז בפסוק. "ואברהם זקן בא בימים", ואז כשאדם זקן בא בימים, הוא מבין ש"ה' ברך את אברהם בכל", שכל מה שעבר עליו, הכל היה ברכה. **רבי שמעון מרושל**, שהיה מגדולי דורו, וזכה לאריכות ימים, כששאלו אותו במה הארכת ימים, אמר, אנשים מסתובבים בעולם מלאים טענות וקושיות על הקב"ה, עד שבא הקב"ה אומר להם תעלו לשמים, בואו אלי, ואראה לכם ש"אין עוול צדיק וישר הוא", אבל אני, הוסיף ר' שמעון, מעולם לא שאלתי שאלות.

"וה' ברך את אברהם בכל" (כ"ד - א')

"בכל" בגימטריה בן. [רש"י]

מדוע התורה לא כתבה בן ממש? הגמ' בב"ב [קמ"א.] מביאה מחלוקת האם לאברהם היתה בת, והמחלוקת נשארה בעיניה. מבאר ה"**כתב סופר**" את המחלוקת, ליצני הדור אמרו מאבימלך נתעברה שרה, צר הקב"ה קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם. אבל שרה אמרה "כל השומע יצחק לי", מי שרואה אינו צוחק, אבל מי שרק שומע צוחק, איך יכול להיות שבגיל מאה נולד בן. מה עשה הקב"ה, נתן לשרה עוד ילד, מעכשיו אבימלך לא קשור. ולכן לאברהם אבינו באמת נולדה בת שנקראת בכל, היא נולדה מאברהם, והיו צריכים אותה רק כדי שכולם ידעו כי גם יצחק הוא הבן של אברהם. וכיון שהיו צריכים אותה רק למטרה זו, לכן היא נפטרה בגיל צעיר. וזה מה שכתוב "ולבכתה", והכ' קטנה כדי לומר שהכוונה לבתה, ומכאן שלא היתה בת קיימא, לכן אומר ר"מ שלא היתה בת.

"וה' ברך את אברהם בכל" (כ"ד - א')

בכל עולה בגימטריה "בן". [רש"י]

שואל ה"**חתם סופר**", מדוע התורה לא אמרה בפירוש שה' ברך את אברהם בבן, אלא רק רמזה לכך? ומתרץ, אם נמלא את האותיות "בכל", יהיה חשבון הגימטריה ב' = בית = ארבע מאות ושתים עשרה, כ' = כף = מאה, ל' = למד שווה שבעים וארבע, וביחד חמש מאות שמונים ושש, הגימטריה של המילה שופר. מכאן, ממשיך ה"**חתם סופר**", שהקב"ה לא ברך את אברהם בבן רגיל, אלא בבן מיוחד אשר נעקד על גבי המזבח וזיכה את בניו אחריו בשופר, האיל אשר הקריב לה' תחת יצחק, שימש כולו לעשיית מצוות: חוטי הגבל של דוד נעשה מן הגידים של האיל, ומקרניו עשו שני שופרות: האחד שימש לתקיעה בהר סיני, ואילו את השני אנו עומדים לשמוע לעתיד לבוא, שאז מובטחים אנו [ישעיהו כ"ז - י"ג] "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים".

"ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל" (כ"ד - א')

בכל עולה בגימטריה "בן". [רש"י]

כותב **החיד"א**: נראה לקשר ענין הזקנה עם מה שברכו ה', הגמ' בבבא מציעא [פ"ז.] אומרת שאברהם ביקש מהקב"ה שתבוא זקנה על האדם וילבינו שערותיו, כיון שהיה קלסתר פני יצחק דומה אליו, לא היו אנשים מבחינים בינו לבין יצחק, ומי שרצה לדבר עם אברהם היה מדבר בטעות עם יצחק, לכן תבע זקנה. וזה שאמרה התורה "ואברהם זקן", שנפלה עליו זקנה, וזה דבר חדש שלא היה מקודם. ומה שגרם לזה שהקב"ה ברך את אברהם בכל, וכתב רש"י בכל בגימטריה בן, זה יצחק, והיו פניו דומים לאברהם, לכן ביקש אברהם ענין הזקנה.

"ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל" (כ"ד - א')

הגמ' בבא קמא [צ"ז:] אומרת, "מטבע של אברהם אבינו זקן וזקנה מצד אחד ובחור ובתולה מצד אחר". כותב **רבי צבי פסח פרנק**, רבה של ירושלים, שמעתי מפרשים מאמר חז"ל זה שיש כאן רמז לאדם: החיים חולפים ועוברים מהר מאוד, וכל ימי חייו הם כצל עובר וכענן כלה, כמטבע זה שיש בו בחור ובתולה בצד זה, אבל מיד כאשר הופכים את המטבע לצדה השני, יש בה מיד זקן וזקנה. והוסיף, ראוי לחתן וכלה לזכור לקח זה בימי בחורותיהם, כי הימים יחלפו חיש מהר, ולפתע ימצאו עצמם במצב של זקן וזקנה.

"ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל" (כ"ד - א')

"בכל" עולה בגימטריה בן, ומאחר שהיה לו בן, היה צריך להשיאו אשה. [רש"י]

הט"ז בספרו "**בית דוד**" שואל על רש"י, מה ראה רש"י להאריך בלשונו ולומר ומאחר שהיה לו בן, והרי רש"י היה יכול לקצר ולומר "בכל בגימטריה בן והיה צריך להשיאו אשה". מתרץ **הט"ז**, לרש"י היה קשה, שבפסוק כתוב "וה' ברך את אברהם בכל", ופשוטו של מקרא - בכל - הכוונה שהיה מבורך

בכל דבר. והרי הגמ' אומרת השרוי בלא אשה שרוי בלא ברכה, וא"כ איך אפשר לומר שאברהם אבינו היה מבורך בכל? ובאמת צריך להבין, מדוע אברהם אבינו לא נשא אשה בשנית. ועל זה אומר רש"י, שמאחר שהיה לו בן והיה צריך להשיאו, והדין הוא שאם הוא צריך לישא ובנו צריך, בנו קודם, א"כ היה צריך קודם להשיא אשה ליצחק ולכן התעכב מלישא אשה לעצמו, ובאמת אחרי ששלח את אליעזר, כותב רש"י [כ"ד - ב'] שלח את יצחק מבאר לחי רואי להביא אשה לאברהם.

"ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו" (כ"ד - ב')

הגר"א מוילנא כותב בביאורו למשלי לפסוק [ו' - ו'- ז'] "לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם אשר אין לה קצין שוטר ומושל", שלושה תפקידים השונים אחד מהשני מוזכרים בפסוק זה. "קצין" הוא החכם שמלמד ומורה הוראה לרבים, "שוטר" הוא אדם הממונה על ביצוע פסק הדין, לרדות ולכפות על קיום הדין ולבצע פסק ההלכה, "מושל" הוא אחראי על מידות האדם, שלא יהיה גזל וחמס בעיר, ושלושה תפקידים אלו גם יחד היו באליעזר עבד אברהם. וזה פירוש הפסוק "ויאמר אברהם אל עבדו", זהו "שוטר", "זקן ביתו", זהו "קצין" בחכמה, "המושל בכל אשר לו", כמשמעו, משגיח על הכל. וזהו שאמר אברהם "ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר", "משק" ראשי תיבות **מ**ושל **ש**וטר **ק**צין, שכולן היו בו באליעזר עבדו.

"המושל בכל אשר לו שים נא ידך תחת ירכי ואשביעך" (כ"ד - ב' - ג')

למה הכוונה "המושל בכל אשר לו", ולמה ישנה הדגשה על זה. מספרים שביאור על ענין זה אמרו ל**רבי חיים מבריסק**, ומאוד נהנה מהביאור, ותמיד היה חוזר על הערה זו. אדם שבא למקום שאינו מכיר ורוצה לאכול, אם הוא אדם בדרגה נמוכה, המילה "כשר" מספיקה לו, אבל אם הוא יהודי בדרגה גבוהה יותר, יתחיל לברר היכן ניתן לאכול ויאמין ליהודי הראשון, כי "עד אחד נאמן באיסורין". ואם הוא יותר מדקדק וזהיר, יכנס לביהמ"ד וישאל את הלומדים. ואם הוא יותר זהיר, ייגש לרב או למו"ץ, ולפי תשובתם יידע היכן לאכול. אבל אם יבוא אדם לעשות עסק באותו מקום, ולא מכיר את אנשי המקום, מי מהם ישר ונאמן, לא יסתמך על אף אחד, לא על האנשים בשוק ולא על לומדי התורה ולא על שום רב. אלא הוא עצמו ישב בעסק זמן רב, לראות מה הם רווחי הקופה. וגם אחרי זה, עד שלא יעשה בירור אחר בירור, לא יקנה את העסק, עד שיהיה בטוח לגמרי שעושה עסק טוב. זהו ההבדל בין דברים גשמיים לבין דברים רוחניים. אצל אברהם אבינו, הכל היה בדיוק ההיפך. אליעזר הוא המושל בכל אשר לו. כלומר, הוא ה"מורשה חתימה" בכל החשבונות הכספיים של אברהם, אבל כשצריך למצוא אשה ליצחק, למצוא את האמא של עם ישראל, שם אברהם אבינו אינו סומך עליו, ומשביע אותו "שים נא ידך תחת ירכי", ברוחניות אין לסמוך אלא להשביע.

על דרך הפשט אפשר לפרש. אליעזר הרי היה נוגע בדבר, שהיתה לו בת, ועל אף שאליעזר דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, איבד את נאמנותו כאשר היתה לו נגיעה. נגיעה רוחנית.

❖

מסופר על **רבי ישראל סלנטר**, כי הזדמן פעם לפונדק כפרי. ראה בעל הפונדק יהודי "בעל צורה", שאל אותו אולי אתה שוחט? אמר לו שלא. אחרי כמה זמן, פנה **ר' ישראל** לפונדקאי אם הוא יכול להלוות לו רובל אחד. - בעה"ב הסתכל עליו בתימהון, אני מכיר אותך? על סמך מה אלווה לך? אומר לו **ר' ישראל**, בממון איני נאמן עליך אפילו ברובל אחד, ואילו בשחיטה שהרבה גופי תורה תלויים בה, הייתי נאמן עליך תוך כדי שאילת שלום.

רבי ישראל סלנטר נכנס פעם לגביר אחד וראה אותו יושב עם ערימות כסף על שולחנו. לפתע נקרא הגביר לטפל בעניין דחוף ונאלץ לצאת מחדרו, מיד יצא אחריו **ר' ישראל**. מדוע אתה יוצא? שאל הגביר. ענה **ר' ישראל**, יש איסור יחוד עם אשה, וכתוב בגמרא [ב"ב קס"ה.] רוב בגזל ומיעוט בעריות. אם על עריות אמרו חז"ל שיש איסור יחוד, אז על גזל בוודאי שקיים איסור יחוד.

"אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני" (כ"ד - ג')

בפרשת נח הבאנו את ההבדל בין דור המבול לדור הפלגה. וגם בפרשתנו קיים ההבדל בין בנות הכנעני לבין בנות ארם, - בנות הכנעני היו מושחתות במידות, וטבע זה עובד בירושה, זה נמצא בגנים, ולכן לא רצה אברהם להשתדך איתם. בנות ארם ג"כ עבדו ע"ז, אך ההשחתה שלהן היתה בדעות, אמונות כוזבות, השקפות אליליות, וזה לא דבר תורשתי, ומזה אברהם לא חשש, שהרי אף הוא בא מבית שבו עבדו אלילים ובכל זאת זכה להפוך לאברהם העברי שכל העולם מעבר אחד והוא מהעבר השני באמונתו, ולכן לא חשש לקחת אשה מבנות ארם.

"אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני" (כ"ד - ג')

אברהם ציווה רק לאליעזר שלא יקח אשה מבנות הכנעני, ולא ציווה ליצחק. אומר ה"**משך חכמה**", מכאן ראיה לדעת **המהרי"ק**, הביאו **הרמ"א** [יו"ד ס"ס ר"מ], שהבן אינו חייב לשמוע לאב אם מוחה בידו ואינו רוצה שיתחתן עם אשה מסוימת - שאין בזה כלל כיבוד אב.

"לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבו" (כ"ד - ג')

לכאורה ארבעת המילים "אשר אנכי יושב בקרבו" מיותרות, מדוע מציין אברהם אבינו את העובדה הידועה, שהוא יושב בקרב הכנענים?

מתרץ בספר **"שיר מעון"** [לרבי שמעון סופר בעל שו"ת "התעוררות תשובה ובנו של ה"כתב סופר"] אברהם אבינו מסביר לאליעזר במילים אלו את הסיבה, שבשלה אינו לוקח ליצחק אשה מבנות הכנענים: אילו הייתי גר במקום אחר, מחוץ לכנען, הייתי יכול לקחת לבני כלה מבנות הכנענים, להכניס אותה לביתי, ולהדריכה וללמדה ללכת בדרכי ישרים, וכך היא תתרחק מההנהגות הרעות שהתרגלה אליהם בכנען. אך אינני יכול "לקחת אשה לבני מבנות הכנעני", משום ש"אנכי יושב בקרבו", ובני משפחתה וחברותיה הכנענים יבואו לבקרה וישפיעו עליה לרעה, וכל מה שאלמד ואחנך אותה לא יועיל.

רבי יצחק יהודה טרונק מקוטנא זצ"ל [מקרא מפורש] מבאר, אברהם אומר לאליעזר, שמא תאמר, הלא כאן בבית אברהם ודאי תשתנה האשה ותהפוך מידותיה לטובה. לכן אמר לו אברהם, אל תשלה את עצמך כן, שהרי "אנוכי יושב בקרבו". אני יושב כבר הרבה זמן בין הכנענים, ולא ראיתי שיש לי השפעה עליהם לשנותם לטובה. הם נשארים מושחתים כמות שהם.

"כי אם אל ארצי ואל מולדתי תלך" (כ"ד - ד')

אברהם אבינו השביע את העבד על שני דברים. א'. שלא יקח אשה ליצחק מבנות כנען. ב'. שילך אל ארצו ומולדתו של אברהם אבינו, לקחת משם אשה ליצחק. שואל **רבי זלמן סורוצקין** בספרו **"אוזניים לתורה"**, לשם מה השביע אברהם אבינו את אליעזר את השבועה הראשונה, הרי ברגע ששלח אותו לחרן ונתן לו שליחות רק לגבי אשה מחרן, מה צריך עוד להשביעו שלא יקח מבנות הכנעני, הלא גם אם יקח, לא יהיה לזה תוקף, כיון שעל זה לא קיבל שליחות? ומתרץ, אברהם אבינו חשש לצערה ובזיונה של האשה ומשפחתה, אם יקדש אליעזר אחת מבנות כנען, היא תחשוב שהיא מאורסת ליצחק, והיא כלתו של נשיא הארץ, ובסוף תשוב לביתה בבושת פנים, כי יתברר שאין תוקף לקידושין. לכן השביע אברהם אבינו את אליעזר, כדי למנוע צער, שאולי יבוא לאיזו בת.

"ולקחת אשה לבני ליצחק" (כ"ד - ד')

כתוב במדרש [קהלת ז' - כ"ח] "אדם אחד מני אלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי". בנוהג שבעולם, אלף בני אדם נכנסים למקרא, יוצאין מאה - מאה נכנסים למשנה, יוצאים עשרה. עשרה נכנסים לתלמוד, יוצא אחד, להוראה. וזה מה שכתוב "אדם אחד מאלף מצאתי", וא"כ קשה, מה הקשר בין תחילת הפסוק לסופו "ואשה בכל אלה לא מצאתי". מה הקשר בין לימוד התורה לאשה? מתרץ ה"**כתב סופר**" בהקדמתו למסכת גיטין, זה נתינת טעם, מדוע מאלף שנכנסים יוצא רק אחד להוראה? בגלל ש"אשה בכל אלה לא מצאתי". פירוש, אשה כשרה שתקבל על עצמה עול פרנסת הבית כדי שהבעל יוכל לשקוד על תלמודו - לא מצאתי - לא מצאתי אשה כשרה שמסתפקת במועט, שאילו היתה מסתפקת במועט, היה בעלה יכול להתייגע ולירד לעומקם של דברים ולפסוק שמעתתא אליבא דהלכתא. ולפי"ז מובן מה היתה ההתאמצות של אברהם כל כך גדולה בשידוך של יצחק.

"אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת" (כ"ד - ה')

לכאורה המילה "אחרי" מיותרת. מסביר ה"**פרדס יוסף**", הואיל וחז"ל אמרו שמנוח עם הארץ היה, שהלך אחרי אשתו, א"כ שאל אליעזר את אברהם, ומה אם הנערה תהיה בעלת נימוסים זרים ליהדות, ותדרוש ללכת בראש כמנהג הגויים, מה יהיה אם "לא תאבה האשה ללכת **אחרי**". אמר לו אברהם, אם כך, "וניקית משבועתי". ומה קרה בהמשך? בפסוק נ' אומרת התורה "הנה רבקה **לפניך** קח ולך", הם רצו לקלקל ולכן אמרו היא תלך לפניך דווקא, אבל אליעזר הבין שרבקה לא שייכת לנימוסים שלהם, ורק לבן ובתואל מנסים להפריע, לכן "ויהי כאשר שמע עבד אברהם את הדברים וישתחו ארצה לה'". כשראו לבן ובתואל שתכניתם לא הצליחה, אמרו "תשב הנערה איתנו ימים או עשור", וכשאליעזר ביקש "שלחוני ואלכה לאדוני" אמרו "נקרא לנערה ונשאלה את פיה וכו' התלכי **עם** האיש הזה ותאמר אלך". ובאמת "וישלחו את רבקה אחותם ואת מניקתה ואת עבד אברהם וכו' ותקם רבקה ונערותיה וכו' ותלכנה **אחרי** האיש".

"ויאמר אליו אברהם השמר לך פן תשיב את בני שמה" (כ"ד - ו')

אם רבקה היתה מסרבת לבוא, ורק בתנאי שיצחק יבוא לגור אצלה רק אז היא היתה מסכימה לנישואין, אברהם לא היה מסכים, והיה מעדיף שיקח מבנות ישמעאל או לוט, אע"פ שהן פחותות בדרגתן מזו של רבקה, ולמה? אומר **רבי משה פיינשטיין**, רואים מכאן עד כמה גדול כוחה של החברה והסביבה, ועד כמה חשש אברהם לצדקותו של יצחק. אם יצחק היה הולך עם רבקה, יכול להיות שהיה מושפע ממעשיהם. וגם זוג כזה "קודש הקדשים" עלול להיפגע. לכן העדיף אברהם שיצחק יישאר בסביבתו, גם אם אשתו תהיה פחות ראויה מרבקה, והכל כדי לשמור על דרגה רוחנית גבוהה.

"ה' אלוקי השמים אשר לקחני מבית אבי" (כ"ד - ז')

'ולא אמר ואלוקי הארץ, ולמעלה אמר (פסוק ג) ואשביעך בה' אלוקי השמים ואלוקי הארץ, אמר לו עכשיו הוא אלוקי השמים ואלוקי הארץ שהרגלתיו בפי הבריות, אבל כשלקחני מבית אבי היה אלוקי השמים ולא אלוקי הארץ, שלא היו באי עולם מכירים בו ושמו לא היה רגיל בארץ'. [רש"י] ולכאורה צריך ביאור, מה ראה אברהם להזכיר לאליעזר דווקא בשעה זו שהוא הרגיל את הבריות לידע שה' הוא אלוקי השמים וגם אלוקי הארץ.

מבאר **רבי גדליה אייזמן** זצ"ל, כך אמר לו אברהם, בתחילה היה 'אלוקי השמים', ולא היו הבריות מכירים בו, כלומר, הנהגתו של הקב"ה היתה מכוסה ונעלמת בעולם, ולא היה ניכר שהכל מתנהג בהשגחה פרטית, עד שבא אברהם והרגיל את הבריות שהכל הוא בהשגחה עליונה. וההשתדלות אינה מועילה כלום, וזאת בא להזכיר לאליעזר בטרם צאתו לדרך לחפש את הזיווג ליצחק, זכור היטב שה' הוא אלוקי השמים ואלוקי הארץ הוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, ובפרט בעניני השידוכים, וממילא אל תסמוך על עצמך ועל חכמתך, אלא רק על הקב"ה כי מה' אשה לאיש.

הוסיף **רבי אלימלך בידרמן**, 'הדרכה' זו מאת אברהם אבינו ראש האומה הישראלית ... שייכת לכל אחד ואחד בבואו לפרק האיש מקדש או לפרק האשה נקנית, וכן לכל אב ואם בישראל העומדים לקראת עונת השידוכים אצל צאצאיהם, זכרו היטב שה' הוא אלוקי השמים ואלוקי הארץ, אל תסמכו על עצמכם או על שדכנים וכו', אלא דעו היטב כי הקב"ה הוא המושיב יחידים ביתה והוא מנהיג ומוביל את כל עסק השידוכים.

והביא מה שאמר ה"**פני מנחם**" בשם אביו ה"**אמרי אמת**" לרמז בהמשך לשון הכתוב 'הוא ישלח מלאכו לפניך' ר"ת 'הימל' (שמים), כי מן השמים מנהיגים ומסובבים כל פרשת השידוכים ('הפני מנחם' ח"ב עמ' קיט).

ואם לא תאבה האשה" (כ"ד - ח')

הטעם על תיבת "לא' - הוא פשטא. שואל **רבי שמעון לייטר** בספרו **"ילקוט חדש"**, הלא התיבות 'לא תאבה' שייכים זה לזה, וא"כ למה הטעם על תיבת "לא' היא פשטא, שהוא טעם מפסיק? ותירץ, דנראה ליישב, כי אצל צדיק גמור כאברהם אבינו ע"ה שכל דיבורו עושה רושם, היה ירא אברהם אבינו ע"ה לומר התיבות 'לא תאבה' ביחד, שדיבורו יכול לגרום שלא תאבה האשה ללכת, ועל כן הפסיק בין תיבת 'לא' לתיבת 'תאבה'.

"ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך וניקית משבועתי זאת" (כ"ד - ח')

שואל **רבי יהונתן אייבשיץ** זצ"ל בספרו **"תפארת יהונתן"**, למה הוצרך אברהם לומר לאליעזר 'ואם לא תאבה וכו' ונקית', הרי פשיטא דנקי יהיה משבועה זו, דמה נשאר לו לעשות עוד?

ותירץ, נראה שאברהם התנצל על שמשביע אותו על אף היותו נאמן ביתו, והודיע לו בדבריו אלו שמשביעו לטובתו בשביל להגן עליו מפני הבריות, שכשיחזור ריקם יאמרו שידו היתה במעל, כי הוא רוצה שיצחק ישא בתו או שהוא אוהב לענר אשכול וממרא, וצריך אדם לנקות עצמו גם נגד הבריות. וזהו 'ונקית משבועתי זאת', שע"י שבועתי זאת תהיה נקי נגד ה' ואדם, שלא יחשדוך הבריות שנשבעת לשקר.

ועוד תירץ באופן אחר, כי אולי יחשוב אליעזר שאם לא תאבה ללכת אחריו - יהיה צריך עוד לילך לעם אחר מבני שם ויפת - כמו שכתב **הרמב"ן**, ובכל פעם יהיה צריך לישבע ולא יספיק לו מה שכבר נשבע, ולזה הבטיחו 'ונקית' - מכאן ולהבא - 'משבועתי זאת', שלא תצטרך עוד להישבע, ולזה נאמר לבסוף 'וישבע לו על הדבר הזה', כאשר הבטיחו אברהם שלא להשביעו עוד, אלא רק על הדבר הזה.

"ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו" (כ"ד - י')

רמז נאה מדוע לקח אליעזר דווקא עשרה גמלים, כותב ה**"חזקוני"** ע"פ המובא במסכת כלה, שהמקור ל'ברכת אירוסין' הוא מהפסוק [להלן כ"ד – ס] 'ויברכו את רבקה זו ברכת אירוסין. והנה הגמ' בכתובות [ז':] אומרת שצריך לומר ברכת אירוסין בעשרה. מחמת כן לקח אליעזר עשרה גמלים, ועל כל גמל רכב אדם שהנהיג את הגמל, וכך יהיה מנין לברכת אירוסין ...

"ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו" (כ"ד - י')

נכרין היו משאר גמלים, שהיו יוצאין זמומין מפני הגזל שלא ירעו בשדות אחרים. [רש"י]

כתוב במדרש [בראשית רבה נ"ט - י"א] "גמליו של אברהם אבינו היו ניכרים בכל מקום, שהיו יוצאים זמומים'. מקשים העולם, והרי חמורו של רבי פנחס בן יאיר לא אכל דבר איסור או גזל, וגמליו של אברהם אבינו היו צריכים לרסן כדי שלא ירעו בשדות אחרים?!?

מתרץ **רבי זלמן סורוצקין** זצ"ל בספרו **"אזנים לתורה"**, שאפילו אם לא היו אוכלים מן הגזל בלא רסן, היה אברהם אבינו מצווה שיצאו דווקא זמומים, להורות לכל ישרי לב שאין להוציא בהמה ללא רסן, גם היה בזה משום גאות - אילו היה אברהם אבינו מניח את בהמותיו בלתי זמומות, על סמך שאינן אוכלות מן הגזל מפני צדקותו...

"ויקח העבד - וירץ העבד" (כ"ד - י' - י"ז)

דבר נפלא מצינו בלשונות הפסוקים לגבי אליעזר. מתחילה אליעזר נקרא בפרשה זו 'עבד', ואילו לאחר שאמרה לו רבקה 'שתה **אדוני**' [פסוק י"ח] כתוב כמה פעמים והאיש, '**והאיש** משתאה - ויקוד **האיש**' [שם - כ"א - כ"ו], מבאר **רבי אלימלך בידרמן**, אליעזר היה עבד ולא היה רגיל שידברו אליו בלשון כבוד, אבל אחרי שרבקה אמרה לו 'שתה **אדוני**' ושמע לראשונה שקוראים לו 'אדוני', הוטב לו מאד ונשתנה מן הקצה לקצה ונעשה איש. ללמדנו מה יש ביד מילה טובה אחת של ילדה קטנה להועיל. [ועיי' ב'רבינו בחיי' למה מקודם נקרא עבד ושוב איש ושוב בסוף עבד, וכתב, דמסוף תפילתו עד גמר השידוך הלך איתו מלאך, לכן נקרא איש על שם המלאך, ומקודם ואח"כ נקרא עבד].

"ויאמר ה' אלוקי אדוני אברהם הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדוני אברהם" (כ"ד - י"ב)

הגמ' בתענית [ד':] אומרת, אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן שלושה שאלו שלא כהוגן, לשנים השיבו כהוגן ואחד מהם הוא אליעזר עבד אברהם ששאל שלא כהוגן, כי אמר "והיה הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אותה הוכחת לעבדך ליצחק", ולכאורה שאל שלא כהוגן, כי יכולה להיות אפילו חיגרת ואפילו סומא. אבל בכל זאת השיבוהו מן השמים כהוגן, ונזדמנה לו רבקה על שלל מעלותיה. משום שהוא בטח במה שהבטיח הקב"ה לאברהם בעקידה [כ"ב - י"ד] "כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים". אומר רבי יחזקאל טויסיג ממטרסדורף בספרו **"תפארת יחזקאל"** זאת מרמזת לנו הנגינה שיש על ה"ויאמר" - "שלשלת". הוא בטח ב"שלשלת" – בשושלת שהבטיח הקב"ה שתצא מאברהם, ועם כזאת ברכה, אין צורך לחשוש כלל וכלל.

"הקרה נא לפני היום" (כ"ד - י"ב)

נשאל **רבי יצחק זילברשטיין** שליט"א: פעמים רבות אנשים נתקלים בספקות ובלבטים בענייני שידוכים, ומתוך כך משהים את השידוך עד שיקבלו 'אות משמים' המרמז להם כי זהו זיווגם האמיתי, כפי שביקש וקיבל אליעזר עבד אברהם. האם מותר לנהוג כך?

השיב על פי מעשה שסיפר **רבי משה אהרן שטרן** זצ"ל - המשגיח דקמניץ: "בתקופת השידוכים הסתייעתי רבות בסבי הצדיק **רבי יעקב יוסף הרמן** זצ"ל. כאשר הגעתי למצב שהייתי צריך להכריע לכאן או לכאן, נקט סבי פעולה נדירה: הוא שם פעמיו אל הכותל המערבי והתפלל מעומק לבו שישלח לו משמים רמז שיסייע בידו להכריע בשאלת השידוך. עודו מתפלל, ולפתע התעופפה למולו פיסת ניר ונחתה למרגלותיו. כשהתכופף להגביהה הבחין כי היה זה דף מסידור תפילה, שבו הופיע הפסוק הנאמר

בסדר הנחת התפלין: 'וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים' [הושע ב' - כ"א] אך למותר לציין כי בו ביום נסגר השידוך לחיים ולשלום".

הנה לנו דוגמה חיה בת ימינו לכך שבקשה אמיתית הבוקעת ממעמקי הלב יכולה להביא לתוצאות שכאלו. (הופיע בספר 'מה' יצא הדבר' עמוד 149)

"הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדוני אברהם" (כ"ד - י"ב)

מובא בשם **הסבא מקלם**, הקב"ה נתן את הכח לאברהם לברך את מי שרוצה, וגם היתה לו הבטחה "כי ביצחק יקרא לך זרע", ובכל זאת, כשהגיע זמנו של יצחק להתחתן, אליעזר יוצא בשליחותו של אברהם, עמד והתפלל, כי תמיד נזקקים לתפילה, ואף שכל הזיווגים מהקב"ה, וארבעים יום קודם יצירת הוולד מכריזין על השידוך. ואפילו שבן זה בא אחרי הבטחה מהקב"ה "כי ביצחק יקרא לך זרע", בכל זאת אליעזר נעמד להתפלל, כי אין לך דבר שאינו נזקק לתפילה.

"הנה אנכי נצב על עין המים וכו' והיה הנערה אשר אמר אליה" (כ"ד - י"ג - י"ד)

ראויה היא לו שתהא גומלת חסדים וכדאי ליכנס בביתו של אברהם. [רש"י]

שואל **רבי ישראל גרוסמן** בספרו **"לב ישראל"**, הרי אליעזר מדבר עם הקב"ה, לשם מה הוא מוסיף "על עין המים", וכי הקב"ה לא יודע היכן הוא נמצא? ומה ההוספה "ובנות אנשי העיר יוצאות לשאוב מים" הרי אין לזה קשר לתפילה? ומתרץ, במעשה חסד יש דרגות שונות, קורה שמישהו בא לבקש עזרה, אם המתבקש לא מושלם במידת החסד, הוא לא יענה מיד לבקשה, הוא יהרהר מדוע המבקש לא יכול להסתדר לבד, אולי יש אחרים שיכולים לעזור לו, ורק אחרי שרואה שקיבל תשובות לשאלותיו הוא יקום ויעזור. לפי זה מובנת בקשת אליעזר, אליעזר ביקש למצוא זיווג ליצחק ובתנאי שתהיה מושלמת במידת החסד, כדי לתאר באיזו דרגת חסד הוא רוצה, הוא פונה להקב"ה ואומר "הנה אנכי ניצב על עין המים", למעשה אני אליעזר נמצא קרוב למעיין, ויש בכוחי להתכופף ולשאוב בעצמי מים מן המעיין בלי בקשת עזרה וסיוע מהזולת, ובנוסף לכך, "ובנות אנשי העיר יוצאות לשאוב מים", עכשיו זה הזמן שהרבה מבנות העיר נמצאות מסביב למעיין, ולכן: "והיה הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה", הנה במקרה זה, אם הנערה אינה מושלמת במידת החסד, הרי היא תוכל למצוא הרבה תירוצים להתחמק מבקשתי. ראשית, המבקש הוא אליעזר שהיה גיבור גדול, וכמו שהגמ' בנדרים [ל"ב.] אומרת "וירק את חניכיו", שאליעזר עצמו נלחם בארבעת המלכים שנלחמו בסדום, הרי מדובר באדם גיבור הנמצא סמוך למעיין, ולמה לא יטריח את עצמו להתכופף קצת ולשאוב מים. ועוד יש לה לטעון, למה דווקא אני חייבת, והלא יש כאן הרבה מבנות העיר, ואם בכל זאת תעשה חסד, אדע שהיא מושלמת במידת החסד.

"והיה הנערה" (כ"ד - י"ד)

תופעה פלאית יש בתורה, בכל מקום נכתב 'נערה' חסרה ה"א, והראשונה שבהן היא בפרשתנו "והיה הנער אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה", וכך נשנה הדבר עשרים ואחת פעמים בתורה, חוץ מפעם אחת בלבד בתורה כולה שנאמר [דברים כ"ב - י"ט] 'הנערה' מלא, בפסוק "ונתנו לאבי הנערה". לעומת זאת, בספרי הנביאים והכתובים מופיעה המילה עשרים ושלוש פעמים, וכולן מלאות ה"א, ואין אפילו פעם אחת חסרה. רש"י מפרש שכל מקום שנאמר בתורה נער בלא ה"א, אפילו קטנה במשמע, ובזוהר נאמר שלפני נישואיה נקראת נער חסרה ה"א שאין בה את שם ה', ולאחר מכן נערה מלא, ועל זה דרש **החיד"א** בשם ספר קדמון, כי נקב"ה מרמזת על ארבע תקופותיה, שהיא נוטריקון **נ**'ערה **ק**'טנה **ב**'וגרת, ואת האות ה"א היא מקבלת אחר נשואיה. אחרים מפרשים, שכשהיא פתוחה מי"ב שנים, נקראת נער וחסרה.

"והיה הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשאב" (כ"ד - י"ד)

כשאליעזר ביקש, הוא ביקש לשתות לפני שהגמלים ישתו, וכך אמנם היה, רבקה השקתה את אליעזר לפני שהשקתה את הגמלים. **בספר חסידים** [סימן תקל"א] מובא, שהדין של הקדמת אוכל בע"ח לפני אדם, הוא רק במאכל ולא במשקה [הובא במג"א סימן קס"ז ס"ק י"ח], ולהלן כשהתורה מספרת על אכילתו של אליעזר, כתוב "ויתן תבן ומספוא לגמלים", ורק אח"כ כתוב "ויושם לפניו לאכול", כי באכילה הבהמה קודמת לאדם. אבל ה"**אליהו רבה**" שם דוחה את ראיית הספר חסידים, ואומר שאין הבדל בין אכילה לשתיה, ותמיד הבהמה קודמת, אבל כלל זה הוא רק כשבעל הבהמה בעצמו מאכיל, אבל כשאדם ניגש להאכיל את חבירו ואת בהמת חבירו, פשוט שקודם צריך לדאוג לחבירו ואח"כ לבהמה. וא"כ, אצלנו רבקה השקתה את אליעזר והגמלים, לכן היא הקדימה את אליעזר לגמלים.

"והיה הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשאב" (כ"ד - י"ד)

מדוע אליעזר ניסה את רבקה דווקא בעניין של שתיה? מתרץ בספר **"עיטורי תורה"** ע"פ הגמרא בשבת [קנ"ב.], שעד גיל ארבעים האכילה טובה לגוף, ומגיל ארבעים ואילך השתיה טובה לגוף. אליעזר ניסה את רבקה בת השלוש בשתיה דווקא, כדי לראות כיצד היא מתנהגת וגומלת חסד בדבר שבגילה עדיין לא חשוב כל כך. וזהו יסוד גדול, שהאדם צריך לחשוב על השני ולהרגיש מה הוא צריך ולתת לו, אפילו אם הוא עצמו אינו צריך לכך.

"והיה הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אותה הוכחת לעבדך ליצחק וגו'" (כ"ד - י"ד)

לכאורה תמוה, כיצד סמך אליעזר על הנס ובפרט בדבר גדול כזה. מתרץ בספר **"זרע שמשון"** [אות ט'], מובא במדרש, דאף למאן דסבר שהגמלים של אברהם לא היה להם זמם כלל, עם כל זה לא היו רועים בשדות אחרים [עי' בר"ר ס' - ח' ובפירוש 'מתנות כהונה'], וכמו שמצינו בחמורו של רבי פנחס בן יאיר שלא רצה לאכול טבל [עי' חולין ז'.]. ולפי זה יש לתת טוב טעם למה עשה אליעזר הסימן בזה שהנערה אשר תאמר להשקות את הגמלים, כי אליעזר סבר, הואיל ובהמתם של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן [שם], אם

כן באלו הגמלים גם כן ודאי לא תבוא שום תקלה, שכן עינינו הרואות שאינם רועים בשדות אחרים, ואם הנערה הזאת לא תהיה ראויה ליצחק, ודאי הגמלים לא ירצו לשתות מהמים שלה, היות ואם ישתו הגמלים מן המים יתקיים הסימן שעשה אליעזר, ויבחר בה לאשה עבור יצחק, וחלילה תבוא תקלה על ידם, וזה דבר שאי אפשר, ולכך היה בטוח שרק אם היא האשה הראויה, ישתו הגמלים. ולכן גם אחר שכבר אמרה רבקה "גם לגמליך אשאב" [פסוק י"ט] עדיין המתין לראות אם אכן ישתו הגמלים מן המים, ורק "כאשר כילו הגמלים לשתות" הבין שיפה התקיים הסימן והיא זיווגו של יצחק, ואז "ויקח האיש נזם זהב", כי היה סמוך ובטוח שלא תבוא תקלה על ידי הגמלים של אברהם.

"והיה הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אתה הוכחת לעבדך" (כ"ד - י"ד)

"ותאמר שתה אדוני וכו' ותאמר גם לגמליך אשאב וכו' ותשאב לכל גמליו" (כ"ד - י"ח – י"ט - כ')

"ויהי כאשר כילו הגמלים לשתות ויקח האיש נזם זהב" (כ"ד - כ"ב)

אליעזר מבקש שהנערה שתאמר "שתה אדוני וגם גמלך אשקה" זה יהיה הסימן שהיא ראויה לבנו של אברהם אבינו, אך לכאורה תנאי זה לא התקיים במלואו, שהרי רבקה לא ענתה מיד ואמרה "שתה אדוני וגם גמלך אשקה" כפי שביקש אליעזר, אלא תחילה אמרה "שתה אדוני" ורק אחרי ששתה אמרה שתשקה את גמליו, כפי שמשתמע מלשון הפסוק "ותכל להשותו ותאמר גם לגמליך אשאב וכו' ותשאב לכל גמליו", אם כך למה אליעזר חשב שהתקיים הסימן, הרי הוא ביקש שהיא תגיד הכל בבת אחת?

תירץ **רבי יהודה אריה דינר** שליט"א, רבקה מלמדת אותנו איך צריך לנהוג כשאדם רוצה להבטיח לעשות דבר מסוים, כתוב בפרקי אבות [פרק א' - משנה ט"ו] "אמור מעט ועשה הרבה", הכל לאט לאט. אמנם אליעזר רצה שהיא תיתן להשקות גם לגמלים, אבל בכל דבר לא קופצים מיד ואומרים "אעשה הכל וכו'", תחילה עושה מעט ורק אח"כ ממשיך בעשייתו, וזה הלימוד לכולם, להבטיח קצת ועוד קצת, כי מי שמבטיח הרבה, בדרך כלל בסוף לא מקיים את הכל [והלוואי שיקיים קצת].

והנה כשאליעזר ראה שהתקיימו כל הסימנים שנתן לעצמו, וראה שרבקה נותנת שתיה לו ולגמלים. מדוע המתין עד שכל הגמלים סיימו לשתות? אלא שגם כאן רואים את אותו רעיון, כפי שמפרש ה"**אור החיים**" הקדוש, גם לאחר שראה אליעזר שרבקה משקה אותו ואת הגמלים, עדיין פעם בליבו החשש, שמא רבקה היא מהאנשים שאומרים הרבה ועושים מעט, ולא מהאנשים שאומרים מעט ועושים הרבה, וכיצד ידע זאת? הוא צפה לראות האם רבקה תיתן לגמלים לשתות הרבה, כפי ערכם, או רק מעט. לכן המתין אליעזר עד שהגמלים גמרו לשתות, ואז ראה שהיא מהצדיקים. היא אמרה מעט אבל עשתה הרבה, והשקתה את כל הגמלים במים רבים, עד שכילו לשתות. רק לאחר שהיה אליעזר בטוח בצדקותה של רבקה, נתן לה את התכשיטים, והיה מוכן לשדך אותה ליצחק.

ה"**שפת אמת**" [בליקוטים] מתרץ, אליעזר לא נתן לרבקה את התכשיטים מיד כשאמרה לו שהיא תשקה גם את הגמלים, כי לא רצה להפסיק את גמילות החסד שלה.

"והיה הנערה אשר אמר אליה וכו' אותה הוכחת לעבדך ליצחק" (כ"ד - י"ד)

אליעזר רצה למצוא ליצחק אשה מושלמת בכל המעלות, ואילו המבחן הזה רק מוכיח שיש לה לב טוב, ומנין שיש לה גם את המעלות האחרות. אלא, מכאן ראיה למשנה באבות [פרק ב'] שאמר ר' יוחנן בן זכאי על דברי ר' אלעזר בן ערך: רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם, ובכלל דבריו לב טוב, וא"כ זוהי המעלה הגדולה ביותר.

ה"**כלי יקר**" מבאר, כתוב בגמ' [תענית כ"ד.] כלה שעיניה יפות אין כל גופה צריך בדיקה, את הביטוי כלה שעיניה יפות' אפשר לפרש במשמעות של מידת החסד - כלה הנוהגת עם הבריות בעין יפה וגומלת חסדים עם הזולת, אין צריך לבדוק בשאר מידותיה. ומשום כך בדק אליעזר את רבקה במידת גמילות חסדים, ומתוך דבקותה במידה זו הסיק גם על שאר מידותיה הטובות.

"ובה אדע כי עשית חסד עם אדוני" (כ"ד - י"ד)

"ובה אדע", על מי נאמר? מבאר הרב **מנחם מנדל קופל** זצ"ל בספרו "**אהבת שלום**", אליעזר שלט ביצרו כאברהם אבינו, והיה זיו איקונין שלו דומה לאברהם, והיה דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים. אליעזר זכה באותו יום להרבה ניסים, בבוקר יצא מבאר שבע וקפצה לו הדרך, ועמד להתפלל שהשידוך יגמר עוד היום. חשש אליעזר, שמא יפתה אותו יצר הרע ויאמר לו שהכל בזכותו, ושיש לו מהלכים בשמים. לכן התפלל אליעזר "ובה אדע כי עשית חסד" - שאדע שכל מה שנעשה כאן, הוא לא בזכותי ולא ע"י כוחי ועוצם ידי, אלא "**בה**" - בתפילה, בזכות התפילה שהתפללתי אליך.

"והנה רבקה יוצאת" (כ"ד - ט"ו)

בת כמה היתה רבקה באותו הזמן, **רבי חיים קניבסקי** מביא בספרו "**למכסה עתיק**" מביא בזה כמה שיטות. הגמ' ביבמות [ס"א:] אומרת, שהיתה בת שתים עשרה, והתוס' שם אומרים שהיתה בת ארבע עשרה, ובסוף מס' סופרים כתוב שהיתה בת שלש וי"א בת עשר ומתה בגיל מאה שלושים ושלש.

"וירץ העבד לקראתה ויאמר הגמיאיני נא מעט מים" (כ"ד - י"ז)

כשאליעזר עבד אברהם אומר אלו בקשות יבקש מהנערה המיועדת ליצחק הוא אומר, "והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך **ואשתה**" (לעיל פסוק ט"ו) שואל ה"אור החיים", א"כ מדוע כעת שהיא עומדת לפניו הוא ממעיט בבקשתו ממה שהתנה בתחילה לשאול, ואומר רק "הגמיאיני" שהוא לשון גמיעה הפחותה משתיה? גם הוסיף בפירוש "מעט מים", וכמו כן לא ביקש שתטה את הכד בכדי להשקותו, כאשר התנה בתחילה.

ומבאר ע"פ מה שאמרו חז"ל [מובא ברש"י כאן] שאליעזר ראה שהמים עלו לקראתה, דבר שאינו מצוי בבנות הכנעני, וא"כ הוא סימן מובהק שהיא זרע ברוך וקדוש כמו זרע אברהם. גם מזלו הראהו היטב כי היא זאת הראויה ומיועדת ליצחק. עתה היה ירא על התנאי שהתנה, שמא לא תקיים אותו ונמצא שהוא מפסיד את מבוקשו בגלל מה שהתנה. לכן היה ממעיט ככל האפשר בתנאיו, כדי שיהיה נקל בעיניה לעשותם ולעמוד בכללי התנאי שלא יתבטל.

"וירץ העבד לקראתה ויאמר הגמיאיני נא מעט מים מכדך" (כ"ד - י"ז)

רבי אריה לייב צינץ זצ"ל בספרו **"מלא העומר"** מדקדק בלשונות הפסוקים ומציין כי מצינו כמה שינויי לשון בין מה שאמר אליעזר לרבקה לבין מה שסיפר אח"כ, כגון אליעזר אמר לה 'הגמיאיני נא', ובסיפור אמר 'השקיני נא', וגם הלשון 'ותורד כדה על ידה', מהו הלשון 'על ידה', וגם בסיפור לא נאמר זה הלשון?

וביאר, הכתוב בא להבחין בצדקת הנערה וצניעותה, כי 'הגמיאיני' משמע שהיא תגמיא אותו, שתחזיק כדה והוא ישתה, ואין זה דרך צניעות שאשה 'בתולה טובת מראה' תשים הכד בפי העבד, ולכן 'ותורד כדה על ידה ותשקהו', היינו על ידי עצמו, שלא הגמיאה העבד, וזה מדרכי צניעות שהיו בה. לכן בסיפור לא אמר אלא רק 'השקיני נא', היינו שתתן לו לשתות, ולא שהיא תתן לתוך פיו.

"ותמלא כדה ותעל" (כ"ד – ט"ז) **"וירץ העבד לקראתה"** (כ"ד - י"ז)

לפי שראה שעלו המים לקראתה. [רש"י]

מנין לנו שעלו המים לקראתה, אומר **הרמב"ן** הדבר מדויק מלשון הפסוק , כתוב "ותמלא" ולא כתוב "ותשאב", סימן שהמים עלו לקראתה. אבל הנס, אומר **הרמב"ן**, נעשה רק פעם אחת, כי כשהשקתה את הגמלים [כ'] כתוב "ותרץ עוד הנערה אל הבאר לשאוב **ותשאב** לכל גמליו". ובאמת למה נעשה לה נס רק פעם אחת? מתרץ **רבי זלמן סורוצקין** כי בפעם הראשונה המים עלו לקראתה בגלל צדקותה, אבל אח"כ ששאבה "לשם מצווה", לשם "גמילות חסדים" וא"כ יש כלל "לפום צערא אגרא", לכן לא עלו המים לקראתה, כדי שתטרח יותר ויהיה שכרה כפול.

"וירץ העבד לקראתה ויאמר הגמיאיני נא מעט מים מכדך" (כ"ד - י"ז)

לפי שראה שעלו המים לקראתה. [רש"י]

שואל **רבי יחזקאל מקוזמיר**, אם אליעזר ראה אצל רבקה מופת כה גלוי שהמים עולים לקראתה, לשם מה היה עליו להמשיך ולבדוק אם היא גומלת חסדים? האם אין זו הוכחה מספקת על צידקותה? אלא מכאן נלמד שמידה טובה אחת עולה על מאה מופתים גלויים.

ה"**פני מנחם" מתרץ**, הנס שהמים עלו לקראתה הוא לא ראיה כלל על צדקות, כי עליית המים לקראתה יכולה להיות על ידי זכות של מצוה טובה שעשתה או על ידי ברכה שברכו אותה. כמו שמצאנו כשפרעה בא אל הנילוס המים עלו לקראתו אף על פי שהיה רשע גמור, וזה משום ברכתו של יעקב. לפיכך גם אחרי שאליעזר ראה שעלו המים לקראתה, הוכרח לבדוק עדיין את מידותיה והנהגותיה של רבקה.

"ותמהר ותרד כדה" " ותמהר ותער כדה" (כ"ד - י"ח - כ')

שואל **הרב מבריסק**, בכל הפרשה, המהירות היא כאילו דבר מרכזי. בתחילה "ותמהר ותורד כדה" "ותמהר ותער כדה" "וירץ העבד" "ותרץ ותגד". וגם כשאליעזר סיפר את הדברים, כתוב להלן [מ"ו] "ותמהר ותורד כדה". ומתרץ, שבפסוקים [י"א - י"ב] כתוב "ויאמר: ה' אלוקי אדוני אברהם הקרה נא לפני **היום**", א"כ תפילתו היתה כי אף שהשעה היא לפנות ערב, עוד היום, לפני שקיעת החמה תבוא הנערה. ולכן "ותמהר", שקודם שתשקע החמה תשקהו.

השל"ה הקדוש [על פרשת חיי שרה אות ל"א]: מבאר שבריצתה של שרה טמונה התבוננותה של רבקה להיזהר בכבוד הבריות. כי מתחילה שתה אליעזר ונשארו אחריו מים בכד, ורבקה לא ידעה מה לעשות. אם תתן את המים הנותרים לגמלים זה ייראה כאילו היא משוה את הבהמה לאדם להשקותם מכלי אחד, ואם תשפוך את המים הנותרים יהיה העדר כבוד, שהמים הנותרים משתייתו של אליעזר נחשבים כשופכים. לכן התחכמה רבקה ורצה לשוקת, ותוך כדי ריצתה עשתה כאילו נפל הכד מאליו ונשפך שארית המים, ואז היא מילאה בו מים חדשים, ובזה נשאר אליעזר בכבודו.

רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון זצ"ל בספרו **"לב שלום"**, לומד מכאן כמה גדול שכר לאדם עבור זריזות פעוטה זו, שהרי מה ההפרש בין להוריד הכד מהכתף כרגיל ולבין להורידו בזריזות? הוי אומר - רגע, ובכל זאת ציינה התורה לעולם ולנצח נצחים חמישה אותיות בתוה"ק 'ותמהר', ולמה באמת ציינה התורה זאת? לומר לך שזהו נקודת המבחן המראה את מידת הלב, כי החסד עיקרו במחשבת הלב, כי בעצם המעשה אין חילוק בין רגע לרגע, אבל בין רגע לרגע כאן בעת מעשה חסד, נראה ובולט מחשבת הלב. ומכאן נלמד, שכשעושה האדם חסד - שיעשה את זה עם כל לבו, למשל כשעושה גמ"ח ומלוה לאנשים כסף - שיעשה זאת עם מאור פנים ובשימת לב לצרכי הלווה, ובדרך כבוד.

"ותאמר שתה אדני וכו' ותשקהו וכו' ותשאב לכל גמליו" (כ"ד - י"ח - כ')

יש להקשות, אמנם לרבקה היה נס שהמים עלו לקראתה, אבל מדוע אליעזר עבד אברהם לא סייע לרבקה, שהיתה אז ילדה בת שלוש, בשאיבת המים, ולא זו בלבד אלא ביקש ממנה להשקותו, ואף את כל הגמלים, והרי לגמלים יש בית קיבול גדול ויכולים לאגור מים לזמן רב? אלא שאליעזר בדרכו לארם נהריים השקה את הגמלים עד לרוויה, אבל לא העלה בדעתו שתהיה לו קפיצת הדרך. עכשיו שקפצה לו הדרך, הוא ידע שהגמלים לא צמאים, כי רק עכשיו שתו, אבל רבקה לא ידעה, ולכן כאשר הציעה רבקה להשקות את הגמלים, אליעזר לא סירב, כי ידע שהגמלים לא צמאים. ולכן

גם כששאבה, ידע שלא תצטרך לשאוב הרבה, רק התפעל מהמסירות נפש של רבקה להשקות לבדה אותו ואת הגמלים.

רבי ראובן אלבז תירץ, אליעזר ידע דבר אחד: בשביל לקבל אשת חסד שתעמיד את כל בית ישראל ותכוננו על עמוד החסד, עליה להיות בעלת חסד בלי טרוניות! כשאדם מתלונן ועושה חשבונות - הוא פוגם בחסד! יש לתת בלי הערות וביקורת! זוהי הגדולה! על אף שרבקה רואה את הגברים החסונים שעומדים מולה ויכולים לשאוב בקלות, היא אינה מתרעמת ואינה מתלוננת, אלא מקיימת את החסד שנקרה לפניה בשמחה ובשלמות רבקה מלמדת אותנו יסוד חשוב מאד: היא אינה מתעניינת מי הוא האדם העומד מולה, ואף כי נראה שבקשת אליעזר אכזרית, הילדה הקטנה עמלה וטורחת לגמול חסד, כי אותה מעניין רק מה עליה לעשות ולא דבר אחר!

"והאיש משתאה לה" (כ"ד - כ"א)

משתאה ראשי תיבות ממתין שרבקה תשקה את הגמלים.

"והאיש משתאה לה מחריש לדעת וכו' ויהי כאשר כילו הגמלים לשתות ויקח האיש וכו'" (כ"ד - כ"א - כ"ב)

שואל **רבי חיים קניבסקי**, במה הסתפק אליעזר לפני שנתנה לשתות לגמלים, ומה התברר לו אחרי שהגמלים גמרו לשתות. ומתרץ, אליעזר חשב שאולי היא נערה ששכרו אותה אנשי העיר להשקות את הגמלים, וזוהי פרנסתה. וא"כ, אדרבה עשתה שלא כהוגן שנתנה מהמים למי שאינו שייך לבני העיר והוא גזילה. אבל אחרי שראה שהגמלים גמרו לשתות, והגמלים של אברהם אבינו לא שתו דבר גזול, וא"כ הוכיח מזה שהמים הם הפקר והיא גומלת חסד, ולכן נתן לה מיד הצמידים והנזם. ועוד מתרץ, אליעזר חשב, אולי היא מחכה שישלם לה כסף עבור המים, אבל אין ראיה שהיא גומלת חסד. אבל כשהגמלים סיימו לשתות וראה שהיא לא דורשת תשלום, הבין שעשתה מעשה חסד.

"והאיש משתאה לה מחריש לדעת ההצליח ה' דרכו" (כ"ד - כ"א)

יש לשאול מדוע אליעזר משתאה ומחריש לדעת אם ה' הצליח דרכו, האם הסימנים שהתקיימו במלואם אינם מספיקים? הלא כשביקש אמר [פסוק י"ד] "הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אותה הוכחת לעבדך ליצחק", ואכן כשבאה אמר לה [פסוק י"ז] "הגמיאיני נא מעט מים מכדך", ואף היא אמרה לו [פסוק י"ח-י"ט] "שתה אדוני וגו' גם לגמליך אשאב". ואם כן נתמלא כל תנאו, ולמה המתין חרש עד הסוף "לדעת ההצליח ה' דרכו". הרי כבר ניתן לו סימן מובהק בדיוק לפי המבחן שהציב.

מתרץ ה"**אור החיים**", כי אכן מעיקרא היה די בסימן זה. אלא שרבקה ענתה "גם לגמליך אשאב עד אם כילו לשתות". כיון שהוסיפה מילים אלו, חשד אליעזר שהיא אינה מתאימה לביתו של אברהם אבינו, שהוא היה 'אומר מעט ועושה הרבה' [עי' ב"מ פ"ז.], ואילו היא מפריזה בדבריה ואולי אינה עושה כן. לכך, אחר שגמרה דבריה בחן אם מקיימת כל מה שאמרה. ואחר שהביאה לו לשתות, ואף מיהרה לשאוב לכל גמליו, עדיין השתאה והמתין אם אכן תקיים הכל "עד אם כילו לשתות". רק "ויהי כאשר כילו הגמלים לשתות ויקח האיש נזם זהב" [פסוק כ"ב], כי עתה ידע שאכן גם עושה הרבה, והיא האשה ליצחק.

ביאור נוסף הביאו ב"**שפתי צדיק**" [ל"ב] וב"**פרדס שאול**" וב"**מלבי"ם**, וכבר הקדימם **הספורנו** [ד"ה אם לא], אליעזר חשש שמא היא מאלו המתנדבים לעשות חסד 'מכל הלב', רק שאחר כך באים לבקש שכרם משלם... לכן היה משתאה וממתין עד לבסוף "כאשר כילו הגמלים לשתות", ואז כשראה שהיא מתכננת ללכת לביתה, הבין כי אכן היה החסד בשלמות, ואם כן הרי היא באמת בעלת חסד כראוי לאמהות האומה הישראלית.

"ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם" (כ"ד - כ"ב)

כתב **רבי אליהו הכהן** זצ"ל בספרו "**שבט מוסר**": 'הביטו וראו באברהם אבינו ע"ה גדול בענקים מלך מלכים, כבד במקנה בכסף ובזהב, ולא שלח לרבקה - כי אם נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים עשרה זהב משקלם. וכי אברהם שהיה מופלג בעושר - שלח דבר מועט כזה? עוד יש להבין, מדוע כתבה התורה מה שלח לה - שהוא נזם זהב וכו', מה יוצא מידיעה זו? אלא נכתב זה ללמדנו, שהכלה ואביה ואמה לא יקחו החתן לשם ממון, כי אם עבור השלימות שבנפשו. ולכן אברהם אבינו ע"ה שלח לה דבר מועט, לרמוז לרבקה שלא יעלה על לבה לחשוק ביצחק בעבור רוב עושרו, כי אם על שלימות נפשו וחכמתו של תורה, דבזה תזכה לבנים מקבלי תורה בסיני בשני לוחות אבנים, וכדרשת רבותינו ז"ל [בר"ר ס] דזו רמז לה אברהם בשני הצמידים כנגד שני לוחות התורה, ועשרה זהב משקלם רמז לעשרת הדברים הכתובים בהם. כלומר אם תחשוק בו אף אם היה עני שולח מועט, רק בעבור צדקותו - מוטב, ואם לאו - אל תקרב לפתח ביתי. ורבקה הצדקת הבינה הרמז, והודתה נגד רצון אחיה ואמה הרשעים החומדים את הממון ומואסים בדרכי השם, כי חשקה ביצחק להתדבק עצמה בגוף הקדוש אשר מסר נפשו על אהבתו בהקדוש ברוך הוא, לזכות עמו לזרע מקבלי תורה.

"ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו " (כ"ד - כ"ב)

בקע רמז לשקלי ישראל בקע לגלגלת. [רש"י]

שואל **רבי שלמה גאנצפריד** בספרו **אפריון** על התורה, מה ענין הרמז על מצות מחצית השקל, ובשלמא שאר הרמזים של ב' לוחות הברית ועשרת הדברות מובן שבא לרמז לה על מעלתם של עם ישראל, אך במה נתיחדה מצוה זו של מחצית השקל שרימז דוקא עליה משאר כל המצוות. וביאר, אליעזר רצה לרמז לה על המעלה להינשא לתלמיד חכם, שאם תשאל רבקה מה בצע כי אנשא לתלמיד חכם, הרי הוא יאכל את פריו בעולם הבא ולא אני, לכן נתן לה אליעזר דבר לרמז על מחצית השקל, ששם מבואר **באלשי"ך** שהטעם שנתנו כל אחד רק מחצית השקל ולא שקל שלם, כיון

שכל אחד בלא אשה הוא רק פלגא דגופא, והרי הנשים לא חטאו בחטא העגל, ולכן היו צריכים כפרה רק על פלגא דגופא, ומזה יש ללמוד שאשת תלמיד חכם היא נחשבת לחלק ממנו עצמו, ואף היא תזכה בשכר תורתו.

רבי ברוך שמעון שניאורסון ראש ישיבת טשעבין ביאר, כאשר עמד אליעזר למצוא זיווג ליצחק ולהקים בית נאמן בישראל, רמז דווקא את מצות מחצית השקל אשר בו רמזו יסוד חשוב לבית היהודי, שמבואר בספרים שנתנו דווקא מחצית ולא שקל שלם, כדי שכל יהודי ירגיש שהוא רק חצי, ויחד עם חברו עם הופך לדבר השלם, כך גם הוא בית נאמן בישראל לתפארה כאשר כל צד יודע שהוא בבחינת מחצית השקל.

"ויקח האיש נזם זהב וכו' ושני צמידים וכו' עשרה זהב" (כ"ד - כ"ב)

ב' צמידים רמז לשני לוחות הברית, עשרה זהב רמז לעשרת הדברות. [רש"י]

שואל **המהרי"ד מבעלז**, מדוע כל המתנות הם רמז למתן תורה? ומתרץ, כתוב בטור [סי' תי"ז הלכות ר"ח], ששלושת הרגלים הם כנגד שלושת האבות, פסח כנגד אברהם, שבועות כנגד יצחק וסוכות כנגד יעקב. וכאן בא אליעזר לבקש שידוך ליצחק שהוא כנגד חג השבועות זמן מתן תורתנו, ולכן רמז לה במתנות על קבלת התורה. ולכן גם נתן לה המתנות לפני ששאל "בת מי את", רמז על מה שאמרו ישראל נעשה קודם לנשמע.

"ויאמר בת מי את הגידי נא לי" (כ"ד - כ"ג)

צריך ביאור, מדוע שאל אותה "בת מי את" רק לאחר שביקש ממנה להשקות את כל גמליו וכו', והלא אם איננה ממשפחת אברהם, אינו יכול לשאת אותה כלל, וא"כ היה לו לכאורה לשאול אותה בתחילה "בת מי את" עוד קודם שביקש ממנה להשקות את כל גמליו. (ועי' ברש"י כאן שפירש, שהיה אליעזר בטוח בזכותו של אברהם שהצליח הקדוש ברוך הוא דרכו"). ראיתי מפרשים, שאם היה שואל אותה בתחילה "בת מי את" והיה מכיר אותה קודם עשיית החסד, אז היה אפשר שאיננה עושה את מעשה החסד אלא כדי להשיג שם טוב בעיניו, ולכן בשעת טירחתה עבורו לא שאל אותה כלל בת מי היא, בכדי שלא יהא לה תועלת של כבוד ופרסום, ובזה ידע נאמנה שהיא אוהבת חסדים ועושה חסד לשם חסד.

"ויאמר בת מי את הגידי נא לי היש בית אביך מקום לנו ללין" (כ"ד - כ"ג)

לכאורה המילה "לנו" מיותרת, מה ההבדל אם יש מקום לנו או לאחרים ללון, אלא, בזמנינו לא כל האנשים מדקדקים כל כך לאיזה מקום הם נכנסים לאכול - מה הכשרות או מה הכשרות הרוחנית של המקום. אם כתוב "כשר", כבר מספיק להם, על אף שרק "החלון" כשר. אבל עבד אברהם שאל "בת מי את". ועוד, היש בבית אביך מקום ללון, ואם יש מקום, האם זה **לנו**? אנחנו נזהרים בכשרות, לא נכנסים לכל מקום לאכול ולהתארח. "ותאמר אליו **גם** תבן **גם** מספוא", לכאורה המילה "גם" מיותרת. אלא, ענתה לו רבקה, אמנם יש לנו חדרים מרווחים וגם רהיטים יפים, וגם אוכל, אבל רק לגמלים, שהם לא מבדילים בין כשר ללא כשר. אבל בקשר לשאלתך מדוע אני לא מספרת לך על המאכלים שלנו, על זה איני ערבה שזה כשר, כי אמנם גם מאכל אנשים יש לנו, אבל זה רק **עמנו**, בשבילנו, אבל לא בשביל איש אלוקים כמוך.

❖

מסופר על ה"**חפץ חיים**", שפעם הגיע לאיזו עיירה ולא גילה לאף אחד מי הוא. - לפנות ערב כשהגיע לאכסניה, גילה לבעה"ב שהוא המחבר של הספר "חפץ חיים", אבל ביקש שלא יגלה את זה. התפלא בעל האכסניה, מדוע דווקא לו מסר את סודו. ענה לו, שאליעזר כל הזמן לא גילה מי הוא, ורק כששמו לפניו לאכול, אמר "עבד אברהם אנכי", ועבד אברהם נזהר ומקפיד מאוד על כשרות.

"ויאמר בת מי את הגידי נא לי היש בית אביך מקום לנו ללין" (כ"ד - כ"ג)

הפסוק מורכב משתי שאלות: א. בת מי את. ב. היש בית אביך מקום לנו ללין. ובאמצע מוסיף אליעזר "הגידי נא לי", לאיזו משתי השאלות מסונף ה"הגידי נא לי"? במושכל הראשון, אומר **רבי יונה מרצבך** זצ"ל, יש לשייך אותו להמשך "הגידי נא לי היש בית אביך מקום לנו ללין". אמנם טעמי המקרא מוכיחים שזה לא כך, שהרי במילה "לי" מופיע אתנחתא - פירושו שהתוספת שייכת לשאלה הראשונה שבפסוק, כך: "ויאמר בת מי את הגידי נא לי"! וההסבר לכך הוא, לא שייך לומר לשון הגדה, "הגידי נא לי" על שאלה שתשובתה מסתכמת במילה אחת, כן או לא, והרי זו התשובה לשאלה השניה "היש בית אביך מקום לנו ללין", ומכך אנו למדים שאחר שאליעזר שאל "בת מי את", המשיכה הנערה לשתוק מדרכי הצניעות, ואז הוא התחנן "הגידי נא לי", או אז הוא פונה ושואל האם יש בביתכם הכנסת אורחים, ועל כך היא מוכנה להשיב, לא רק שביתם מוכן ומזומן לאורחים, אלא גם לתת לו רקע על המשפחה בת מי היא וכו'.

"ולרבקה אח ושמו לבן וירץ" (כ"ד - כ"ט)

שואל ה"**אור החיים**", הרי במדרש [במד"ר י' ה'] כתוב, הרשעים קודמים לשמם, [שמואל א כ"ה, כ"ה] **נבל** שמו, [שמואל א' י"ז, ד'] **גלית** שמו, [שמואל ב' כ' - כ"א] שבע בן בכרי שמו. אבל הצדיקים שמן קודמם [שמואל א' א' - א] ושמו אלקנה, [שמואל א' י"ז, י"ב] ושמו ישי, [רות ב' - א'] ושמו בעז, [אסתר ב' – ה'] ושמו מרדכי, ושמו מנוח, וא"כ, כאן היה צריך לומר "ולבן שמו" ולא "ושמו לבן"? ומתרץ, כאן היתה ריצתו של לבן לקנא ולהזיק לאליעזר, משום שחשד בו שמבקש קשר לא טוב עם אחותו, ולא ידע שבא בשביל שידוך ליצחק, וכיון שהיתה לו מחשבה טובה באותה שעה, כתוב אצלו "ושמו לבן" כמו אצל הצדיקים.

"ולרבקה אח ושמו לבן" (כ"ד - כ"ט)

לבן ראשי תיבות **לבן בן** נחור.

"וירץ לבן אל האיש" (כ"ד - כ"ט)

למה רץ, ועל מה רץ? "ויהי כראות את הנזם", אמר עשיר הוא ונתן עיניו בממונו. [רש"י]

חז"ל אמרו [ברכות מ"ג:] "פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של האדם", שהריצה מקלקלת את העיניים. ולכן שואל רש"י למה רץ ועל מה רץ, הרי העיניים כהות מהריצה. ועל זה באה התשובה, "נתן עיניו בממון" - סיכן עיניו בגלל הממון.

"וירץ לבן אל האיש החוצה" (כ"ד - כ"ט) "ויבא אל האיש" (כ"ד – ל')

מדוע בתחילה 'רץ' אל האיש ואח"כ רק **'בא'**, אומר ה"**משך חכמה**", בהתחלה חשב לבן שבאו בשבילו, לקחת אותו לחתן עבור ביתו של אברהם שנקראה "בכל", ולכן רץ לקראתו, אבל אחרי שראה שאחותו קיבלה את הנזמים והצמידים, הבין שלא באו בשבילו והגיעו עבור רבקה, "ויבא אל האיש", בנחת ולא במרוצה.

"ויאמר בוא ברוך ה' למה תעמוד בחוץ ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים" (כ"ד - ל"א)

לבן רואה את הנזם והצמידים שנתן אליעזר לרבקה, ומבין שיש לו עסק עם אדם עשיר. הוא מחליט להוציא ממנו כמה שיותר... אלא שהוא רואה שאליעזר אינו ממהר להיכנס לבית, כי יש שם עבודה זרה. מיד הוא מודיע לאליעזר: "למה תעמוד בחוץ ואנכי פניתי הבית", אומר רש"י: "מעבודה זרה". אומר **הרבי מקוצק** זיע"א: איזה אדם שפל ועלוב הוא לבן. הוא משליך אפילו את האלוהים שלו בשביל כסף וזהב...

הוסיף **הרבי מקוצק** ואמר: עד שאנו לועגים ובזים ללבן על מעשיו, מה איתנו? וכי אנו, להבדיל אלף אלפי הבדלות, לא זורקים את אלוקינו עבור כסף? אנו רצים בתפילה, מפסידים קדישים, כדי להגיע לעבודה בזמן, מוותרים על שיעור תורה כדי להרוויח באותו זמן כמה שקלים. מילא לבן זרק את האלוהים שלו, כי האלוהים שלו היה בול עץ חסר ערך, ומה כבר יוכל להועיל לו? התמיהה הגדולה היא עלינו, כיצד אנו מעזים לזרוק את האלוקים שלנו עבור כסף, הרי כל הכסף - שלו הוא, "לי הכסף ולי הזהב נאם ה'" [חגי ב' - ח'], הוא זה שנותן לנו את הכסף! מי שעוזב את האלוקים בשביל כסף, סופו שגם יפסיד את הכסף, וכך יישאר בלי אלוקים ובלי כסף. אך מי שעוזב את הכסף בשביל אלוקים, אלוקים ידאג לו שלא יפסיד את הכסף, וכך הוא יישאר עם אלוקים ועם הכסף.

❖

במפגש מזדמן בין אדם חרדי לגבר או אשה שאינם דתיים, באופן אוטומטי האשה או הגבר ינסו לכסות טפח או טפחיים מהגלוי אצלם. כי גם הם מבינים שלבוש זה אינו הולם, וכשהם נמצאים בסביבה חילונית, הם לא מרגישים, ורק כשנתקלים באדם או באשה חרדית, הם מבינים שהם לא בסדר. גם לבן, כשראה את אליעזר, אמר לו "למה תעמוד בחוץ ואנכי פניתי הבית וכו'". אפילו לבן הארמי ידע והבין כי אם הוא רוצה להכניס את עבד אברהם לביתו, צריך הוא לפנות את הבית מעבודת אלילים. שכל זמן שאין מטהרים את הבית, אין מקום לקדושה.

"בוא ברוך ה'" (כ"ד - ל"א)

'על ידי ששרת את אותו צדיק באמונה, יצא מכלל ארור לכלל ברוך'. [רש"י]

ביאר **ה'חידושי הרי"ם'** זי"ע, דווקא כאן יצא אליעזר עבד אברהם מכלל ארור לכלל ברוך, משום שבשליחותו זו התבטל לגמרי לרצון אברהם אדונו, ולמרות שכבר חלפו עשרות שנים בהם אליעזר עבד אברהם עומד ומשמש את אדונו בנאמנות גמורה מאין כמותה, עדיין לא היה זכאי לצאת מכלל ארור לכלל ברוך, עד שיִצְלַח בשלמות את נקודת הניסיון הזה של הבאת השידוך ליצחק בדיוק כפי הוראותיו של אברהם אדונו ובמיוחד שהיתה לו בזה נגיעה אישית לזכות להשתדך עם אברהם אבינו, והתגבר על רצונותיו ועשה את רצונו של אברהם.

"ויאמר בוא ברוך ה' למה תעמוד בחוץ ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים" (כ"ד - ל"א)

'פניתי הבית מעבודת אלילים' [רש"י ומקורו בראשית רב ס' - ז']

בספר **"קהלת יצחק"** תוהה מנין לו למדרש שפינוי הבית הכוונה לפינוי עבודת האלילים? ועוד צריך להבין, מאין ידע לבן שהוא מבית אברהם - שאמר לו 'ואנכי פנית הבית' - 'מעבודת אלילים', והלא עדיין לא הגיד לו העבד מי הוא, ומאין בא, שהרי רק להלן [פסוק ל"ד] כתיב: 'ויאמר - עבד אברהם אנכי', אך לעת עתה לא ידע עדיין לכאורה מאיזה מקום הוא, ומי הוא, וא"כ מה ראה לבן לומר לו כן, דילמא גם הוא מעובדי עבודת אלילים? ותירץ בשם **רבי נחמיה מהעיר קרלין**, למדרש היה קשה, מדוע רבקה אמרה 'גם תבן גם מספוא רב עמנו גם מקום ללון', ולא אמרה 'מקום לכם ללון' או רק 'מקום ללון' סתם, וגם אליעזר אמר 'היש בית אביך מקום לנו ללין' - שהוסיף תיבת 'לנו', ולכאורה למה היה צריך לומר תיבה יתירה זו? ומזה הבין המדרש דהכוונה בזה הוא 'היש בית אביך מקום' - פנוי מעבודת אלילים, דהגיד לה שהוא מבית אברהם שעובדים לה' המיוחד, וזהו 'היש מקום **לנו** ללון' - 'לנו' דייקא, שאנחנו עובדי ה'. והיא השיבה 'גם תבן גם מספוא רב עמנו גם מקום ללון' - ולא אמרה 'מקום לכם ללון', דבאמת היה ביתם מלא גילולים. ועל כן 'ותרץ הנערה ותגד לבית אמה כדברים האלה' - ר"ל שאמרה להם שהוא מבקש מקום פנוי מעבודת אלילים, וסיפר הכתוב 'ולרבקה אח ושמו לבן וגו' ויהי כראות את הנזם ואת הצמדים על ידי אחותו וכשמעו את דברי רבקה אחותו לאמר כה דיבר אלי האיש' - ר"ל על ידי שסיפרה לו שהעבד מבקש שיהא פנוי מעבודת אלילים כנ"ל, אז 'ויבא אל האיש ויאמר בוא ברוך ה' למה תעמוד בחוץ ואנכי פניתי הבית' - מעבודת אלילים.

"ויושם לפניו לאכול ויאמר" (כ"ד - ל"ג)

בפסוק זה משמע שנתנו רק לאליעזר לאכול, אך להלן [פסוק נ"ד] אחרי שאליעזר כילה לדבר כתוב "ויאכלו וישתו הוא והאנשים אשר עמו", מה השתנה, מדוע בהתחלה נתנו רק לאליעזר לאכול ואח"כ גם לשאר אנשיו? אומר ה"**חתם סופר**", יש אנשים המזמינים אורח לביתם, בגלל הציווי של מצוות הכנסת אורחים וגמילות חסדים. אבל יש אנשים שמטרתם בהזמנת האורח, בכבוד שהוא מיסב להם, או שיש להם איזו שהיא טובת הנאה. איך יודעים כוונתו? אם הזמינו גם את הפמליה שלו, מובן שמעשיו הם בגלל מצוות הכנסת אורחים, שהרי גם הפמליה רעבה ושייכת בהם המצווה, אבל

אם מזמין רק את האורח ולא את המלווים, מובן שכל מחשבותיו היא עבור עצמו. לכן כשראה אליעזר ש"מים לרחוץ" ניתן גם לאנשים אשר עימו, אבל לאכול רק לו לבדו, ראה שלבן הוא רע עין - ולכן לא רצה לאכול לפני שידבר ויספר להם מהי תכלית נסיעתו, ואז סיפר את עושרו וכבודו הגדול, וכיון שזה לטובתם, יתנו בעין יפה, כדרך כל רע עין גם לאחרים, שאם זה לטובתו יפזר הון רב. ובאמת אח"כ נאמר "ויאכלו וישתו הוא והאנשים אשר עימו".

"לא אכל עד אם דיברתי דברי" (כ"ד - ל"ג)

למה לא רצה לאכול עד אחרי שידבר? מתרץ **האלשיך**, כתוב במדרש [בר"ר נ"ט י"ד] כי שני מלאכים הלכו אתו, אחד ללוותו ואחד להוציא את רבקה, ומסתבר שאליעזר ראה אותם, וכמי שמתעסק עם מלאכים ראה איך שהמלאך מחליף את צלחתו של אליעזר ונותנה לפני בתואל, הבין מזה אליעזר שכנראה רצו להרעיל אותו והמלאך הציל אותו ועוד מעט בתואל שיאכל את האוכל ימות, לכן רצה אליעזר שעוד בזמן שבתואל חי כבר ידברו על השידוך ובתואל יסכים, ואחרי מותו של בתואל לא ידחו אותו בכה וכה, כמו שבאמת הם ניסו לעכבו, לכן אמר אליעזר "לא אכל עד אם דיברתי דברי".

רבי בנימין דיסקין, אב"ד הורדנא [אביו של המהרי"ל דיסקין] מתרץ, כשהגיע זמנה של מצווה שחובתה חלה על האדם, אסור לו לאכול עד שיקיים את המצווה. למשל בנטילת לולב [סימן תרנ"ב סעיף ב'], שאסור לאכול לפני נטילת לולב, ולדעת **הט"ז** שם אף חובה להפסיק אכילה שהתחיל בהיתר אם הגיע זמן נטילת לולב. ואליעזר הרי נשבע לאברהם כי ידאג וישתדל למצוא אשה הגונה ליצחק, ולכן לא רצה לאכול לפני קיום שבועתו.

רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל מתרץ ע"פ הנפסק ברמ"א בדיני שידוכים [שו"ע אבן העזר, סימן נ' סעיף ג']: "הגה, וי"א דאפילו בדבר מאכל ומשתה ודברים מועטים דאין חוזרין דוקא כשאכל שם החתן ואז אפילו מה שהוא בעין אינו חוזר, אבל אי לא אכל שם, חוזר הכל", מטעם זה ביקשו בערמה מאליעזר שיאכל, כדי שבמידה שהשידוך לא יצא לפועל - לא יוכל אליעזר ליטול חזרה את המתנות שנתן לרבקה, כי הרי כך נפסק בשו"ע [שם] שקודם סגירת השידוך, אחרי שאוכלים בבית המחותנים אי אפשר לקבל בחזרה המתנות. ועל כן אמר להם אליעזר 'לא אוכל עד אם דברתי דברי', שרצונו היה להישמר מערמתם.

בספר **"לתתך עליון"** מתרץ, אליעזר ידע בהכרה ברורה שהוא נמצא עכשיו בשליחות קודש מאברהם אבינו, ואם יסיח דעת משליחותו ויסמוך על הסייעתא דשמיא שהיתה לו עד עכשיו, בקפיצת הדרך, ובכך שפגש את רבקה בתפלתו. אם רק ירפה מהמתח של השליחות, עלול הוא להפסיד את הכל. כל העזר שמים ירד לטמיון. על כן הוא אומר: "לא אוכל", לא אתעסק בשום דבר אחר "עד אם דיברתי דברי", עד שאבצע מה שמוטל עלי.

❖

רבי שמואל מקארוב זצ"ל שלח את תלמידו **רבי נח מקארוב** זצ"ל אל **רבי ישעיה מפשעדבורז** זצ"ל להציע לפניו שידוך לאחד מבני ביתו, בבואו כיבדו **רבי ישעיה** במגדנות, אמר לו רבי נח: הלא בעת שבא אליעזר בשליחות אברהם אבינו להציע שידוך לבתואל עבור בתו רבקה, אמר שם 'לא אוכל עד אם דברתי דברי', הרי שאין לאכול מקודם ?! ענהו **רבי ישעיה** בצחות לשונו: שאני אליעזר שכתוב אצלו 'היום יצאתי והיום באתי, שהיה לו קפיצת הדרך', נמצא שלא עבר זמן רב מאז שאכל בביתו קודם צאתו לנסיעה, וע"כ היה יכול לומר שאינו אוכל עד שידבר, אולם אתה שנסעת אלי דרך שלושת ימים, וזה כמה זמן שלא טעמת מאומה עד בואך אלי, לכן אכול מעט מן המגדנות, ושוב תדבר את אשר עם לבבך ... ["דברות חיים" מהרה"ק **רבי ישעיה מפשעדבורז** זצ"ל]

"ותלד שרה אשת אדוני בן לאדני אחרי זקנתה" (כ"ד - ל"ו)

הלשון "**אחרי** זקנתה" לכאורה לא מובן, היה צריך להיות כתוב **בעת** זקנתה. אלא, שבאמת היה זה לאחר זקנתה, כי חזרה לימי עלומיה אחרי שכבר הגיע לזקנתה.

"ותלד שרה אשת אדוני בן לאדני אחרי זקנתה" (כ"ד - ל"ו)

שואל **רבי חיים קניבסקי** בספרו **"טעמא דקרא"**, לשם מה מספר אליעזר שיצחק נולד אחרי ששרה כבר הזדקנה, מה זה קשור לשידוך. ומתרץ, לבן ובתואל הכירו את אברהם ושרה, שהיו קרובי משפחה, וחשבו שאם אברהם ושרה ילדו את יצחק בגיל שבדרך כלל אשה יולדת, א"כ עכשיו החתן בן שמונים, ואליעזר רוצה לקחת ילדה בת שלש. לכן אמר להם אליעזר שיצחק נולד אחרי זקנתה של שרה, והוא בן ארבעים, וא"כ אפשר לעשות את השידוך.

"וישבעני אדוני לאמר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני" (כ"ד - ל"ז)

יש להבין - שאל **הרב מפוניבז'** **רבי יוסף שלמה כהנמן**, - מפני מה חוזרת התורה ומספרת את כל סדר המאורעות פעמיים, פעם ראשונה כאשר אברהם אבינו השביע את אליעזר והורה לו לחפש אשה לבנו, ופעם שניה כאשר אליעזר מספר את כל השתלשלות העניינים בבית לבן. והרי הדברים זהים כמעט לחלוטין.

אלא - אמר **הרב מפוניבז'** - התורה מלמדת אותנו בזה הנהגה ראויה. בנוהג שבעולם, השדכן מציע את ההצעה למשפחות החתן והכלה בשתי לשונות..., לכל אחת מהן הוא מדגיש את הנקודות שאותן הוא חושב שיש להדגיש או להסתיר, ונדמה לו שבדרך זו הוא יוכל להביא את השידוך לידי גמר. לכן התורה מלמדת אותנו כי זו אינה הדרך הראויה! אליעזר סיפר את הדברים בדיוק כפי שהיו בלי שהסתיר מידע ובלי שהדגיש מידע אחר, יש לספר את הדברים כהווייתם ללא שינוי של כחל וסרק!

"אם לא אל בית אבי תלך ואל משפחתי ולקחת אשה לבני" (כ"ד - ל"ח)

בקריאה מדוקדקת של דברי אברהם לאליעזר מבחינים כי יש הבדל בין הציווי של אברהם לאליעזר, לבין הסיפור שאליעזר סיפר. אברהם אמר

לאליעזר "ולקחת אשה **לבני ליצחק**", כפל תארים, אבל כשהוא מספר את זה ללבן, הוא רק אומר "ולקחת אשה לבני". אומר ה"**בית הלוי**", אברהם חיפש שני דברים, כלה שתהיה ראויה למשפחת אברהם אבינו, וכלה שתהיה ראויה ליצחק. וזה מה שהוא אומר לו "אשה לבני ליצחק" - אשה הראויה לבני, היינו אשה הראויה להיות כלתי, ואשה הראויה ליצחק. אליעזר הבין בחוכמתו, שכדאי להסתיר צדקותו של יצחק, ודי להזכיר מעלתו של אברהם. כי אף שעשיר מוכן להשתדך עם רב גדול שיהיה המחותן שלו, אבל לפעמים הוא מעדיף שבתו לא תהיה אשתו של ראש ישיבה, כדי שלא תאבד את "תענוגי ומנעמי העולם הזה" אם בעלה יהיה ראש ישיבה. מחשבה זו, הבין אליעזר, יכולה להיות מחשבתם של בני משפחת רבקה. להשתדך עם אברהם שהוא צדיק, לא אכפת להם, אבל שהחתן עצמו גם יהיה צדיק, זה משהו אחר. ולכן הסתיר אליעזר את דמותו של יצחק, ורק הזכיר "ולקחת אשה **לבני**", קח אשה שתהיה ראויה להיות כלתו של אברהם.

"אלי לא תלך האשה אחרי" (כ"ד - ל"ט)

אלי כתיב, בת היתה לו לאליעזר והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו ביתו. [רש"י]

שואלים המפרשים - למה כתיב 'אלי' חסר דווקא רק כשאליעזר אמר ללבן "אלי לא תלך האשה אחרי", ואילו כשאליעזר אמר לאברהם "אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי" לא כתוב 'אלי' בכתיב חסר? מתרץ **רבי יוסף שאול הלוי נתנזון** זצ"ל בספרו "**דברי שאול**", אליעזר בתחילה לא חשב שיקרה לו נס וחשב שהכל יהיה בדרך הטבע, על כן שאל 'אולי לא תאבה האשה', אבל כשהשיב לו אברהם 'ה' ישלח מלאכו לפניך', ואחר כך ראה שה' הצליח דרכו, אם כן לא היה לו לחזור ולספר שאלתו במה ששאל שלא כהוגן, ועל כרחך שטינא היתה בלבו - שבת היתה לו וביקש להשיאה ליצחק.

רבי יחזקאל סרנא מתרץ, גם בן עליה בדרגה של אליעזר עבד אברהם יכול לטעות במחשבה לא נכונה, ואי אפשר לבוא אליו בתביעה על מחשבה שנפלה לו בראשו. ורק כאשר יש לו זמן להתבונן ולבדוק את מחשבתו בבחינת "נחפשה דרכינו ונחקורה", וגם לאחר התבוננות הוא נשאר בטעותו, זהו הזמן הנכון לתבוע אותו – מסופר, שכאשר שמע ה**סבא מסלבודקא** פירוש זה ממנו, נשקו על ראשו.

רבי חיים קניבסקי בספרו "**טעמא דקרא**" מתרץ, אליעזר בדברים אלו מנסה לשכנע את משפחתה של רבקה שיסכימו שתתחתן עם יצחק, ולכן אומר להם אני הרי רציתי אותו לחתן...ודרך בני אדם כשיש הרבה קופצים ממהרים להקדים..

"ואומר אל אדוני אלי לא תלך האשה אחרי" (כ"ד - ל"ט)

אלי כתיב, בת היתה לו לאליעזר והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו ביתו. א"ל אברהם: בני ברוך ואתה ארור, ואין ארור מדבק בברוך. [רש"י]

יש שני מיני התאמות בשידוך, העיקר - הבן עם הבת, והשני - אביו עם אביה, **שאל** האדמו"ר **רבי אברהם וינברג מסלונים** זצ"ל בספרו "**ברכת אברהם**", באמירת אברהם 'בני ברוך - היה לו לומר 'ובתך ארורה" - שהוא ההיפוך, ואם רצה לומר לו דווקא אתה ארור', היה לו לומר ג"כ ראשונה 'אני ברוך'? ותירץ, ע"פ מה שאמרו חז"ל [סוטה ב.] 'ארבעים יום קודם יצירת הולד, בת קול מכרזת בת פלוני לפלוני', ויש לדקדק, למה לא יהיה הכרוז 'פלונית לפלוני' או 'בת פלוני לבן פלוני'? והענין, דאמרו חז"ל [פסחים מ"ט:] 'לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח', עוד אמרו [שם] 'לעולם ימכור כל מה שיש לו וישיא בתו לת"ח', הלא מבואר שעל האיש לחזר אחר בת ת"ח, מכאן שההקפדה היא על אביה לחזר אחר תלמיד חכם לחתן לבתו, וכמו שאמרו [שבת כ"ג] דמוקיר רבנן הויין לה חתנוותא רבנן, מכאן שהקפידא היא דווקא בו ולא באביו של חתן. וא"כ ניחא ההכרזה בת פלוני, פירוש: בת של אדם כזה, לפלוני, שהעיקר בו דווקא. וכמו כן על אליעזר היה לדקדק להשיא בתו שלו – לת"ח כיצחק, אבל על אברהם מוטלת החובה לחזר אחרי בת ת"ח שיהיה גם מיוחס כמוהו, ועל כן אמר 'בני ברוך', ועבורך אכן טוב הדבר, אבל 'אתה ארור', ולא מתאימה בתך לבני, כי אין ארור מדבק בברוך.

"ואומר אל אדוני אלי לא תלך האשה אחרי" (כ"ד - ל"ט)

אלי כתיב, בת היתה לו לאליעזר והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו ביתו. א"ל אברהם: בני ברוך ואתה ארור, ואין ארור מדבק בברוך. [רש"י]

בשו"ת "**בנין שלמה**" מביא בשם אביו שאלה: לכאורה היה צריך להיות כתוב הפוך "ואין ברוך מדבק בארור", שהרי הארור רוצה להידבק ורק לברוך אסור להתחתן איתו? ותירץ בדרך צחות, שדרכו של הארור שחושב את עצמו למיוחס יותר מהברוך, עד שהוא אינו רוצה להתחתן עם הברוך...

"ואבא היום אל העין" (כ"ד - מ"ב)

'ואבא היום' - היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ. [רש"י]

ותמוה הדבר, לשם מה ראה אליעזר לספר להם שקפצה לו הדרך? אומר **רבי שלמה סובול** בספרו "**שלמה חדשה**": יש מדרש פליאה על הפסוק [פסוק א'] "וה' ברך את אברהם בכל" - מכאן שקיים אברהם אבינו מצות סוכה. מה פישרו של המדרש?

מבאר **הגר"א** תיבת "בכל" רומזת לפסוקי התורה המצווים על : מצות סוכה: "בסוכות תשבו שבעת ימים", "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" [ויקרא כ"ג - מ"ב], "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי" [שם פסוק מ"ג] - ראשי תיבות "בכל". ומכאן רמז שאברהם אבינו קיים מצות סוכה. ברם יש להבין, מדוע נרמז דבר זה דווקא בפרשה העוסקת בשליחותו של אליעזר למצוא שידוך ליצחק? מה ענין מצות סוכה לכאן? ושאלה נוספת: המשנה אומרת [קידושין כ"ט.] שהאב חייב ללמד את בנו תורה ולהשיאו אשה, והרי מצוה בו יותר מבשלוחו" [שם מ"א.], ומדוע, אפוא, אברהם שולח את אליעזר ולא הולך בעצמו למצוא אשה לבנו יצחק?

אומר ה"**שלמה חדשה**": מתי נולדה רבקה: בפרקי דרבי אליעזר מובא שהעקידה היתה ביום כפור, והנה לאחר העקדה הוגד לאברהם אבינו לאמר "הנה ילדה מלכה וכו' את רבקה" [כ"ב - כ'-כ"ג] כלומר, רבקה נולדה ביום כיפור. המתין אברהם שלוש שנים, עד שתהיה רבקה ראויה להינשא. למחרת הגיעה לגיל שלוש, ביום י"א בתשרי, יצא אליעזר לדרך. וכמה זמן אורכת הדרך מארץ ישראל לחרן? מובא **בילקוט שמעוני** [רמז ק"ט]: "מקרית ארבע עד חרן מהלך י"ז ימים. כלומר, במהלך טבעי היה אמור להגיע לחרן בסוף חודש תשרי. לפי זה מובן מדוע פתחה התורה את פרשת שליחותו של אליעזר למציאת שידוך ליצחק בפסוק "וה' ברך את אברהם בכל", הבא לרמז שאברהם שמר מצות סוכה. באה התורה להודיענו שהואיל ואברהם שמר מצות סוכה, על כן לא יכול היה לצאת לחרן בעצמו, כי אילו היה עושה כן היה מבטל מצות סוכה. אבל אליעזר בהיותו עבד הריהו פטור מן הסוכה, ולכן היה שלוחו של אברהם לחרן. אולם בפועל קפצה הדרך לאליעזר ובתוך שלוש שעות, בו ביום, הגיע לחרן. בני משפחתה של רבקה, כמובן, לא ידעו על קפיצת הדרך ותהו מדוע אליעזר בא אליהם ולא אברהם בעצמו. על כך השיב להם: "ואבא היום"- היום יצאתי והיום באתי" שקפצה לי הדרך. אך אלמלא קפיצת הדרך הייתי אמור להגיע לחרן אחרי חג הסוכות, ועל כן אברהם לא בא בעצמו, כדי שלא לבטל מצות סוכה.

"ואבוא היום אל העין" (כ"ד - מ"ב)

היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הדרך. [רש"י]

הקשה ה**חת"ם סופר**, מדוע זכה אליעזר עבד אברהם שבהליכתו מארץ ישראל לחוץ לארץ תקפוץ לו הארץ כדי שיגיע באותו יום למחוז חפצו, ואילו כשהלך אחרי כן יעקב באותה דרך ממש לא קפצה לו הארץ עד שהגיע לחרן. ורק כשנתן דעתו לשוב על עקבותיו ולהתפלל בהר המוריה - זכה לקפיצת הדרך, ותירץ, אליעזר עבד אברהם היה כנעני, וכאשר קפצה הארץ לקראתו בדרך לחרן - היה בכך משום רמז שעתידה ארץ ישראל להקיא את הכנענים מתוכה. ואילו אצל יעקב שהא הובטחה הארץ לזרעו - טבעי הוא שביציאתו לחוץ לארץ לא תקפוץ הארץ לקראתו - כמבקשת להרחיקו מתוכה, אלא רק כשחזר ובא אליה כדי להתפלל בהר המוריה - אז קפצה הארץ לקראתו כממהרת לקבלו בגבולה.

"ואבוא היום אל העין" (כ"ד - מ"ב)

היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הדרך. [רש"י]

מנין שיאמינו לו שאמנם כן היה. והתשובה, אומר **רבי יוסף נחמיה קורניצר מקראקא**, ע"י המגדנות - רש"י אומר מיני פירות - רואים מיד על הפרי אם הוא טרי או לא טרי. וגם אם נאמר שמגדנות זה עוגות, ג"כ אפשר לראות האם העוגה טריה או לא. **והרבי ר' העשיל** אומר על הפסוק "וכל טוב אדוניו בידו", אומר רש"י שטר מתנה כתב ליצחק ואת זה נתן לאליעזר. א"כ, לפי התאריך שבשטר היה אפשר לקבוע מתי יצא מבית אברהם.

"ואבוא היום אל העין ואמר ה' אלקי אדוני אברהם אם ישך נא מצליח דרכי" (כ"ד - מ"ב)

אמר ר' אחא, יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמיזה. [רש"י]

צריך להבין מדוע באמת התורה החשיבה שיחתו של אליעזר יותר מתורתם של בנים? מתרץ **רבי משה מרדכי אפשטיין**, אליעזר היה תלמיד מובהק של אברהם אבינו, "דולה ומשקה מתורתו של רבו", עד כדי כך שהיה ראוי להיות חותנו של יצחק, אלא שהיה במחשבה זו משום נגיעה עצמית. אדם אחר שהיה חושב שהוא יכול להיות חותנו של יצחק והיה נשלח ע"י אברהם לחפש שידוך, היה עושה את השליחות בקרירות, הכל כדי לצאת ידי חובה, היה חוזר כביכול בידיים ריקות וממילא היה תובע את השידוך לעצמו. אבל אליעזר לא נהג כך, אדרבה, הוא התגבר על נגיעותיו האישיות לקיים השליחות באמונה ובמסירות, ורואים כמה טרח במציאת השידוך, וכשמצא את רבקה והיו לו את כל הסימנים שהיא זאת המיועדת ליצחק, נשאר להשפיע על המשפחה שיסכימו לתת את רבקה ליצחק. בהתנהגות זו, היה אפוא לדוגמא ולמופת כיצד משליטים את השכל על הלב. לכן "יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים", ששיחתו זו, זאת לא שיחה גרידא, אלא ביטוי לקיום התורה בפועל, בטהרת הנפש ושלימות המידות, וזו חשובה ויקרה יותר מתורה רעיונית של הבנים, אשר אינה באה בהכרח לידי ביטוי להלכה ולמעשה.

ובספר "**כמוצא שלל רב**" הביא ביאור בשם **רבי אורי מאיר כהנוב** מראשי ישיבת "**תורה ודעת**", התורה הרי מעידה על אליעזר שהיה בבית אברהם במעמד של "המושל בכל אשר לו", וכך היה יכול להציג את עצמו בפניהם של לבן ובתואל, אני **המושל** בביתו של אברהם, אבל הוא העדיף לומר "**עבד** אברהם אנכי", כי כל כך הוקיר את זכותו הגדולה להיות עבד אברהם, עד שזה היה עבורו התואר החשוב והנעלה, וזוהי החשיבות בשיחתן של עבדי אבות.

הרב שך זצ"ל תירץ בשם ה"**חפץ חיים**" זצ"ל, בחזרתו של אליעזר על כל הקורות אותו, טמון מסר חשוב שהתורה באה ללמדנו. וביאר זאת במשל מהחיים, בחור מגיע לגיל שידוכים, והרגשתו שהוא אמור למצוא את זיווגו בקלות, שהרי הוא בחור מעולה, למדן, מתמיד, ובעל מידות טובות, וכו', אבל בכל זאת הוא מתפלל לה' שיהיה לו שידוך, ואם אביו אדם אמיד ונותן לו דירה ונדוניה מכובדת הוא כבר חושב שאין לו כל כך מה להתפלל לה', אבל בכל זאת עושה זאת כי כך צריך לעשות.

הנמשל, לאברהם אבינו היה בן יצחק שהיה מושלם, וגם היה לו אמצעים מכל השפע שקיבל מאבימלך, ובכל זאת כתוב [פסוק ז'] "ה' אלוקי השמים וכו' הוא ישלח מלאכו לפניך", ובפסוק י"ב "ויאמר ה' אלוקי אדוני אברהם הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדוני אברהם", גם אליעזר מתפלל. ובסוף [פסוק כ"ו] "ויקד האיש וישתחו לה'", גם [פסוק נ"ב] "ויהי כאשר שמע

עבד אברהם את דבריהם וישתחו ארצה לה'". זה מה שבאה התורה ללמדנו, גם אברהם וגם אליעזר שלכאורה יש להם את כל התנאים לזיווג טוב, בכל זאת בכל שלב ולפני כל צעד גם אברהם וגם אליעזר התפללו לה', כי מה שהקב"ה רוצה זה מה שיהיה.

ובשם ה"**חזון אי"ש**" זצ"ל אומרים, שהיסוד של יראת שמים הוא לבקש כל הזמן ולהודות כל הזמן [וכל זה גם בדברים קטנים], וזו העיצה לקשר את עצמו לריבונו של עולם.

"הנה רבקה יצאת וכדה על שכמה ותרד העי_נה ותשאב ואמר אליה השקיני נא" (כ"ד - מ"ה)

הלשון "והנה" קשה להבין. מבאר **רבי יהודה אסאד** (ספר מהרי"א דף מ' ע"א - סבינוב תרצ"א) **עפ"י מש"כ במדרש** [ילקוט שמעוני שם] שבתואל היה מלך במקומו והיה עשיר והיו לו עבדים ושפחות, ולא היתה צריכה רבקה לצאת לשאוב מים. והפסוק אמר לשון "והנה" שהוא מורה על דבר פליאה וחידוש היה מה שיצאה עתה וכדה על שכמה, ולא כמנהג בנות העשירים שאחת מנערותיה ישאו את הכד, על כן מן השמים היה שתצא והיא בעצמה לקחה הכד על שכמה להיות בת זוגו של יצחק.

"ואבוא היום אל העין וכו' ואקוד ואשתחווה לה'" (כ"ד - מ"ב - מ"ח)

כשבא אליעזר לעסוק בענייני זיווגו של יצחק, אנו רואים איך שעל כל פעולה וכל התקדמות היה נותן שבח להקב"ה על חסדיו עמו. כשאליעזר חזר לפני בתואל על השתלשלות השידוך "ואבוא היום וכו'", על כל פעולה היה אליעזר מסיים "ואקוד ואשתחווה".

שמעתי בשם אחד מהגדולים, מכאן אנו רואים, שעל כל דבר, ובפרט בענייני שידוך, יש להודות לה', על כל התקדמות חיובית, אפילו כשאינו יודע עדיין שאיך יפול דבר לבסוף, כי הרי גם אליעזר ידע שאחרי ככלות הכל יכולה הנערה לסרב, כמו ששאל לאברהם "אולי לא תאבה האשה וכו'", ואף על פי כן לא נמנע אליעזר מלהודות לה', "ואקוד ואשתחווה" על כל התקדמות והתקדמות, אפילו הקטנה ביותר.

"ואשאל אותה וכו' ואשים הנזם" (כ"ד - מ"ז)

יש שינוי בין סדר המאורעות כפי שהיו, לבין מה שסיפר אליעזר ללבן, אליעזר קודם נתן את הנזמים ואח"כ שאל בת מי את ואילו כשסיפר ללבן אמר שקודם שאל ואח"כ נתן את הנזם, **שואל האדמו"ר מהרי"ד מבעלז** מדוע שינה אליעזר את סדר הדברים? ומתרץ, אליעזר חשש שאם יספר הדברים כמו שהיה באמת ולבן לא יתן להוציא את השידוך לפועל, לבן יאמר שהמתנות הם שכר טרחה על מה שהשקתה את האנשים ואת הגמלים ולא ירצה להחזירם, לכן סיפר שקודם שאל את כל הפרטים, והמתנות נתן על סמך שייצא השידוך לפועל, ואם יסרבו לתת לו אותה, כי אז חייבים הם להחזיר את כל המתנות.

"ויען לבן ובתואל וייאמרו מה' יצא הדבר" (כ"ד - נ)

"ויען לבן ובתואל - רשע היה וקפץ להשיב לפני אביו". [רש"י]

רואים כאן דבר פלא, לבן היה רשע, קפץ ודיבר לפני אביו, אבל מה הוא אמר? "מה' יצא הדבר", איזו אמונה, איזה דברים קדושים! ואף על פי כן, למרות שדבריו דברים קדושים, אם הוא מסוגל לדבר לפני אביו - רשע הוא!

והנה **השל"ה** הקדוש שואל: הלא דבר זה, שלא לדבר בפני האב, אין זה עניין של רשעות וצדקות, אלא הוא מהלכות נימוס ודרך ארץ. רשע הוא פורק עול, עבריין, אך לא בהכרח שיהיה גם בלתי נימוסי. ישנם בהחלט גם רשעים האוכלים עם סכין ומזלג... אם כן, מה שייך לקרוא לו רשע בגלל שקפץ ודיבר לפני אביו? אומר ה"**כתב סופר**": זה בדיוק מה שלבן רצה - להראות לאליעזר עבד אברהם שהוא רשע מרושע, חצוף גדול, ממילא לא ירצה לקחת את רבקה להיות אשת יצחק, שכן הכלל הוא שהבא לישא אשה, צריך לבדוק באחיה, ואם ייווכח אליעזר שאחיה רשע - בודאי לא יחפוץ לקחתה...

"ויען לבן ובתואל מה' יצא הדבר לא נוכל דבר אליך רע או טוב" (כ"ד - נ)

מאיפה באה ה"צדקות" של לבן ובתואל שאומרים מה' יצא הדבר? אלא, לבן ובתואל רואים שאליעזר מספר סיפורים על החסד של רבקה, ובני משפחתה מתפלאים, מאיפה למדה דברים אלו? אצלנו היא לא למדה את זה, אלא ש-מה' יצא הדבר, ולכן היא מאוד מתאימה ללכת אל אברהם, שגם בביתו עוסקים בחסד.

"מה' יצא וכו' ולך ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דבר ה'" (כ"ד - נ' - נ"א)

מדוע היו לבן ובתואל כל כך יראי שמים ששם שמים נהיה שגור על פיהם. אלא שאמרו זאת כדי שלא יוכל לבקש דמי שדכנות, לא אליעזר הוא השדכן אלא "מה' יצא הדבר".

"ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם" (כ"ד - נ"ב)

המשגיח בפוניבז' נשאל פעם על ידי נכדו, מדוע בכל פרשת השידוך של יצחק ורבקה לא נזכר שמו של אליעזר כלל, ורק או "העבד" או "עבד אברהם"? ותירץ לו, להיקרא עבד אברהם אין לך זכות גדולה מזו, וזה יותר מכובד מאשר שיקראו לו בשמו.

"ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם וישתחו ארצה לה'" (כ"ד - נ"ב)

בפסוק זה נוספה המילה 'ארצה' מה שלא נאמר לעיל [פסוק כ"ו] נאמר: "ויקד האיש וישתחו לה'", מדוע? מתרץ ה"**משך חכמה**": הלכה היא [ראה משנ"ב קל"א - מ'] שאסור להשתחוות על ריצפת אבנים אפילו לשם שמים, ככתוב [ויקרא כ"ו - א'] "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה", אלא אם כן יש דבר החוצץ בין המשתחווה לקרקע. לפיכך, בפסוק שלפנינו שהשתחווה אליעזר בבית לבן, טרחה התורה לפרש שהשתחווה 'ארצה' -

על גבי העפר ולא על ריצפת האבנים. לעומת זאת לעיל שהשתחווה ליד המעין, שהוא מקום פתוח ובלתי מרוצף, לא הוצרכה התורה לציין זאת.

"ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה" (כ"ד - נ"ג)

כשאליעזר הלך ויצא מאברהם, לא ידע מי תהיה האשה של יצחק, ובוודאי לא ידע אילו מידות של בגדים להביא, וא"כ איך לקח בגדים. אומר **האדמו"ר מהרי"ד מבעלז**, אליעזר הביא בגדים לדוגמא, להראות להם אלו בגדים צנועים לובשים בבית אברהם.

"ומגדנות נתן לאחיה ולאמה ויאכלו וישתו הוא והאנשים אשר עימו" (כ"ד - נ"ג - נ"ד)

מלשון הפסוק משמע, שבסעודת האירוסין לא נכחו אלא אליעזר ואנשיו, ואילו רבקה ומשפחתה לא השתתפו והסתפקו באכילת מגדנות. וא"כ נשאלת השאלה, אם השידוך נגמר בהסכמת כולם, למה לא התיישבו כולם לאכול את הסעודה. אומר ה**"משך חכמה"**, חז"ל הרי גילו לנו שבתואל התנגד לשידוך, ונעשה נס לאליעזר ובא מלאך והמית את בתואל. לכן כתוב "ויאמר אחיה ואמה", כי בתואל כבר נפטר. ולכן כשאליעזר ישב לאכול בסעודת האירוסין, לא יכלו אחיה ואמה להשתתף, שהיו אבלים. ולכן "ומגדנות נתן לאחיה ולאמה", שזה קליות ואגוזים, אבל אליעזר שלא היה אבל, נהג כדין בסעודת האירוסין "ויאכלו וישתו הוא והאנשים אשר עימו".

"וילינו ויקומו בבוקר ויאמר שלחוני לאדוני ויאמר אחיה ואמה תשב הנערה איתנו ימים או עשור אחר תלך ויאמר אליהם אל תאחרו אותי וה' הצליח דרכי שלחוני ואלכה לאדני" (כ"ד - נ"ד - נ"ו)

ה**"חתם סופר"** שואל כמה שאלות. א'. בתחילה אמרו לו "הנה רבקה לפניך קח ולך" - כלומר, שאתה רשאי לקחת את רבקה לאלתר - "קח ולך", וא"כ למה חזרו בהם ואמרו "תשב הנערה איתנו ימים או עשור" ורק אח"כ תלך, למה שינו את דעתם? ב. אליעזר יושב עם משפחת רבקה ומספר להם על שליחותו ועל הסייעתא דשמיא שהיתה לו במציאתה של רבקה. והם משיבים פה אחד: "מה' יצא הדבר". אמנם, למחרת בבוקר הם מבקשים שרבקה תישאר איתם לתקופה קצרה ואז תלך, ואליעזר משיב להם: "אל תאחרו אותי וה' הצליח דרכי". לכאורה, איזו תשובה זו על בקשתם?

ג. מדוע בהתחלה אמר "שלחוני לאדוני", ובפעם השניה כתוב "שלחוני ואלכה". מה ההוספה "ואלכה"? מתרץ ה**"חתם סופר"**, אליעזר הגיע לבתואל בקפיצת הדרך, ולא לחינם קפצה לו הדרך, כיון שבאותו יום מלאו לרבקה שלש שנים, ואם היה מחכה אפילו יום אחד, יצחק לא היה יכול להתחתן עם רבקה, שגיורת אסורה לכהן, ודיני גיורת הם מגיל שלש שנים ויום אחד. ולכן נעשה לאליעזר נס וקפצה לו הדרך, כך שמצא את רבקה עוד לפני שנהייתה בת שלוש שנים ויום אחד. - ולכן כשאליעזר ביקש לקחת את רבקה ולצאת לדרכו הארוכה, הסכימו אחיה ואמה שילך מיד - "קח ולך". אבל לאחר שהוציא אליעזר פירות מארץ ישראל, הבינו שקפצה לו הדרך, וחשבו שהדרך גם תקפוץ לו בחזרה, וא"כ אין כלל מה למהר. אבל אליעזר ידע מדוע קפצה לו הדרך, כי אם היה מאחר, היתה רבקה אסורה על יצחק כדין גיורת, ולכן הוא אמר, עכשיו לא תהיה לי קפיצת הדרך, "וה' הצליח דרכי" רק כאשר באתי, אבל הפעם אצטרך ללכת רגיל, ולכן "שלחוני ואלכה לאדוני" בהילוך רגיל.

האלשיך מסביר מדוע באמת בתחילה אמרו "קח ולך" ואח"כ אמרו "נקרא לנערה", כי כשראו את אליעזר סוחב איתו כלי כסף וזהב, היו בטוחים שחלק מהמתנות יפלו בחלקם. אבל אחרי ש"ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ויתן לרבקה" - שראו שהמתנות בעלות הערך נתנו לרבקה, "ומגדנות נתן לאחיה ולאמה" - שלהם הוא נתן רק עוגות ופירות, התחילו להתחרט על כל העסק כולו.

ה**"משך חכמה"** מבאר את שינוי דעתם על פי המדרש רבה [ס'] על הפסוק "נקרא לנערה ונשאלה את פיה" - מכאן שאין משיאין את היתומה אלא מדעתה. מה ההוכחה? אלא שבהתחלה אמרו לאליעזר "קח ולך", ואח"כ חזרו בהם ואמרו "תשב הנערה איתנו ימים או עשור". כי באמצע אביה נפטר ונהייתה יתומה, ולכן בהתחלה שבתואל היה חי - אמרו לו "קח ולך", אבל אחרי שהתייתמה אמרו "נקרא לנערה" - מכאן שאין משיאין יתומה אלא מדעתה.

רבי ירוחם ליואוויץ זצ"ל, מנהל רוחני ישיבת מיר, ביאר בשיחה האחרונה שמסר לפני פטירתו, התורה גילתה לנו בזה יסוד נורא הוד, המקיף את כל חיי האדם. כתוב במשנה [אבות פ"ב - מט"ו] "רבי טרפון אומר היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים" סיבות אלו מחייבות את האדם לזריזות בעבודה. צריך ביאור, מה מוסיף לנו התנא באומרו: "ובעל הבית דוחק"? אלא, אין הביאור "דוחק" כפי שאנו מורגלים - מכריח את הפועלים לעבוד, אלא שהקב"ה כביכול אינו מחכה ואינו ממתין, אלא ממהר ודוחק מאוד, "בעל הבית דוחק" מצד מהירות השכינה שאינה מתעכבת בשום אופן, מדלגת על ההרים ומקפצת על הגבעות ועל האדם לרוץ ולמהר אחרי הקב"ה כביכול עד שאין לו שהות להתעכב אף רגע, כי אין ממתינים לו כלל וכלל! והמשיל זאת לאחד שרוצה מאוד ללכת עם חברו לאיזה מקום, ואמר לו החבר שהוא מסכים לעבור ליד ביתו בשעה מסויימת ואז ילכו, הלה שמכירו ויודע שאם לא יהיה מוכן, לא יחכה לו, מוכן ומזומן לצאת, כדי שברגע שהלה ידפוק בדלתו, יחיש תיכף לקראתו בכל כח מהירותו, שכן שום דבר לא יועיל לעכבו ברצותו ללכת איתו. ואף אם יהיה באמצע מלאכתו או סעודתו ירוץ, ביודעו שהתעכבות קלה תגרום שלא יוכל ללכת איתו. זה הציור של "בעל הבית דוחק". על האדם להיות מוכן כל ימיו לתפקידיו. זה שאמר אליעזר: "אל תאחרו אותי וה' הצליח דרכי" - מכיון שהשי"ת הצליח דרכי, הרי כבוד ה' ניצב עלי, כביכול השי"ת עובר עכשיו דרך ביתי ולכן אל תאחרו אותי, עלי לרוץ מהר ואיני יכול להתמהמה אף רגע.

ביסוד זה יישב **רבי מתתיהו חיים סלומון** זצ"ל, מנהל רוחני של ישיבת ליקווד, קושיא עצומה: הרי להמבואר ברש"י, באותו לילה מת בתואל,

כמבואר ברש"י "ויאמרו אחיה ואמה - ובתואל היכן היה, היה רוצה לעכב ובא מלאך והמיתו", אם כן טענתם מובנת היטב, נכון שהסכמנו לגופו של דבר, אך עתה שאירע לנו אסון כזה, איזו הנהגה מוזרה היא לקחת אותה עתה ממשפחתה, אולי תישאר ימים או עשור. הסביר להם אליעזר: "בעל הבית דוחק"! אם לא אקח אותה עכשיו מי יודע אם אוכל עוד למלא שליחותי.

רבי נתן געשטטנער זצ"ל בספרו **"להורות נתן"** תירץ, בפסוק נ"ד כתוב "ויאכלו וישתו הוא והאנשים אשר עימו וילינו ויקומו בבוקר ויאמר שלחוני לאדוני ויאמר אחיה ואמה תשב הנערה איתנו", הרי שאמירה זו היתה אחר שאליעזר אכל אצלם, ומבואר בגמ' [סנהדרין נ"ב:] 'מתחילה דומה תלמיד חכם בעיני עם הארץ כקיתון של זהב, נהנה ממנו - נעשה כקיתון של חרס', ועל כן קודם שאליעזר אכל מהם - אמרו "הנה רבקה לפניך קח ולך", כי חשבו לכבוד שאברהם אבינו נשיא אלוקים ונביא - יקח את רבקה ביתם לאשה לבנו יצחק, ונתכבדו בכבוד הזה שאליעזר יקח את רבקה מאיתם. אך אחר שנהנה מהם - נהגו בו מנהג עם הארץ וזלזלו בכבודו, ואמרו "תשב הנערה איתנו ימים או עשור". וזה יתכן הטעם שאמר אליעזר "לא אוכל עד אם דברתי דברי", כי חשש שאחרי שיאכל אצלם יזולזל כבודו בעיניהם, ועל כן קודם אכילתו אמר "עבד אברהם אנוכי וה' ברך את אדוני מאד ויגדל ויתן לו צאן וגו'", לומר להם שאדונו הוא שר וחשוב.

רבי ראובן קרלינשטיין תירץ, באמת כבר מלכתחילה הם לא רצו לתת אותה לאליעזר, ולמה באמת אמרו "קח ולך", כי הם תכננו לשים רעל באוכל של אליעזר, ואליעזר אמור למות ובין כך רבקה תישאר כאן ואנו נרוויח את כל רכושו של אליעזר, אבל אחרי שהמלאך בא והפך את הצלחות והתכנית השתבשה ובתואל מת ואליעזר נשאר בחיים, חזרו לרצונם המקורי וניסו לעכב את הליכתה של רבקה.

"ויאמרו נקרא לנערה ונשאלה את פיה" (כ"ד - נ"ז)

שואל **רבי שמעון משה דיסקין** זצ"ל בספרו **"משאת המלך"** - לעיל (כ"ד - נ"א) כתוב בפסוק "הנה רבקה לפניך קח ולך ותהי אשה לבן אדוניך", ואילו כאן אמרו "נקרא לנערה" - כלומר שעדיין תלוי הדבר בדעת הנערה? ותירץ, לעיל בתואל אביה עדיין היה חי, הרי בידו לקדשה שלא מדעתה. אבל עתה שהוא מת - א"כ הרי חזרו הקידושין להיות תלויים בדעתה.

"התלכי עם האיש הזה ותאמר אלך" (כ"ד - נ"ח)

"ותאמר אלך - מעצמי ואף אם אינכם רוצים". [רש"י]

אליעזר טורח כל כך בחיפוש אחר אשה ראויה ליצחק, וזה מה שהוא מוצא, אשה חצופה שכזאת, איזה סגנון דיבור הוא זה - אלך מעצמי, אף אם אינכם רוצים? מבאר ה"**באר מים חיים**", שואלים ילדה בת שלש, האם את רוצה ללכת עם איש זה? עונה להם רבקה, האם זה תלוי ברצוני או ברצונכם? הלא אתם רואים שלאליעזר היה נס גדול של קפיצת הדרך, ואבא שרצה לעכב - מת! ומי עוד ימות בניסיונות העיכוב? הלא אתם רואים שזה רצון ה'.

"ויברכו את רבקה ויאמרו לה אחותינו את היי לאלפי רבבה" (כ"ד - ס')

מדוע לבן בירך את אחותו בברכה זו, הרי לבן ידע שאחותו אינה דומה לו, ומה לו לריבוי אחיינים שכאלה, אומר **רבי חיים מוואלוז'ין**, לבן הארמי ידע מן הסתם שבדרך כלל הבנים דומים לאחי האם, ולכן בירכה "את היי לאלפי רבבה", שיהיו לך הרבה ילדים וירבו רמאים למחצה. ובאיזה ספר דרוש ראיתי, לבן חשש, שבהיותה כלה עשירה תשכח רבקה את בני משפחתה ותתעלם מהם, לכן פנה אליה ואמר "אחותינו - את היי לאלפי רבבה", גם כשיהיו לך אלפים, זכרי את **הרבבה** - ר"ת **רבקה בת בתואל** הארמי.

"ויברכו את רבקה ויאמרו לה אחותינו את היי לאלפי רבבה" (כ"ד - ס')

המדרש [מד"ר פרשה ס' - י"ג] שואל, למה רבקה היתה עקרה עשרים שנה. כדי שהגויים לא יגידו שתפילותיהם הועילו ורבקה ילדה כתוצאה מברכת לבן ומשפחתה שבירכוה "אחותינו את היי לאלפי רבבה". ומכאן יש לימוד לאלו שהולכים לקבל ברכות ממי שאינו ראוי, תוך אימוץ הגישה אם לא יועיל לא יזיק. ומתברר, שדווקא יכול להיות נזק מברכה של מי שאינו ראוי. רבקה היתה עקרה עשרים שנה, בגלל שלבן ברך אותה. למה? כדי שלא יגידו על לבן שהוא צדיק ועושה ניסים, שאם רבקה היתה מתעברת מיד למחרת, היה תור של אלף איש אצל לבן - לכן ה' סגר את רחמה, והיא סבלה מעקרות עשרים שנה.

"ויברכו את רבקה ויאמרו לה אחותנו את היי לאלפי רבבה" (כ"ד - ס')

שואל **רבי צבי פסח פרנק** בספרו **"הר צבי"** בשם חכם אחד, לכאורה היה להם לומר 'אחותנו היי לאלפי רבבה', ומדוע הוסיפו ואמרו "את"? ותירץ, אפשר לומר שברכו אותה שתעלה במעלות רבות עד שהיא בעצמה תהיה שקולה כאלפי רבבה, כמו שמצאנו במדרש [שיר השירים רבה א' - ס"ה] שמשה רבינו היה שקול כנגד שישים ריבוא, וכן דרשו חז"ל [בבא בתרא קכ"א:] שיאיר בן מנשה היה שקול כרובה של סנהדרין, ולכן הוסיפו ואמרו **את** היי -את בעצמך ולא רק זרעך.

"ותקם רבקה ונערותיה וכו' ותלכנה אחרי האיש ויקח העבד את רבקה וילך" (כ"ד - ס"א)

בתחילת הפסוק אליעזר נקרא "איש", ובסופו הוא נקרא "עבד". – מבאר **רבי שלמה קלוגר**, הגמ' בכתובות [מ"ח:] אומרת, לעולם הרי היא ברשות האב עד שתיכנס לחופה. הלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל, עדיין היא ברשות האב. מסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל, הרי היא ברשות הבעל. ולכן, כל זמן שרבקה היתה ברשות אביה, וגם בדרך עם נערותיה שהם שלוחי האב, לא נקרא אליעזר עבד של רבקה אע"פ שהיה עבד של יצחק - כי אברהם כתב את כל אשר לו ליצחק, ולכן כתוב "ותלכנה אחרי האיש". אבל אחרי שמסרו

אותה לשלוחי הבעל, "ויקח העבד את רבקה", ונכנסה על ידי זה לרשות הבעל, נעשה אליעזר עבדה, ואז "ויקח **העבד**".

ולפי"ז גם מובן המשך הפסוקים [כ"ד - ס"ה] "ותאמר אל העבד מי האיש הלזה ויאמר העבד הוא **אדוני**". בכל הפרשה הזכיר העבד את אברהם בשם "אדוני" ואילו את יצחק כינה רק "בן אדוני", אבל כשפגש יצחק את רבקה והגיע שעת חלות שטר המתנה שעל ידו נתן אברהם ליצחק את כל אשר לו, ובזה נגמרו הקידושין, א"כ גם העבד שייך עכשיו ליצחק, ולכן מאז קרא לו "אדוני".

"ותקם רבקה ונערותיה ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש ויקח העבד את רבקה וילך" (כ"ד - ס"א)

שואל **רבי יחזקאל אברמסקי**, לכאורה הסיום "ויקח העבד" מיותר, שהרי כתוב לפני זה כבר "ותלכנה אחרי האיש"? ומתרץ, התורה באה להדגיש את ענוותנותו של אליעזר, שאע"פ שאברהם אבינו הפקיד בידו את כל ביתו ונתן בידו שליחות חשובה שכזו, בכל זאת עדיין החזיק את עצמו כעבד, ולכן חזר וכתב "ויקח העבד וגו'".

"ויצחק בא מבוא באר לחי רואי והוא יושב בארץ הנגב" (כ"ד - ס"ב)

שהלך להביא הגר לאברהם אביו שישאנה. [רש"י]

יש להבין מדוע הזכיר הפסוק עניין זה שיצחק הלך להביא את הגר לאביו דווקא במקום זה שהוא לכאורה אמצע עניין, הרי הפסוקים הקודמים עוסקים בבקשת אליעזר לקחת את רבקה ליצחק, ומיד בפסוק הבא מספרת התורה שיצחק רואה את הגמלים באים, ומדוע בדיוק באמצע העניין מספרת התורה את פעולתו של יצחק להביא את הגר לאביו?

מבאר **רבי משה שטרנבוך**, יצחק היה מנוע ללכת לנחור לחפש לעצמו שידוך, שהרי היה עולה תמימה והיה אסור לו לצאת מארץ ישראל לחו"ל, [עיין במדרש (ב"ר ס"ד ג') דהוא כעולה שנפסלת ביציאתה מחוץ לקלעים], אמנם עדיין רצה יצחק לפעול במה שהיה יכול לפעול בעצמו, ולכן הלך לחפש שידוך עבור אברהם אביו, כדי לעורר על עצמו זכות שיזכה לשידוך טוב עבור עצמו, כי כן היא הנהגת השי"ת במידה כנגד מידה, שהטורח להיטיב עם חבירו בעניין מסוים, מעורר על עצמו זכות משמים לקבל הטבה זו מהקב"ה עבור עצמו.

והדבר מדויק בפסוקים, התורה מספרת את קורות אליעזר בבית בתואל, ובשלב זה יצחק לכאורה לא ידע אם אליעזר מצא עבורו את זיווגו, אלא רק ידע שאליעזר מחפש עבורו, ואז מזכירה התורה את ההשתדלות למצוא אשה עבור אביו כדי שיהיו לו זכויות שאליעזר יצליח למצוא את זיווגו, ומיד אחרי שהביא את האשה לאביו כותבת התורה שיצחק ראה "והנה גמלים באים".

וזוהי סגולה נפלאה שלימד אותנו יצחק אבינו, שאם אינו מוצא לעצמו או לבניו זיווגים, ישתדל בפעולות עבור אחרים לסייע להם למצוא זיווגם, ועי"ז יעורר על עצמו זכות משמים למצוא זיווג הגון לעצמו או לבניו.

מוסיף **רבי משה שטרנבוך** ששמע מ**רבי אהרן מבעלזא**, שההתעסקות בשידוכים לאחרים, זהו סגולה לזכות לבנים הגונים, וביאור העניין, כיון שהוא מתעסק עבור אחרים לסייע להם לבנות את ביתם בישראל, יזכה אף הוא למידה זו, לבסס את ביתו היטב על אדני התורה והיראה, בבנים טובים והגונים.

"ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו וירא והנה גמלים באים" (כ"ד - ס"ג)

הדרשן **רבי מרדכי דרוק** זצ"ל אמר כאן הערה נפלאה. התורה מספרת על יצחק שיצא לשוח בשדה לפנות ערב. אדם רואה מה שהוא רוצה לראות. כשרבקה הגיעה עם כל נערותיה, כתוב על יצחק "וישא עיניו וירא והנה **גמלים** באים". יצחק לא רואה כלום רק **גמלים**. ובפרשת וישלח כשיעקב הכין דורון לעשיו, "עיזים מאתיים ורחלים עשרים" וכו', ושם את הנשים והילדים, מה ראה עשיו? "וירא את **הנשים** ואת **הילדים**" - הוא רואה **נשים**, על אף שהיו בסוף, והיו שם מאות בעלי חיים. הוא מה שאמרנו, כל אחד רואה מה שהוא רוצה לראות.

"ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו וירא והנה גמלים באים" (כ"ד - ס"ג)

יצחק תיקן תפלת מנחה שנאמר [בראשית כ"ד - ס"ג] ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב ואין שיחה אלא תפלה שנאמר [תהילים ק"ב- א'] תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפוך שיחו [ברכות כ"ו:]

תפילת שחרית נקראת על שם השחר, ערבית על שם הערב, שואל ב"**ספר החיים**" (אחיו של המהר"ל) א"כ תפילת מנחה היתה צריכה להיקרא "צהרית", ומדוע היא נקראת מנחה. ומתרץ, יצחק אבינו היה קרבן על המזבח, אבל יחד עם הקרבן לא הוגשה מנחה, לכן עמד ותיקן תפילה זו שתהא מנחה לעולתו.

"ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק ותיפול מעל הגמל ותאמר אל העבד מי האיש הלזה ההולך בשדה לקראתנו ויאמר העבד הוא אדוני" (כ"ד - ס"ד - ס"ה)

שואל **רבי שלמה סובל** זצ"ל בספרו "**שלמה חדשה**", אליעזר הרי היה עבדו של אברהם כמ"ש לעיל "עבד אברהם אנכי", א"כ במענה לשאלת רבקה את אליעזר "מי האיש הלזה" היה לו להשיב לה על יצחק 'הוא בן אדוני', כמ"ש לעיל "ותהי אשה לבן אדוניך"?

וביאר, על פי מה שכתב רש"י לעיל בפסוק "וכל טוב אדוניו בידו - שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו, כדי שיקפצו לשלוח לו את בתם", וכן פירש רש"י בפסוק "ויתן לו את כל אשר לו - שטר מתנה הראה להם", ולפי זה נמצא דגם העבד שהיה שייך מקודם לאברהם - עבר עכשיו לרשות יצחק, ולכן אליעזר אמר ליצחק בשם "אדוני".

אך לפי זה הוסיף להקשות מדוע לעיל בפסוק ל"ד אליעזר אמר "עבד אברהם אנכי" לא אמר 'עבד אברהם הייתי', וכן לעיל פסוק נ"א כתוב "ותהי אשה לבן אדוניך", וכן בכל הפרשה קרא לאברהם בשם "אדוני"?

ותירץ, אברהם אבינו נתן את כל אשר לו ליצחק - והיינו בתנאי שכשהם יתרצו לשלוח לו את בתם, אז יקנה יצחק את רכושו של אברהם, ולא קודם. כי בחינם לא ראוי לכתוב נכסיו לבנו בחייו, כדאיתא בגמ' [בבא מציעא ע"ה:]

דהוא משלושה הצועקים ואינם נענים, והוי בכלל הקונה אדון לעצמו, ולכן נתן לו את נכסיו רק לכשיתרצו לתת לו את בתם, ואליעזר קידשה שם בתורת שליח כמ"ש תוס' [כתובות ז': ד"ה שנאמר וכו'], ודווקא מאז נעשה יצחק אדונו של אליעזר, מה שאין כן מקודם - היה יצחק רק בן אדונו.

"ותאמר אל העבד מי האיש הלזה" (כ"ד - ס"ה)

בעל ה"**מגלה עמוקות**" גילה בפסוק זה שהמילה "הלזה" רומזת - - **ל"ז** הם שנותיו של יצחק בשעת העקידה, ו- **ה'** זהו בן של אברהם שהוסיפו לו ה', וכן בנה של שרה שגם לה הוסיפו ה'.

"ותקח הצעיף ותתכס" (כ"ד - ס"ה)

ותתכס לשון ותתפעל, כמו [להלן ל"ה - ה'] ותקבר, וכמו [שמואל א' - ד'- י"ח] ותשבר. [רש"י]

מסופר, כי בחתונה הידועה של ה"**פחד יצחק**" מבויאן, בנו הגדול של **רבי אברהם יעקב (הראשון) מסדיגורא**, אמר **רבי אהרן מקרלין** לחתנו **האדמו"ר מסדיגורא**, מחותן, למה אתה לא אומר מוסר לחתן כנהוג. מיד אמר לחתן, אצלנו בפרשה כתוב "ותתכס" אומר רש"י לשון "ותתפעל כמו ותקבר ותשבר", ולכאורה רש"י לא מצא דוגמא יותר יפה ללשון ותתפעל לפני שהולכים לחתונה אלא ותקבר ותשבר? אלא תשמע חתן יקר. ישנם שלושה זמנים שעושים רעש באירוע. כשנולד, כשמתחתן וכשנפטר. בשני הפעמים, בתחילה ובסוף, האדם עצמו לא מרגיש כלום, ורק באמצע - בחתונה, שהחתן רואה ושומע הכל, זה יכול לגרום לחתן שיבוא לידי התנשאות וגאווה שהוא רואה שהוא במרכז העניינים והכל נעשה בשבילו. לכן אומרים לו שיזכור אז את יום הלידה ויום הקבורה, זה "ותשבר" - יום הלידה, "ותקבר" - יום המיתה, ושיתנהג כאילו הוא נמצא בשני הזמנים האחרים, שכל מה שנעשה סביבו לא השפיע עליו כלום.

מסופר על **הרבי מרופשיץ**, שהניח אפר על מצחו של בנו לפני החופה. אמר לו, דע לך, ששלוש פעמים מדליקים נרות לאדם. א'. כשנכנס לברית. ב'. כשהולך לחופה. ג'. כשנפטר. - בפעם הראשונה אי אפשר לעשות תשובה, כי הוא לא בר דעת. בפעם השלישית ג"כ אי אפשר, כי זה כבר מאוחר מידי. אבל עכשיו, כשמדליקים עבורך את הנרות בפעם השניה, יש לך עוד הברירה לעשות תשובה, ואם לא עכשיו - אימתי.

"ותקח הצעיף ותתכס" (כ"ד - ס"ה)

רבקה לקחה את הצעיף והתכסתה, והטעם לזה כתב **הנצי"ב** ב"**העמק דבר**", מרוב פחד ובושה, כמי שמבינה שאינה ראויה להיות לו לאשה, ומאז והלאה נקבע פחד בליבה ולא היתה עם יצחק כמו שרה עם אברהם ורחל עם יעקב, שכשהיה להם איזה הערה לא התביישו לומר, משא"כ רבקה לא אמרה כל אשר על ליבה וכל זה הקדמה לסיפור שיבוא בפרשת תולדות שהיו רבקה ויצחק חולקים בדעות, ומכל מקום לא מצאה רבקה לב להעמיד את יצחק על דעתה בדברים נכוחים, כי היא יודעת את האמת כי עשו רק ציד בפיו, וכן בשעת הברכות, וכל זאת היתה סיבה מהקב"ה שיגיעו הברכות ליעקב דווקא באופן כזה, וכאשר יבואר במקומו. ואילו היתה רבקה עם יצחק כמו שרה ורחל עם אנשיהן, לא היה מגיע המצב שרבקה חושבת ולא אומרת ליצחק, והכל בהשגחה פרטית מראש שתגיע רבקה ליצחק בשעה שתיבהל ממנו, ויצא אחרית דבר כפי רצונו יתברך.

"ויספר העבד ליצחק את כל אשר עשה" (כ"ד - ס"ו)

ויש להבין: מדוע מספר ליצחק ולא לאברהם שהרי אברהם הוא זה ששלח אותו ולא יצחק? וכן יש להבין את דברי רש"י שאומר שאמר לו על קפיצת הדרך ושנזדמנה לו רבקה בתפילתו, הרי את הדברים האלה הוא לא עשה רק הקב"ה עשה, א"כ איך אפשר לומר שזה כלול במה שהעבד סיפר שהוא עצמו עשה? וכן יש להבין, על הפסוק "ויושם לפניו לאכול" אומרים חז"ל ששמו לו רעל להורגו וניצל. וא"כ קשה, מדוע לא אמר ליצחק גם את הנס הזה העיקרי ביותר?

התשובה היא, על הפסוק "אלי לא תאבה" כתוב שאברהם אמר לאליעזר שאין ארור מתדבק בברוך, ולכן אליעזר ידע שאין סיכוי לשכנע את אברהם יותר. אבל את יצחק הוא מנסה לשכנע ברגע האחרון, ואומר לו שהוא אדם מאוד חשוב יותר מבתואל, וראיה לכך שהקב"ה עשה לו ניסים אישיים בשבילו, שהרי אם לא היתה קופצת הדרך היה הוא צריך לטרוח יותר עד שהיה מגיע, או אם לא נזדמנה לו מיד היה טורח עוד עד שמוצאה, אבל הנס של הרעל לא מראה על גדולתו כי נעשה בזכותו של אברהם כי אם היה מת לא היתה כלה ליצחק.

"ויספר העבד ליצחק את כל הדברים אשר עשה ויביאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה" (כ"ד - ס"ו - ס"ז)

בתחילתו של הפסוק מספרת התורה שהעבד סיפר ליצחק את כל הדברים אשר עשה. מה הם אותם הדברים? רש"י מפרש, כי סיפר העבד ליצחק את הניסים שנעשו לו, קפיצת הדרך וביאתה של רבקה לקראתו. ובכל זאת, ליצחק זה לא הספיק כדי להחליט על אישיותה של רבקה. לשם כך היה צריך מבחן אחר, כמו שכתוב בתרגום, שיצחק עקב ודרש אחר פעולותיה של רבקה, ורק אחרי שנכח לדעת כי מתוקנים מעשיה כמעשיה של שרה אמו, אז לקח אותה לאשה. אומר **הרב מבריסק** ללמדך, כי גם ניסים הנעשים לאדם, אינם מלמדים על מעלתו, ויש לבדוק במעשיו ובדרכיו הטובים הם אם לא. ניסים אינם ראיה לצדקות. ומבואר, שהן אמת שנעשו הרבה ניסים לאדם, אבל גדלות האדם אינה תלויה במופתים, כי אם במעשים. [ועיין לעיל פסוק י"ז]

עובדות ומעשה רב בענייני שידוכין

רבי יהושע ברים היה אומר, אליעזר כשעסק בענייני זיווגו של יצחק, על כל דבר, קטן או גדול, היה נותן שבח והודאה להקב"ה, וגם כשסיפר על השתלשלות השידוך. מכאן אנו רואים, שעל כל דבר, ובפרט בענייני שידוך, יש להודות לקב"ה על ההתקדמות החיובית, אפילו שאינו יודע מה יהיה ההמשך.

❖

החזו"א היה אומר, שלבת צריכה להיות שתי מעלות. שתהיה צנועה, ושתכבד את הוריה. פעם שאלו אותו על בת שמסורה יותר מדי להוריה, ואולי בגלל זה תזניח את הבית ובעלה. ואמר בפסקנות, בת המכבדת את אביה ואמה, בידוע שתכבד את בעלה.

❖

סיפרה **הרבנית קניבסקי** ע"ה, כשהיא היתה בת עשר, ראתה את אביה - **הרב אלישיב**, מתפלל, ושמה לב, שאחרי שפסע "עושה שלום", התעכב זמן מה עד שחזר למקומו. כששאלה אותו מה אמרת? אמר לה, שמובא בשם הסבא בעל **ה"לשם"** סגולה לומר "שיר למעלות אשא עיני" לפני שחוזרים בפסיעות של "עושה שלום". והוסיפה הרבנית, שלאחר שנים סיפר לה בחור אחד, שהם היו קבוצת בחורים מבוגרים שעשו סגולה זו, וכולם נענו. [סגולה זו מובאת בשם **הרמ"ע מפאנו** בספר **"עשרה מאמרות"** [מאמר חיקור דין חלק ד' פי"ז אך שם מבואר שצריך לומר את "שיר המעלות" לפני שעוקר רגליו] וכן מובאת בספר **"בני יששכר"** פרשת ויצא]

❖

מעשה בבחור מבוגר, מעל גיל שלושים, שבא ל**רבי חיים קניבסקי** בבקשה לברכה לשידוך. ענה ר' חיים ואמר לו, "היא עוד לא נולדה". הבחור נכנס ללחץ, פחד נורא, הוא הבין שיש לו עוד שנים רבות לחכות. אחרי חודשיים התארס הבחור.... עם..... גיורת.

❖

בספר **"דרך שיחה"** מביא בשם **רבי חיים קנייבסקי**, שבשידוכים רואים באופן ברור במיוחד שמה' יצא הדבר. ישנה השגחה גלויה ומיוחדת. וסיפר, שפעם הציעו לבחור - בחורה כלילת המעלות, והבחור סירב. אחרי זמן מה, הוא התחתן והיא התחתנה. פעם פגש השדכן את הבחור ושאל אותו, למה בזמנו לא רצית את הבחורה? הבחור ענה לו "יש לה גיבנת"!!! השדכן התפלא, מעולם לא היה לה גיבנת. השדכן מאוד התפלא והחליט לברר את הנושא לעומק. והתברר, שמשפחת החתן הלכו לראות את הבחורה, אך ראו מישהי אחרת שהיה לה גיבנת. רצון ה' היה שלא יינשאו השניים, והגיבנת שלא היתה, היתה השליחה למנוע את השידוך.

❖

האדמו"ר **רבי יצחק מנחם מאלכסנדר** אמר, אפשר להאמין לשדכן רק בשני דברים, שלזה יש בן ולזה יש בת, ולא יותר.

❖

החזו"א סיפר, פעם בא אליו אדם לברר על בחור מסוים לבתו, שהחזו"א הכיר אותו. שאל את **החזו"א**, איך הוא בלימוד. ענה לו **החזו"א**, יכול להיות יותר טוב. הגיב השואל, הרי כל אחד יכול להיות יותר טוב. הוסיף האב ושאל, ואיך הוא ביראת שמים. ענה **החזו"א**, יכול להיות יותר טוב. ושוב הגיב השואל, כל אחד יכול להיות יותר טוב. וכך הוא המשיך לשאול, **והחזו"א** אומר לו על כל דבר יכול להיות יותר טוב. אחרי שיצא מהחדר, סיפר אותו אדם, שהחזו"א מאוד שיבח את הבחור. אמר אז **החזו"א** לאחותו, אשתו של **הסטייפלר**, דבר משונה, השואל בר דעת, וכי הוא לא מבין מה מדברים איתו? אלא, כששידוך צריך להיות, לא יעזור כלום.

מספר **ר' שלמה לוינשטיין**, שפעם אמר דבר זה בשיעור, וקפץ אחד האנשים ואמר "שידוך" מורכב משמותיו של הקב"ה, חצי הראשון הוא ש-ד-י, והחצי השני הוא כ"ו כמניין י-ה-ו-ה.

❖

הגמ' בשבת [ל"א.] אומרת, ששואלים את האדם בבית דין של מעלה "עסקת בפריה ורביה" ולא "קיימת פריה ורביה". אומר המהרש"א בחידושי אגדות שהשאלה היא, האם עסקת בשידוכים.

❖

בספר **"מעשה איש"** מובא, כי אברך אחד התעסק בשידוך לאחד ממקורביו, והתאונן לפני החזון איש, שאמנם הוא עושה מצווה, אבל זה גורם לו לביטול תורה. אמר לו **החזו"א**, חלילה לומר את זה, התורה איננה חוכמה רגילה, אלא עצמיות הנפש, וכל העושה חסד לזולתו, נפשו מתעלת ע"י זה, וזה עצמו מסייע לו להבנת וידיעת התורה.

❖

החזו"א היה אומר, שכאשר נופל למישהו רעיון של שידוך, יש להציע את הדבר ולא לדחותו. פעם אחת נפל ל**החזו"א** רעיון להצעת שידוך בשעה מאוחרת בלילה, והמדובר כבר ישן. ציווה **החזו"א** להעיר את הבחור בכדי להציע לו את השידוך ולקדם את העניים תיכף ומיד, ולא להמתין עד למחרת.

רבי חיים קניבסקי הגיע לבית גיסו **הגר"י ישראלזון זצ"ל** בצהרי יום הושענא רבה והציע שידוך לבנו, התפלא הגר"י ישראלזון, ביום הושענא רבה בצהרי היום צריך הגר"ח להגיע עד לביתי להציע שידוך, וכי אי אפשר להמתין עד אחרי שמחת תורה, ענה **הגר"ח** מקובלני **מהחזו"א** כשיש רעיון לשידוך צריך להציע מיד.....

ה"**חתם סופר**" אומר, הפסוק מאריך בעניין הזיווג של יצחק ורבקה, וכל ההשתדלות שנעשה בזה להורות לנו איך צריך זהירות יתירה ושקידה והשגחה רבה, שלא יזווג בשאינו ראוי, וכמו שהגמ' במסכת תמיד [ל"ב.] אומרת, איזהו חכם הרואה את הנולד, וכולי האי ואולי ירחם.

❖

כשהיו שואלים את **הרב מטשעבין** מה צריכים לבדוק בשידוכים, היה אומר, צריך לבדוק שלושה דברים, מידות, מידות, מידות, ואת זה רואים מפרשתנו.

"ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה" (כ"ה - א')

קטורה זו הגר. ונקראת קטורה, על שם שנאים מעשיה כקטורת. [רש"י]

לכאורה הגר - קטורה, היתה אשתו של אברהם, ולמה המתין הכתוב מלהגיד שבחה עד עכשיו. אלא, כל זמן ששרה אמנו היתה קיימת, לא נראו ולא נכרו מעשיה הנאים של הגר, כי מה ערך יש למעשיה לעומת המעשים

הטובים של שרה. אבל לאחר שמתה שרה, ניכרו לעין כל מעשיה של הגר, כי נאים הם בקטורת.

"ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה" (כ"ה - א')

קטורה זו הגר ונקראת קטורה, על שם שנאים מעשיה כקטורת. [רש"י]

בזוהר הקדוש ו**בפרקי דרבי אליעזר** פירשו: מאי "ויוסף", אלא שהוסיף ולקחה אחר שגירשה (ראה גם תרגום יונתן לעיל [כ"א - י"ד]: "ופטרה בגיטא"). ולכאורה קשה קושיית בעלי התוס', הלא כתוב בגמ' [עי' נדרים ל"ב:] שאברהם אבינו כהן היה, וכן מבואר בגמ' [יומא כ"ח:] שאברהם אבינו קיים כל התורה כולה, ואם כן היאך החזיר גרושתו, והלא כהן אסור בגרושה.

ותירץ בספר **"בינת אהרן"** לרבי **אברהם אהרן פרידמן זצ"ל הי"ד**, ע"פ הגמ' [גיטין צ'.] לדעת בית שמאי אין אדם יכול לגרש את אשתו אלא אם כן מצא בה ערות דבר, ואברהם לא מצא שום ערות דבר בהגר, שהרי נקראת 'קטורה' - על שם נועם מעשיה, כאמור, ואם כן לא חלו הגירושין, שהרי מבואר בגמ' כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני [עי' תמורה ד':]. ולפי זה אתי שפיר: "ויוסף אברהם ויקח אשה", פירוש, שהוסיף ולקח אותה לאחר גירושיה, כאמור. ואם תקשה, והלא כהן היה ואסור בגרושה, ואם כן היאך הוסיף ולקחה, ועל זה בא כמשיב: "ושמה קטורה" - שהיו נאים מעשיה כקטורת, וממילא לא מהני הגירושין, ושפיר היה יכול ללקחה.

"ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה" (כ"ה - א')

הגמ' בזבחים [סב:] מספרת שרב טרפון מסר שיעור לבני אחותו. הם ישבו והקשיבו לדבריו. ולא גילו התעניינות מיוחדת. וגם לא העירו ולא שאלו שאלות. כשראה ר' טרפון שהם לא משתפים פעולה הקריא בפניהם פסוק מפרשתנו בצורה מעוותת וחשב שאולי יתקנו אותו מטעותו ויתעוררו מתרדמתם. פתח ר' טרפון ואמר: "ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה יוחני" בני אחותו נזעקו לתקן אותו מטעותו. והעירו לו בלשון כבוד הלא כתוב "קטורה". מסיימת שם הגמ' שקרא עליהם ר' טרפון "בני קטורה". מפרש שם רש"י שרצה בזה להוכיחם כי אמנם אתם בני אברהם אבל אינכם מדברים כבני אברהם. אלא כבני קטורה אשת אברהם. לכאורה מה באים ללמד אותנו חז"ל במעשה זה? ההסבר הוא, רב טרפון לא הבין איך אפשר לשבת בשיעור בלי לגלות שום התעניינות. שום התלהבות וחשק לדברי התורה. וזה ניכר בכך שהם לא שאלו דבר כל השיעור. לכן הטיח בהם "בני קטורה" כי בשונה מיצחק אבינו שלמד תורה מאביו כמבואר **ברמב"ם** [סוף פרק א' מהלכות עבודה זרה]. והשתדל ללמוד מדרכיו וממעשיו ולהמשיך את דרכו. בני קטורה לא לקחו מאביהם אברהם ברוחניות כלום. למרות הזכות העצומה שנפלה בחלקם להיות סמוכים על שולחנו של אביהם הגדול. לא גילו שום רצון ללמוד מסגולות נפשו וממעשיו הנפלאים. והסתפקו במעט מתנות בלבד. זה שביקש רב טרפון להוכיחם בכינוי זה. כי צורת לימודם בחוסר התעניינות מבלי רצון להיות 'מקבלים' אינה מתאימה לבני אברהם אלא לבני קטורה....

ומה שנקט דווקא את השם "יוחני" יתכן לומר שרמז בזה על אותה מכשפה שנקראה בשם זה. שעליה מסופר בגמ' מנחות [פה.] שכאשר משה רבנו עמד והשליך את מטהו בפני פרעה ונהיה לנחש, זלזלה במעשיו ואמרה לו "תבן אתה מכנים לעפריים" כשבכוונתה לומר למשה רבנו. וכי לארץ שמלאה בכשפים אתה מבקש להראות את כחך בכשפים?

דיבוריה נבעו מחוסר הערכה למשה רבנו ולמעשיו. ולכן כשרצה לייחס חסר הערכה לדברי תורה הזכיר את שמה של אותה יוחני הזלזלנית. אך הם לא ירדו לסוף דעתו ולעומק הדברים שאמר. וחשבו שטעה. ולכן תיקנוהו. והאמת. שהיה לו לר' טרפון כוונה עמוקה בדבריו.

"ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה" (כ"ה - א')

קטורה - זו הגר, ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטורת. [רש"י]

ויש לשאול: בזכות איזה מעשים נשתבחה כקטורת? תירוץ נפלא מובא בספר **"בית יצחק"** בשם ר' שלמה בר משה זצ"ל הקדמה א': מובא בגמרא [זבחים פ"ח:] 'תני דבי רבי ישמעאל על מה קטורת מכפרת? על לשון הרע, יבוא דבר שבחשאי (הקטורת הייתה מוקטרת ע"י כהן גדול בקודש הקודשים) ויכפר על מעשה חשאי (לשון הרע שדיברו בסתר).

הקדמה ב': כאשר הגר ברחה משרה שואל אותה המלאך [לעיל ט"ז - ח'] 'הגר שפחת שרי אי מזה באת ואנה תלכי'? עונה הגר [שם] 'מפני שרה גבירתי אנכי בורחת'. ויש לשאול: מדוע היא לא מספרת למלאך את מה ששרה עשתה לה? (שנאמר 'ותענה שרי ותברח מפניה') שהרי אין מי שיכחיש את דבריה, ואעפ"כ היא לא נכשלת בלשון הרע. ולכן נקראה 'קטורה' כי כמו הקטורת שמכפרת על לשון הרע כך היא נמנעה מלספר לשון הרע.

"ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה ותלד לו את זמרן ואת יקשן ואת מדן ואת מדין ואת ישבק ואת שוח" (כ"א - א'- ב')

יש להבין מדוע לקח אברהם אבינו את קטורה שהיא הגר, בשלמא בתחילה לקחה בעקבות בקשתה של שרה שיוכל להיבנות ממנה אך בפעם השניה מה טעם יש בזה, **רבינו רבי דב לנדו** שליט"א הביא מש"כ **רבי אברהם בן הרמב"ם** בספר **המספיק לעובדי ה'** [עמ' קי"ט], שמה שלקח אברהם אבינו לאשה את קטורה אחר מות שרה לא היה זה אלא ע"י רוח הקודש או ציווי שלא נזכר בתורה, ותכליתו לפרסם גודל הנס שהוליד אברהם אבינו אחר שהיה בן מאה וארבעים, והלא היתה זו פליאה בעיניו עוד בהיותו בן מאה שנה, וזו תמיהתו שנזכרה בתורה "הלבן מאה שנה יולד". יעו"ש.

❖

מעשה באברך יקר שלאחר שנים ארוכות שהתפלל בהן כדי לזכות לבנים, זכה להיוושע בדבר ישועה ורחמים. כאשר הגיע לבשר זאת לרבו בעל ה"**שפת אמת**" מגור, נפלטה השאלה מפיו: "מדוע אחרים מתפללים ונושעים מיד, ואילו אני נזקקתי לתפילות כה רבות בטרם נושעתי?" השיבו הרבי בחריפותו: "ומה לך כי תתמה על כך? הלא אף בתורה הקדושה מצינו כן, הנה אברהם אבינו התפלל משך שנים רבות כדי לזכות ביצחק. והנה,

לאחר פטירת שרה, אף שכבר היה זקן מופלג, שב והתחתן עם קטורה ומיד נולדו לו ששה בנים. אין לנו אלא ליישב ולומר כי לבנים כ'זמרן', 'יקשן' וכו' ניתן לזכות בקלות, אולם כדי לזכות בבן כ'יצחק' יש צורך בתפילות חוזרות ונשנות..."

"ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות" (כ"ה - ה - ו')

הפסוק האחרון בא כהסבר לקודמו. הדין הוא "הכותב כל נכסיו לאחד מבניו אין מתנתו מתנה. שייר כל שהו מתנתו מתנה" [עיין שו"ע חו"מ סי' רמ"ו ס"ד] ולכן, בהתחלה התורה מספרת "ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק", ואם תשאל, הרי בצורה כזאת אין מתנתו מתנה. התשובה מיד בפסוק הבא, "ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות" - שהשאיר משהו לבני הפילגשים, וכשמשייר, ההלכה שמתנתו מתנה.

"ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות" (כ"ה - ו')

"הפלגשים" חסר כתיב, שלא היתה אלא פילגש אחת [ב"ר ס"א] [רש"י]

לכאורה למה הפסוק מסתיים באות מ' סופית שמסמן רבים, היה צריך להיות כתוב ולבני הפילגש? אומר **הגר"א מוילנא**, הגמ' בסנהדרין [ס"א:] אומרת, פילגשים בלא כתובה נשים בכתובה. והגמ' בסוטה [י"ז] אומרת, איש ואשה שכינה ביניהם. באיש ואשה נמצאות האותיות י'- ה', ובכתובה נמצאות האותיות ו'- ה', ובצירוף איש ואשה וכתובה מהווים יחד שם ה- ו- י- ה ששכינה שרויה ביניהם, אבל אצל פילגש שהיא בלי כתובה, חסר חצי שם ואין שם מלא, ולכן כתוב פלגשים ברבים כדי לרמוז פילגשם – **פלג-שם** - חצי שם.

"ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות" (כ"ה - ו')

שם טומאה מסר להם. [רש"י]

כתוב בספרי בפרשת עקב שמימי אנוש התחילו לקרוא לעבודה זרה בשם ה', אומר בעל ה"**תורה תמימה**", רצה אברהם למנוע חילול שם זה, מסר להם שמות טומאה שיקראו בהם לעבודה זרה שלהם, ויפסיקו לקרוא בשם ה'. ואפשר עוד לומר, שמות טומאה מסר להם, שאצלנו בברית המילה הילדים מקבלים שמות קדושים של אבותינו ע"ה, אבל אצלם נותנים לבנים ובנות שמות טומאה, שמות שמקורם לא באים מהקדושה, והכוונה היתה שנדע ונבדיל ביניהם.

"ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וישלחם מעל יצחק בנו" (כ"ה - ו')

הקשה **הגרי"ז סאלאווייציק** זצ"ל בספרו "**חידושי הגרי"ז**", מדוע לא כתבה התורה ששילח גם את ישמעאל מעל פני יצחק כצו שכתוב אצל בני קטורה? ותירץ, בישמעאל כתיב (בראשית ט"ז, י"ב) 'ועל פני כל אחיו ישכון', ויש בזה הבטחה לישמעאל שישכון תמיד על פני אחיו, ואם כן מובן מה שלא שילח אברהם את ישמעאל מעל פני יצחק, כי לא יועיל מה שישלחנו ממנו - שהרי הוא הובטח שלעולם ישכון על פני כל אחיו, לכן לא שילחו אברהם כלל.

"ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי" (כ"ה - ו')

הקשה **רבי יצחק הוטנר** זצ"ל, מה רצה הכתוב להשמיענו בזה שישלחם 'בעודנו חי', והרי פשיטא שזהו כך, וכי שייך שישלחם אחר שכבר מת, וודאי היה חי כשעשה כן?

ותירץ, הכתוב בא לפרש יסוד מעשהו של אברהם, ומטרתו בזה לקיים את אשר צוותה לו שרה אשתו בעת היות ישמעאל ליד יצחק ואמרה שרה לאברהם 'גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא ירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק', ומכך הובן שהציווי אינו על ישמעאל גרידא, אלא בקשה כי ליצחק לבדו תבוא ירושת אברהם, ובל ירשו אחרים עמו, ועל כן שילח את בני הפילגשים. ודקדק הכתוב ואמר 'וישלחם מעל יצחק', שזו היתה סיבת שילוחם כדי שיוותר יצחק לבדו, והמשיך הכתוב ואמר שהיה 'בעודנו חי', קודם שחל דין הירושה, ועל ידי כך כאשר ימות תישאר הירושה בידי יצחק לבדו ובכך יתקיים ציוויה של שרה, לבל יירש זר עם יצחק בנה.

"ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי" (כ"ה - ז')

רק אצל אדם הראשון ואצל אברהם אבינו מצאנו שכתוב אצלם "אשר חי", מבאר **רבי חיים מוואלוז'ין**, [בחידושי הגרי"ז בסנטנסיל] הדבר מלמדנו, שכולם חיו את כל שנותיהם, חוץ מאדם הראשון שנתן שבעים שנה מחייו לדוד המלך, ואברהם שלקחו ממנו חמש שנים כדי שלא יראה את עשיו יוצא לתרבות רעה. לכן הדגישה התורה כל ימיו "אשר חי", שאלו רק הימים מתוך חייו, ולא כל הימים שהוקצבו לו.

"ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה" (כ"ה - ח')

הגמ' בבבא בתרא [צ"א.] אומרת, אותו היום שנפטר אברהם אבינו מן העולם עמדו כל גדולי אומות העולם בשורה ואמרו: אוי לו לעולם שאבד מנהיגו ואוי לה לספינה שאבדה קברניטה. לכאורה, לאחר שכבר אמרו "אוי לו לעולם שאבד מנהיגו", למה הוסיפו גם "אוי לה לספינה שאבדה קברניטה"? בספר "**כמוצא שלל רב**" מביא בשם **הרב ניימרק** בספרו "**אשל אברהם**" על בבא בתרא שמסביר, כשהעולם מאבד מנהיג, עדיין אין זה נורא כל כך, כי כבר נאמר "וזרח השמש ובא השמש", ועד שלא שקעה שמשו של מנהיג זה זרחה שמשו של מנהיג אחר, אבל אוי לה לספינה שאבדה קברניטה, כאשר הספינה טרופה בלב ים ואבד קברניטה, מי יקום לה בעת צרתה?

"ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו" (כ"ה - ט')

'מכאן שעשה ישמעאל תשובה והוליך את יצחק לפניו' (בבא בתרא ט"ז:). [רש"י]

יש להבין מה הראיה ממה שנכתב יצחק לפני ישמעאל, הרי יצחק הוא באמת החשוב יותר, והוא היורש של אביו 'נשיא אלוקים ואב המון גויים',

ועל ישמעאל לכבדו בעל כרחו, גם אם אינו חוזר בתשובה. וכי כל בעל נימוסין הופך להיות בעל תשובה בכל מעשיו. ראיתי מתרצים ע"פ מה שאמרו בגמ' (ע"ז כה. וברש"י) כשישראל הולך בדרך יחד עם גוי, לא ילך לפני הגוי, כי הגויים חשודים על שפיכות דמים, ועשוי הגוי להפתיעו מאחוריו ולהזיקו. וכאן יצחק הולך לפני ישמעאל, ואיך לא חשש יצחק מפני ישמעאל הידוע כפרא אדם המלסטם את הבריות (עי' לעיל ט"ז - י"ב, כ"א – ל'), ועוד בהיותו עמו בבית אביו ביקש ישמעאל להמיתו כמצחק (לעיל כא, ט וברש"י). אלא מכאן שחזר בתשובה, ושוב אין לחשוש מפניו.

❖

מסופר על **הרבי ר' העשיל מקראקא** זצ"ל (י"א שהיה זה רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל), שהקשה בילדותו ג' קושיות בברייתא דרבי ישמעאל 'בשלש עשרה מידות התורה נדרשת בהם'.

א. איך נקרא תנא קדוש בשם - 'רבי ישמעאל', מאחר וישמעאל הוא שמו של רשע? ב. מדוע כתוב רבי ישמעאל אומר, הרי בדרך כלל כשתנא אומר מימרא – פותחים אמר ..... ואילו כשהתנא או אמורא חולקים כותבים רבי פלוני אומר, ואילו בברייתא דרבי ישמעאל כתוב רבי ישמעאל אומר אפילו שלכאורה אין כאן מחלוקת, והברייתא אמורה לפתוח בלשון 'אמר רבי ישמעאל' - מאחר שהיא ברייתא המוסכמת לכל הדעות ואין בה מחלוקת? ג. כיצד שייך לדרוש התורה בכלל ופרט, ופרט וכלל, וכלל ופרט וכלל, למ"ד אין מוקדם ומאוחר בתורה (פסחים ו:), הרי הכלל שנכתב תחילה והפרט שנכתב שני לו, אין הכרח שזה הוא הסדר, שהרי אין מוקדם ומאוחר בתורה, ואולי להיפך דינו להיות פרט וכלל, שדינו שונה כשנוי בברייתא?

ותירץ בזה כמין חומר, תנא זה כיון שנקרא בשם רבי ישמעאל ע"כ סבר כי עשה ישמעאל תשובה, כמו שלמד רש"י ז"ל ממה שכתוב 'ויקברו אותו יצחק וישמעאל' ולא כתוב "ישמעאל ויצחק', וממילא מוכח גם שסבר רבי ישמעאל שיש מוקדם ומאוחר בתורה, כי אם לא כן - אין שום ראיה ממה שהוקדם בפסוק יצחק לישמעאל - שעשה ישמעאל תשובה. ומאחר שסובר תנא זה שיש מוקדם ומאוחר בתורה, ממילא שייך לדרוש את התורה בכלל ופרט וכו'.

ולפי"ז מיושב גם מדוע כתוב 'רבי ישמעאל אומר' - כיון דיש בזה פלוגתא בין מ"ד יש מוקדם ומאוחר בתורה, לבין מ"ד אין מוקדם ומאוחר בתורה.

"ומשמע ודומה ומשא" (כ"ה - י"ד)

בעלי המוסר דרשו פסוק זה על דרך הדרוש, צריך האדם לשמוע, לשתוק ולשאת הכל בדומיה.

"אלה הם בני ישמעאל ואלה שמותם בחצריהם ובטירותם שנים עשר נשיאים לאמתם" (כ"ה - ט"ז)

אנו בני ישראל, מייחסים את הבנים אחרי האבות, "למשפחותם לבית אבותם" [במדבר א' - ב'], כי מכירים אצלנו את האבות. אבל אצל העכו"ם, הייחוס הוא רק מהאם, ולכן הם נקראים בפי חז"ל אומות העולם, כי רק באם הם בטוחים, וכן מבואר בגמ' יבמות [צ"ח.] שאין ייחוס בין האבות לבניהם.

"על פני כל אחיו נפל" (כ"ה - י"ח)

כאן הוא אומר לשון נפילה, ולהלן הוא אומר "על פני כל אחיו ישכון" עד שלא מת אברהם, ישכון, משמת אברהם נפל. [רש"י]

שואל ה"**כלי יקר**", הרי בסוף ימיו עשה ישמעאל תשובה, ולמה תהיה נפילתו שכר תשובתו. ואפשר לומר, כי "על פני כל אחיו" הכוונה על בני קטורה, ולפני שעשה תשובה היה מכובד בעיניהם, כי הלך בדרכם. אבל אחרי שעשה תשובה, נפל חנו והפך לזרא בעיניהם.

לקבלת הגליון בדואר אלקטרוני יש לשלוח בקשה לכתובת

mideshenb@gmail.com